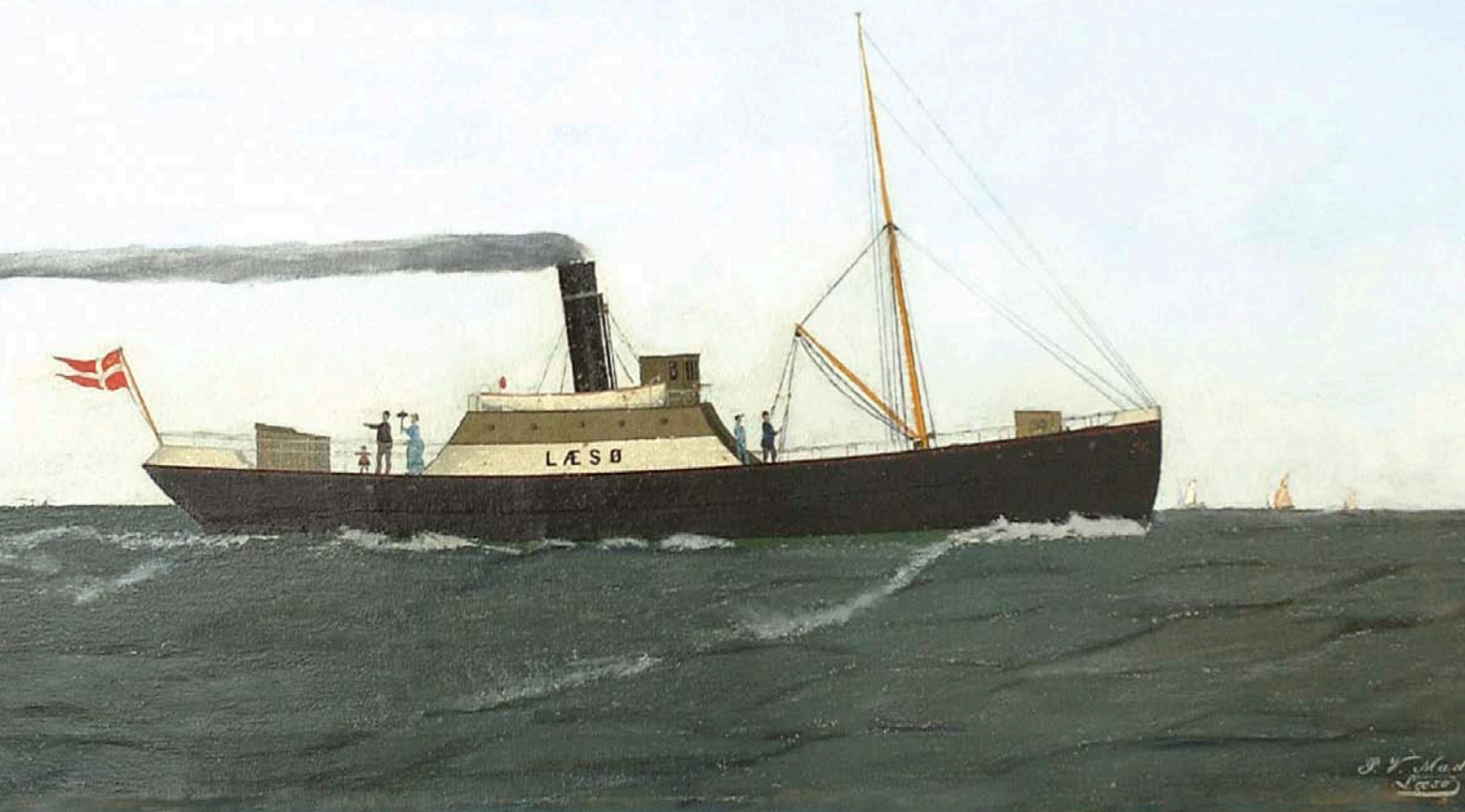

**Læsø
Museum
2012**

**Museumsforeningen
for Læsø**

Udgivelse, redaktion og tilrettelæggelse:

Museumsforeningen for Læsø

og Læsø Museum

© 2013

Grafisk tilrettelæggelse: Indtryk

ISBN 978-87-88683-47-9

ISSN 1903-8372

Forside: Maleri fra 1891 af Peter Valentinus Madsen

Indhold

Læsø Museum 2012	4
<i>Jon Voss</i>	
Museumsforeningen for Læsø 2012	8
<i>Preben Mikkelsen</i>	
Postkort fra Læsø i 1909	12
<i>Jess Jessen-Klixbüll</i>	
Stednavne på Læsø	17
<i>Birgit Eggert</i>	
Barndom og ungdom i Klitten	23
<i>Thorkild Winther Nielsen</i>	
Kalines Hus	50
<i>Kurt Dahl</i>	
Tidligt jomfruhummerfiskeri	64
<i>Jon Voss</i>	
Læsø-litteratur 2012	67
<i>Kay Johannsen</i>	
Museumsforeningen for Læsø 2012 og Læsø Museum 2012 . .	71
Åbningstider på Læsø Museum 2013	72

Jon Voss

Læsø Museum

2012

2012 har været et særdeles spændende år for Læsø Museum, der på mange områder er inde i en overgangsperiode. Der er sket store fremskridt i planerne om etablering af museumshus i Byrum, og finansieringen af hovedprojektet skrider planmæssigt frem. Der kom gang i planlægningen af de nye udstillinger, og det er lykkedes at få forhåndstilsagn om væsentlige udlån og uddeponeringer til udstillingerne. 2012 var også året, hvor Læsø Museum blev kvalitetsvurderet af Kulturstyrelsen, og hvor der kom en ny museumslov med mange skærpede krav, også til vort lille museum.

Museets arbejde – indadtil

Indsamling, registrering, bevaring og forskning

Det har vist sig, at den gamle postvogn fra Læsø, der i en del år har befundet sig på Bangsbo Museum, faktisk ikke er registreret som museumsgenstand i Læsø Museums system, selv om den tilhører museet. Postvognen, der er den ene af blot to tilbageværende danske postdiligencer og en vigtig brik i formidlingen af Læsøs historie, skal nu registreres og renoveres.

Af indsamlede genstande kan vi bl.a. nævne følgende: Museet har i længere tid søgt efter en typisk Læsø-kåg (et fladbundet fartøj brugt til fiskeri og jagt på de lavvandede områder omkring øen) til den ny

*Typisk kåg, der nu indgår i museets samling.
Foto: Læsø Museum*

søfarts- og fiskeriudstilling, hvilket lykkedes i 2012, hvor en fin og typisk kåg blev indlemmet i samlingen. Endvidere fik museet i 2012 lejlighed til at erhverve maleriet "Læsø", 1956, af Søren Hjorth Nielsen, med støtte fra Læsø Kunstforening, SuperBrugsen og Peter Augustinus, samt et fint maleri af fyrskipet Læsø Trindel, med støtte fra museets mindefonde.

I 2012 fik museet glædeligvis tilsagn fra Nationalmuseet om at få uddeponeret næsten hele resten af Bogøgård-skatten (over 1200 sølvmonter – museet har derudover i en årrække haft knap 600 sølvmonter til låns) til udstilling i det nye museumshus – naturligvis under betryggende forhold. Sølvskatten kan således blive et meget seværdigt omdrejningspunkt i den

*Den gamle postvogn skal registreres og renoveres.
Foto: Læsø Museum*

ny søfartsudstilling. Første trin i uddeponeringsprocessen er konservering og nyregistrering af de mønter, der har været udlånt til Læsø Museum.

Hvad forskning angår, er samarbejdsprojektet om tunfiskeriet i de danske farvande ved at være fuldbragt; projektet skal ud over projektrapporten resultere i formidlingsartikler og formentlig også en forskningsartikel; herudover kan der forhåbentlig etableres en vandredudstilling om emnet, til brug for de deltagende museer.

Det er endelig håbet, at yderligere undersøgelser vedrørende det noget mystiske fæstningsanlæg ved Storedal (se Læsø Museums årsskrift 2010) vil kunne iværksættes i løbet af 2013.

Museets arbejde – udadtil

Formidling

Museumsgården havde med 9843 gæster i 2012 en nedgang i besøgstallet på ca. 16 % i forhold til 2011, hvilket afspejlede en betragtelig afmatning i højsæsonen, men dog også en lidt bedre eftersæson end normalt. Derudover falder antallet af lejrskole-besøg, hvilket nok skyldes skolernes generelt dårlige økonomi. Heldigvis faldt indtægterne fra Museumsgården dog langt fra i takt med besøgstallet.

Der er naturligvis løbende behov for renovering af den gamle tanggård; konsulenter udsendt af Kulturstyrelsen besigtigede i oktober Museumsgården, hvilket resulterer i en rapport, der kan danne grundlag for fondsansøgninger om midler til renovering af Museumsgården. Kulturstyrelsen bevilgede endvidere midler til gennemgang af konstruktionen ved den nordvestvendte gavl; en gennemgang, der har resulteret i en anbefaling af at få udbedret konstruktionen hurtigst muligt, hvilket museet p.t. arbejder på at skaffe midler til. Mon ikke, reparationen af den imponerende tanggavl også kan blive et stort tilløbsstykke for øens gæster.

Der har selvfølgelig været en væsentlig nedgang i besøgstallet på Søfarts- og Fiskerimuseet pga. de indskrænkede åbningstider (fra seks åbningsdage til to åbningsdage pr. uge), således at besøgstallet for 2012, nemlig 2027 gæster, ligger på knap 40 % af sidste års besøgstal. I 2013 og 2014 vil Søfarts- og Fiskerimuseet fungere som åbent museum, med afskærmning af de udstillede genstande (de mest værdifulde af disse vil naturligvis blive flyttet til magasinet forinden). I 2015, hvor ejendommen, der huser det gamle museum, forventes frasolgt, vil genstandene så indgå i den ny Søfarts- og Fiskeriudstilling i museumshuset i Byrum.

Læsø Museum afholdt i 2012 25 forudbestilte rundvisninger ud over de 32 faste rundvisninger samt rundvisningerne i Hedvigs Hus' regi.

Museet fortsatte også i 2012 med kulturhistoriske rundvisninger i landskabet ved Horneks, med højst varierende besøgstal grundet det omskiftelige vejr.

Museet valgte endvidere at deltage i et nyt, interessant projekt i Kulturarv Nord-regi, med henblik på at udvikle apps til brugerne af museet og øens gæster i bredere forstand, til brug både på museet og rundt omkring i Læsøs kulturlandskab. Dette er første trin i en udvikling af museets digitale formidling, der bl.a. forventes at spille en vigtig rolle i udstillingerne i det ny museumshus.

Publikationer

Museets og Museumsforeningens årsskrift for 2011 kunne byde på mange spændende artikler om vidt forskellige emner, såsom en biografi om birkedommer Lars Hess Bing, der skrev den vidt berømte og meget grundige beskrivelse over øen Læsø (1802); en kildegennemgang vedrørende tang og tangbjærgning på Læsø; en oversigt over Læsøs skovhistorie; erindringer fra Bangsbo og Klitten samt en fin beskrivelse af træk fra Læsø private realskoles historie.

Lokalhistorisk arkiv

Der var god tilstrømning til Lokalhistorisk Arkiv i 2012, hvor vores flittige, frivillige arkivværter assisterede 357 besøgende og foretog undersøgelser i forbindelse med 79 skriftlige forespørgsler.

FN 162 Ellen

Efter flere års stilstand lykkedes det heldigvis at få museets fine, gamle snurrevodskutter "Ellen" ud at sejle

i alt 8 gange i løbet af sæsonen; herudover har skibet været parat til at sejle to gange, hvor der ikke kom gæster. Der er kommet ca. 20 nye laugsmedlemmer i løbet af året. Museet har på baggrund af den forøgede aktivitet omkring "Ellen" søgt fondsmidler til en tiltrængt renovering af snurrevodskutteren.

Hedvigs Hus

Hedvigs Hus har oplevet en væsentlig større tilstrømning end sidste år; således har der været i omegnen af 1500 besøgende, ca. 30-40 % flere end sidste år. Stigningen skyldes formentlig primært Søren Ryges tv-program om tængning, der blev optaget ved Hedvigs Hus og andetsteds.

Museumsadministrationen

Det går fremad med det store projekt vedrørende etablering af museumshus i Birch Nielsens gamle ejendom i Byrum. Forprojektet er afsluttet og der foreligger nu et færdigt projekt, som museet er ved at indhente midler til at iværksætte; foreløbig kan vi glæde os over, at næsten halvdelen af den eksterne finansiering af hovedprojektet er bevilget, nemlig 10 millioner kr. fra Augustinus Fonden.

Den grundlæggende omstrukturering og modernisering af museet, som projektet indebærer, er absolut tiltrængt; det er svært at fastholde besøgstallet, når museet ikke har mulighed for at byde på særudstillinger, og museets økonomi er i det hele taget betrængt grundet stagnerende tilskud, faldende entréindtægter og stadig stigende udgifter på mange fronter, ikke mindst i forbindelse med museets ejendomme og lejemål.

Plantegning over det nye museumsby i Byrum

2012 var også året, hvor museet blev kvalitetsvurderet af Kulturstyrelsen, og hvor den ny museumslov blev vedtaget. Mange af de konklusioner, Kulturstyrelsen nåede frem til, havde museet dog allerede taget højde for i forbindelse med planlægningen af nyt museumsby.

Andre konklusioner vedrører eksempelvis det forhold, at især små museumsenheder i stadig stigende grad kommer under pres i forhold til de statslige krav til opgavevaretagelsen, hvorfor man gerne ser en øget grad af samarbejde, samdrift eller sammenlægning museerne imellem, hvilket vurderes at føre til større faglig synergieffekt og produktivitet samt frigivelse af ressourcer ved centralisering af administrationen.

Den ny museumslovs ganske høje minimumskrav til museernes ikke-statslige tilskud tilsikrer i denne sammenhæng, at de få tilbageværende små museer motiveres yderligere til forpligtende samarbejder eller fusioner. Derudover stilles der strengere krav til eksempelvis forskningen på museerne, hvilket også taler for øget samarbejde.

Deciderede fusioner er imidlertid ikke problemfri; museernes lokale forankring kan eksempelvis meget vel risikere at lide skade herved. Indtil videre foretrækker Læsø Museum da også at imødegå kravene gennem etablering af forpligtende samarbejder på de relevante områder. En spændende og oplagt mulighed, der tegner sig på dette felt, er eksempelvis at indgå i et tæt formidlingssamarbejde med Læsø Saltsyderi.

Skulle det alligevel på længere sigt vise sig nødvendigt at slutte sig til en større museumsenhed, forekommer det særdeles vigtigt, at en sådan sammenlægning forberedes meget grundigt, således at Læsø får størst mulig valuta for de penge, kommunen vil skulle tilføre den fusionerede enhed, f.eks. ved at sikre sig en rimelig grad af lokal medbestemmelse, opretholde et højt aktivitetsniveau og fastholde tilstedeværelsen af museumsfagligt og forskningskvalificeret personale på øen.

Museumsforeningen for Læsø

2012

Året i Museumsforeningen må betegnes som stabilt med de forskellige aktiviteter i god gænge.

Det er jo således med museumsarbejdet, at det er en livslang proces, som aldrig bliver helt færdig. Udtrykket ”aldrig færdig, altid på vej”, er vist et passende udtryk for os som graver i vores fortid.

Lige som man tror at alle oplysninger i en sag er på plads, så kan der vise sig nye ukendte oplysninger.

Foreningen har et stabilt medlemstal på 605 medlemmer og en god økonomi.

Det kan oplyses at Museumsforeningen har været kunde i Danske Bank. Men da de valgte at forlade Læsø, valgte vi at forlade dem, og har nu vores økonomiske forhold med Nordjyske Bank.

Vi vil nu nævne de forskellige aktiviteter, som museumsforeningen har været en del af.

Bakkens huse

Vores absolut største arrangement i 2012 var udstillingen med arbejdstitlen Bakkens huse. Det var en gennemgang af Byrum by fra ca. år 1880 og til i dag. Udstillingen var primært en billedkavalkade med over 400 billeder, som belyste den udvikling Byrum har gennemgået i den tidsperiode. Der var i samme forbindelse et foredrag af Erik Malmose, som fortalte

erindringer fra sin tid som barn og ung i Byrum.

Udstillingen blev godt besøgt og fik mange rosende ord med på vejen.

Bogudgivelser

På det seneste har tangtægning af Læsøs gamle huse været meget fremme i medierne. I den forbindelse, og på baggrund af en tv udsendelse, har Jørgen Kaarup Jensen lavet en fin lille bog med tekst og illustrationer af arbejdsprocessen omkring tangtægning af to Læsøhuse. Bogen som er støttet med 10.000 kr. fra publikationsfonden har titlen Tængemænd og vaskerpiger.

Realdania Byg har gennemrenoveret Kalines hus, som ligger syd for Østerby kirke. I den forbindelse har de udgivet en bog, som omtaler huset, dets historie, renoveringen af huset og nogle tanker om tang som et fremtidigt byggemateriale. Bogens titel er: Kalines hus på Læsø.

Der er desuden kommet endnu en del historiske artikler fra Kurt Dahl, Svenstrup med titlen: Artikler og beskrivelser.

Bøgerne kan købes i foreningens publikationsfond.

Publikationsfonden og markedsdage

Publikationsfonden, som har hjemme hos Kirsten

Larsen, har solgt fornuftigt. Særligt skal nævnes at dvd'en med Ole og Agathe Blom har solgt i ca. 60 eksemplarer.

Vi må også være realistiske og erkende at vores bogsalg henvender sig til en forholdsvis smal gruppe af mennesker, med særlig interesse for Læsøs historie. Så når deres behov for historiske bøger er dækket, så kan det være svært at få solgt yderligere.

Vi har i sommerperioden været på onsdagsmarkedet i Byrum ni gange, med publikationsfondens bøger. Ud over et naturligt salg, så kommer der mange spændende kontakter med udenøse gæster om mange forskellige historiske spørgsmål.

laesoe.visbilleder.dk

Som noget nyt har vi søsat en ny hjemmeside, hvor der lægges lokale, historiske billeder ind.

Billederne er frit tilgængelige for alle. Det er tanken at alle, som har en viden om et aktuelt billede kan

kontakte os med oplysninger, som vi så vil lægge ind ved det pågældende billede.

Der er nu ca. 580 billeder på hjemmesiden. Dette er en proces, som gerne skulle køre som en løbende dialog med historisk interesserede.

Foreningens hjemmeside, og dermed også laesoe.visbilleder.dk har tilsammen været besøgt 5192 gange i 2012, ifølge den statistik, som er udarbejdet. Alene i december 2012 var der 1442 besøgende på hjemmesiderne.

Billeder på Læsø plejehjem

I oktober måned var vi på plejehjemmet, hvor der er ophængt ca. 100 historiske billeder på væggene.

Vi gennemgik samtlige fotos og lavede en beskrivelse af dem i samarbejde med nogle af beboerne i det omfang det var muligt. Efterfølgende blev oplysningerne renskrevet, og der blev påsat en tekst med oplysning om det enkelte billede.

Byrum 1914. Foto: Privat eje

Byrum by set fra kirken. Foto: Privat eje

Folkedans ved Museumsgården

I lighed med tidligere år var der planlagt Folkedans ved Museumsgården d.15. juli og d. 2. aug.

Igen spillede vejret os et puds. Den første gang blev arrangementet gennemført efter planen med ca. 80 betalende gæster. Men anden gang regnede det hele væk, så de ca.30 som mødte frem blev inviteret med ind i Museumsgårdens sølvrum, og fik historien om vores Læsødragt.

Vi har planlagt to nye datoer i 2013 til Folkedans ved Museumsgården. Vi mener at Læsødragten ikke finder en smukkere ramme at vise sig frem i, så får vi se om vejrguderne vil være med os denne gang.

Færgen

Som alle ved er der kommet en nyere færgе til Læsø, nemlig den ny Ane. Som alle nok kan huske var der nogle dejlige, historiske billeder på den gamle Ane, som forlod Læsø i oktober 2011.

Vi har rettet henvendelse til Færgeelskabet med henblik på at være med til at dekorere den ny Ane med en række historiske billeder.

Foreningen har i årets løb erhvervet en avanceret scanner, som kan scanne, almindelige foto, negativer, dias mv. i en meget høj opløsning. Karen Inge Thorsen er nu i gang med at arbejde med digitalisering af nogle negativer. Vi mener at det er meget vigtigt at det gamle fotomateriale som ligger bliver sikret for eftertiden.

Det ny museumshus

Som alle sikkert ved er der god gang i planlægning og finansiering af det kommende museumshus i Birch Nielsens gamle ejendom i Byrum. Det er en proces som de tre medlemmer i Læsø Museums bestyrelse, valgt af Læsø Museumsforening, følger på nærmeste hold. Det bliver spændende at se når der om to år formentligt står et nyt museum til gavn og glæde for hele Læsø.

Vi har mødt megen kritik af at det i forbindelse med det ny museumsbyggeri er blevet besluttet at lukke det lille søfartsmuseum i Vesterø. Det kan for nogle virke uforståeligt, men vi er nødt til at slå fast, at når alt er på plads og vi skal se på drift budgetter, så er der ikke plads til drift af museum på tre forskellige lokaliteter, desuden viser besøgstallene at der ikke er til en kustodes løn på Søfartsmuseet. Desuden vil søfartsudstillingen i det ny museumshus få en meget fremtrædende plads.

Ny museumsinspektør

I slutningen af december meddelte Jon Voss at han opsagde sin stilling som museumsinspektør ved Læsø Museum. Det var med stor beklagelse at vi modtog hans opsigelse. Vi har været meget glade for samarbejdet med Jon. Jon Voss lægger også i sin opsigelse vægt på, at det et spørgsmål om at få familielivet til at fungere der er hovedårsagen til at han vælger at flytte tilbage til Sjælland til familien. Jon har fået et job som museumsinspektør i Rudersdal på Sjælland, og vi siger ham fra Museumsforeningens side tak for et konstruktivt samarbejde, og ønsker held og lykke i det ny job.

I skrivende stund er der lavet opslag om ansættelse af en ny museumsinspektør, og vi håber at have en ny ansættelse på plads pr. 1. april 2013.

Der skal fra museumforeningens side lyde en stor tak til alle samarbejdspartnere.

En tak til arkivgruppen for et langt sejt træk, hvor I uge efter uge møder op på arkivet og servicerer de mennesker som møder op med meget forskellige historiske spørgsmål. I skal vide at der er stor respekt omkring jeres hjælpsomhed og jeres enorme viden.

En tak til Kirsten Larsen for dit store arbejde med publikationsfonden. Det er dejligt at vide at kunder i

publikationsfonden får en kvalificeret betjening og en god historie med på vejen.

En tak til vores webmaster på vores to hjemmesider, Lars Jespersen. Når vores tekniske kunnen ikke slår til, så er det rart at vide at vi altid kan henvende os til dig.

En stor tak skal naturligvis også lyde til Læsø museum og hele dets personale for et godt og konstruktivt samarbejde i årets løb.

Et sidste tiltag, som endnu kun er i sin spæde vår, er planerne om at skrive en bog om Læsø i 1900-tallet.

Der skal indgå op til 10 forskellige temaer i bogen, og der bliver i forløbet brug for alle gode kræfter, som vil være med til at beskrive 1900-tallet på Læsø.

Det første emne der er taget fat på er skolerne på Læsø i det pågældende tidsrum.

Vores forening kunne i 2012 fejre et mindre jubilæum, idet foreningen blev stiftet i 1982 og dermed har eksisteret i 30 år.

Til slut vil vi gerne komme med et lille opråb!

Det viser sig at det bliver mere og mere vanskeligt at få folk til at påtage sig frivilligt bestyrelsesarbejde. På den anden side oplever vi også, at hvis det drejer sig om specielle, eventuelt enkeltstående, opgaver så er der en betydelig større interesse for at hjælpe. Det er ofte store opgaver den enkelte påtager sig. Men vi hører gang på gang, at interessen for decideret bestyrelsesarbejde kan ligge på et meget lille sted.

Det fører frem til tanken om, hvorvidt vi organiserer os på den rigtige måde! Med et medlemstal på over 600 burde det vel være en smal sag, at samle en bestyrelse på syv?

Jess Jessen-Klixbüll

Postkort fra Læsø i 1909

På en af Bruun Rasmussens Internetauktioner i september måned 2011 blev min interesse fanget af et udbud af lot 1136/4236 med teksten: Postdampskibet "Læsø". Godt kort, frankeret med 10 øre; Fr.VIII, rød annulleret med stjernestempel VESTERØ. Udbudspris dkr. 100.-

Det lykkedes mig at erhverve kortet til Færgeselskabet Læsø K/S, da jeg syntes det har en vis historisk interesse, og jeg vil forsøge at belyse kortet set fra flere vinkler.

Forsiden viser et sort-hvidt foto af Postdampskibet "Læsø". Kortet har et nr. 7209. Damperen har røg op af skorstenen, folk på dækket og et postsplitflag vajer agter. Damperen der var bygget i 1881 i Sverige, var den første maskindrevne færge der sejlede på ruten mellem Vesterø og Frederikshavn. Den sejlede på ruten fra 2. maj 1887 til 10. december 1918 og var købt af Carl Chr. Heintzelmann og Otto Riis Sørensen. Den havde kostet dem kr. 11.900,-, plus et eftersyn i København. I september 1887 kom færgen ud for sit

første havari på ruten. En påsejling af sten medførte et par brækkede skrueblade, hvorfor de sejldrevne postbåde igen måtte sejle indtil havariet var udbedret. Riis Sørensen døde i 1906, og Heintzelmann blev eneejer ved køb af enkens part. I 1913 døde Heintzelmann, og hans enke overtog skibet. Hun gik året efter sammen med Thomas Heintzelmann i et partsrederi. Rederiets økonomi blev dårligere, og den 20. september 1918 kunne man i avisen læse, at ejerne af "Læsø" havde opsagt kontrakten med postvæsenet, og tirsdag den 10. december 1918 sejlede S/S "Læsø" sin sidste tur i rutefarten Læsø - Frederikshavn. Tirsdag den 26. november 1918 blev AndelsDampskibs-Selskabet Læsø stiftet på en generalforsamling i forsamlingshuset i Byrum, men det er en anden historie.

Den første færgbestyrelse bestod af kaptajn Carl Chr. Heintzelmann, kaptajn Otto Riis Sørensen, kaptajn Thomas Heintzelmann, maskinmester Anders Larsen, matros Antonius Sørensen og fyrbøder Niels Christiansen. S sammensætningen sikrede ejerskabet og fagligheden.

Sejlplanen var de første år meget enkel "Alle dage undtagen søndag afgang fra Vesterø kl. 8 med ankomst til Frederikshavn kl. 10 og retur fra Frederikshavn kl. 14.00 og ankomst til Vesterø kl. 16.00". Det gav god tid til losning og lastning af passagerer og gods og besøg i byen.

Postdampskibet "Læsø"

"S/S Læsø" blev bygget med byggenummer 306 på Motala Mekaniska Verkstad AB i Motala, Sverige og afleveret i oktober måned 1881. Køberen var Hofjærgermester Lehnsgreve A.W. Knut til Knuthenborg i et bilbrev af 21. oktober 1881 med navnet "S/S Plyxene" til overfarten Bandholm (Lolland) – Dybvig (Fejø). Den 18. september 1884 bliver den solgt til Horsens Dampskibsselskab med formand P. A. Petersen til ru-

Kaptajn Carl Chr. Heintzelmann (tv.) og kaptajn Otto Riis Sørensen. Foto: Læsø Museum

tefart imellem Horsens og øerne i Horsens Fjord og bliver omdøbt til S/S Samsø. Den sejler derefter på ruten i perioden december 1884 til december 1886.

Ifølge udskrift af Horsens Kjøbstads Auctionsprotokol af 7. december 1886 bliver den solgt til skibsfører C.C. Heintzelmann og skibsfører O.R. Sørensen, Læsø, med 50 % til hver og omdøbt til "S/S Læsø".

Den 4. januar 1919 bliver færgen solgt til et partsrederi i Aalborg ved skibsreder Carl Andreas Søegaard, der den 10. oktober 1919 videresælger den til A/S Dansk Lægterkompani i København. Den bliver igen den 2. marts 1920 videresolgt til A/S Union Transport og Bjærgningsselskab i København og alene anvendt til bugsering.

S/S Læsø havde kendingsbogstaverne NTBL og var bygget i jern med størrelsen 65,25 Brt – 31,18 Ntr pg med en længde på 77,3 fod, bredde på 14,4 fod og dybde på 7,1 fod. Den havde en 25 NHK – 100 IHK dampmaskine med en skruer.

Læsø Museum ejer et smukt maleri af færgen ”Læsø”, som er udlånt til ophængning ved Færgeelskabet Læsø K/S.

Maleriet er udført i 1891 af Peter Valentinus Madsen. Billedet er ”naturalistisk” udført og man ser at PVM ikke er lært kunstner, men han har alligevel fanget situationen hvor færgen sejler med fuld fart og røg op af skorstenen og med feriegæster med paraply på dækket. Færgeelskabet har fået lavet et kort med motivet der kan købes på terminalen i Vesterø.

P. V. Madsen var en kendt redningsmand fra Læsø, han deltog bl.a. i redningen ved ”Flora’s” strandning i 1882 som 26-årig. Her deltog han sammen med tre fiskere fra Sæby i den første redningssejlsads med en jolle ud til vraket og gjorde turen 3 gange før han af udmattelse måtte overgive pladsen til en anden. Han havde siden sin konfirmation sejlet på alle de syv verdenshave og kom i 1889 i Fyrvæsenets

tjeneste på Læsø. På Læsø Museums Søfartsmuseum i Vesterø er udstillet et billede af ham og alle hans redningsmedaljer, men det er også en helt anden og god historie.

Nr. 7209

Postkortets nummer 7209 på forsiden henviser til fotograf og producenten af postkortet, der er anført på kortets bagside med teksten: ”Fot. Herluf W. Jensen. Frhvn. Eneret.” Herluf W. Jensen var født i Danmarksgade i Frederikshavn, hvor faderen var professor Jensen og rektor på den borgerlige realskole. Fotografen var meget produktiv og lavede portrætfotografering og fotografering af eks. fiskekuttere med vinkende besætning med udgangspunkt fra Frederikshavn. Han håndkolorerede selv sine billeder (det var før farvefotografiets tid), og på mange af billederne er det med forskelligt farvevalg, så man på det enkelte billede kan se om han har haft god tid. Han producerede så også postkort og herunder nævnte foto af ”Postdampskibet Læsø”. Nummeret 7209 må være et bestillingsnummer.

Teksten på kortet

*Frau Petersen
Gr Bergstr No 190
Altona afd
Elben*

*Læsø den 22/12 1909
Kjære Frau Petersen og Familie. Glæde Jul ønskes af os.
Mange Venlige tak for ”bedbis” opmærksomhed til vort
SølBryllup ja Kjære Frau Petersen nu har vi jo begge
oplevet at være gifte id 25 Aar. Mange Venlige hilsner
fra os alle, til Eder alle. Din glade Weninde Caroline
Strøm. Et glad og velsignet Nytår*

En forespørgsel til lokalarkivet ved Læsø Museum omkring personnavnene medførte et hurtigt svar fra Lili Jepsen og Solveig Hansen der oplyste:

Afsenderen på kortet Caroline Strøm (Strøm er hendes gifte navn) er døbt Caroline Cathrine Pedersen og født den 30. oktober 1857, som datter af Peder Christian Pedersen og hustru Mette Cathrine Jensdatter Møller. Caroline bliver gift den 14. december 1884 i Vesterø med styrmand Karl Julius Laurits Strøm. De får en datter i 1885, der dør i 1886 og en dreng i 1898 som bliver døbt Charles Strøm. Carolines forældre ejede stedet, der i dag hedder "Brunhavegård", Sdr. Kirkevej 11 i Vesterø. Caroline og hendes mand Karl flytter fra Læsø på et tidspunkt og Karl dør i Bangsbostrand den 21. januar 1930, men begravnes på Vesterø Kirkegård. Caroline dør samme år den 24.

oktober som 73 årig og bliver også begravet på Vesterø Kirkegård. Sønnen Charles er nævnt i folketællingen for 1916, hvor han er i husstanden hos forældrene på Brunhavegård på Læsø, hvor han er omkring 18 år gammel. Familien nævnes ikke i øens folketælling for 1921, hvor en anden familie bor på Brunhavegård, så familien er sikkert inden da flyttet til Bangsbostrand. Navnet Charles Strøm kan ikke lige føjes til de mange Strøm'er der stadig er på Læsø, oplyser arkivet.

Kortet formodes sendt til Ottine Marie Christensen, gift Petersen. Hun blev født i Vesterø sogn, den 30. november 1860, som datter af Christen Nielsen Nørsgaard og hustru Inger Marie Larsdatter Kiil. Ottine bliver gift den 17. november 1884 med Andreas Petersen, der var født den 6. oktober 1839 i Them Sogn ved Skanderborg. Ægteparret bosætter sig i Altona, hvor deres eneste søn bliver født den 24. december 1886 og får navnet Peder Hedegaard Anton Petersen. Ægteparret og sønnen Peder flytter til Læsø før 1. verdenskrig. Sønnen Peder bliver gift med Dagmar, en datter på "Mortensminde" i 1912, hvor de bosætter sig. Dette par bliver forældre til Peter Andreas Hedegaard, der var far til Erland Hedegaard, som i dag bor på "Mortensminde".

Ottines mand Andreas Petersen dør i Vesterø 1917 og Ottine i Vesterø i 1937. De er begge begravet på Vesterø Kirkegård. Deres hjem var på det der i dag er Hundetudevej 6 i Vesterø, hvor Ottine boede indtil sin død. Solveig Hansen oplyser, at ovennævnte Dagmar var hendes mormors søster og hun har derfra viden om Altona og familien Petersen, så mon ikke det er den samme Frau Petersen.

Begge pigerne på postkortet blev gift i 1884 og havde altså sølvbryllup samme år i 1909, som nævnt på kortet. De mødtes igen på Læsø og ligger nu begge på Vesterø Kirkegård sammen med deres mænd.

Altona

Altona er i dag en bydel i det nordvestlige Hamborg, men indtil krigen i 1864 var det dansk område og havnen var dengang en af Danmarks vigtigste havnebyer. I 1866 kom Altona ind under Preussen. I 1909 boede der stadig mange "danske" i de tidligere danske områder, hvilket delvist forklarer flytningen dertil.

Frimærke og stempler

Frimærket er et rødt 10 øres frimærke der første gang blev udgivet i 1907 under Frederik den VIII (konge i

perioden 1906-12). Frimærket alene har ingen særlig værdi, men sammen med postkort og stempler har det en samleværdi på omkring 100,- kr., men naturligvis mere såfremt der er familie med tilknytning til tekst eller hvis motivet er sjældent m.v.

Stemplet på selve frimærket er et stjernestempel type II, der tidligere blev kaldt Fårevejle-typen, fordi man troede at stemplet kom derfra. "Stjernerne" i midten består af et kors med "stråler". Stemplet blev anvendt i perioden 1870-1929. Stemplet blev indført fordi brevsamlingsstedet (her Vesterø) skulle annullere frimærket, overstemple og sikre at det ikke kunne bruges igen. Postekspeditionen/posthuset skulle side-stemple. Bynavnet på sidestemplet er ikke læseligt, men det kan være Frederikshavn. Sidestemplet er brotypestemplet BRO I, der blev anvendt i perioden 1891-1914. Navnet brotype kommer af den "bro", der går gennem stemplets dato og forsendelsestidspunkt (her: 23.12.09 7-13F). Bynavnet skulle i denne stempeltype angives i øverste bue, mens der skulle være 3 stjerner i nederste bue. Senere er der kommet flere brotyper til.

Færgen på billedet sejler med postflag, hvilket var en særlig status, idet færgeselskabet overtog ansvaret for posten under sejladsen. Dette betalte Postvæsenet en fast årlig afgift for. Denne ordning fortsatte indtil 2005, hvorefter postsplitflaget blev udskiftet med et almindeligt flag og den årlige afgift bortfaldt. Herefter betaler posten alene pr. overført bil.

Jess Jessen-Klixbüll bor på Læsø og er forhenværende direktør for Færgeselskabet Læsø K/S (1999-2012), Har desuden en fortid som bl.a. ubådsofficer i Søværnet og direktør hos North Atlantic Prans A/S.

Samlet set er postkortet et lille stykke færge-/ Læsø-/ Danmarkshistorie som sikkert har flere vinkler, som læserne kan tænke videre over, næste gang de finder et postkort. Kortet er selvom det er sendt op til jul ikke noget julekort. Det mangler jo også et julefrimærke, hvor det første udkom i 1904, men i 1909 var det ikke almindeligt at bruge dem endnu.

Stednavne på Læsø

Jeg har gennem et par år arbejdet med stednavne på Læsø med henblik på en udgivelse i skriftserien Danmarks Stednavne. Læsøs stednavne er på mange måder anderledes end den stednavneskik man ser i det øvrige Danmark – der er ingen landsbynavne med endelser som *-rup*, *-lev*, *-by* eller *-sted* som ellers er hyppige i det meste af landet. Det skyldes først og fremmest at der ikke findes en traditionel landsbybebyggelse på Læsø, men det skyldes også at øen først synes at være bebygget omkring år 1200¹ og da var mange af de traditionelle stednavnetyper ikke længere brugbare. I det følgende vil jeg præsentere nogle af de særtræk der er i de læsøske stednavne.

Bebyggelsesnavne på Læsø

Den eneste gamle stednavnetype der findes på Læsø, er den lille gruppe navne som ender på *-rum* der i danske stednavne betyder '(ryddet) plads (for bebyggelse)'². Det drejer sig om navnene *Brarum*, *Byrum*, *Børum*, *Flarum*, *Irum*, *Lorum* samt muligvis et "*Hychirom*" som kun er overleveret på Videnskabernes Selskabs Korts originaltegning over Læsø fra 1786. Måske indeholder *Rumby* også ordet *rum* som forled. Navne på *-rum* er ikke særligt hyppige i Danmark, men findes især i Nordsjælland samt netop på Læsø. Etnologen Bjarne Stoklund³ har sandsynliggjort at alle de læsøske *rum*-navne kan sættes i forbindelse med

den tidligste bosættelse som resultat af skovrydning idet han mener navnene oprindeligt har betegnet hver sin have. Ordet *have* havde en dialektal sær betydning på Læsø. Det var oprindeligt en betegnelse for indmark og brugtes kun om den med tørvediger indhegnede indmark til de egentlige gårde med gammel opdyrket jord, men aldrig om marker til fiskeres og husmænds mindre ejendomme som først begyndte at blive dyrket i sidste halvdel af 1800-tallet. En have kunne tilhøre en enkelt ejendom, men oftest var den delt mellem flere⁴.

Mange af de øvrige bebyggelser på Læsø blev i ældre tid benævnt med præpositionsforbindelser (forholdsordsled). Det gælder eksempelvis navnene *ved Hyldebuschen*, *i Gyden*, *i Sandet*, *i Sundett* og *paa Hiørnet* som alle findes i den såkaldte Markbog fra 1683. Noget tyder på at det har været den almindelige måde at navngive bebyggelser på Læsø i 1500- og 1600-tallet, selvom der dog også findes mere almindelige navnedannelser som *Damsgaard*, *Klitgaard*, *Piilegaard*, *Stochlund* og *Troldmoesen* som alle også findes i Markbogen.

Der er flere problemstillinger i forbindelse med de læsøske præpositionsnavne: Der findes kun nogle få middelalderlige kilder til Læsøs bebyggelsesnavne; de ældste belæg på præpositionsnavne er fra 1522, men kun et fåtal er omtalt så tidligt. Det er således

*Udenfor Klitgaard i 1892, Doktorvejen 16, Byrum:
"Grethe Danske" Ploug, Politibetjent Levin, Gamle
Undall, Karlen Carl Thomsen. Foto: Læsø Museum*

især i 1600-tallets matrikler og jordebøger man finder præpositionsnavnene. Det kan være svært at vurdere om en præposition hører med til stednavnet, og der findes mange flere eksempler på præpositionsnavne på Læsø end dem jeg har nævnt ovenfor. Men lige netop de nævnte navne er jeg ved hjælp af deres belæg i Markbogen helt sikker på virkelig er præpositionsnavne fordi de findes i overskrifter uden for anden grammatisk sammenhæng. Oftest finder man navnene i formuleringer som "Jens Jensen i Gyden" eller "Hans Pedersen paa Hiørnet", og der kan man

ikke med sikkerhed se om præpositionen hører med til stednavnet. Af andre sikre eksempler kan nævnes denne fra en kilde fra 1651-52: *den halve gård i Vester sogn, som kaldes i Gyden*.

Mig bekendt er ingen af de fulde præpositionsforbindelser på Læsø bevaret som gårdsnavn, men der findes jo stadig gårde som hedder *Hyldebusk* (< *Ved Hyldebusken*) og *Hjørnet* (< *På Hjørnet*). Her er den oprindelige præposition sløffet, mens fx i Gyden og paa Bakken har fået tilføjet endelsen *-gård* og hedder i dag *Gydensgård* og *Bakkensgård*. Her har substanti-

vet beholdt den bestemte form og fået tilføjet et *-s-* i sammensætningen med *-gård*. Dannelsen af navne på Læsø med endelsen *-gård* er så ensartet i navne hvor præpositionsforbindelsen er bevaret i de ældste belæg, at det faktisk er rimeligt at antage at navne med efterleddet *-gård* og med forled som består af et substantiv (navneord) i bestemt form + *-s-*, oprindeligt er navne som har bestået af præpositionsforbindelser. Vejnavnet *På Remmerne* er en præpositionsforbindelse, men den eneste bebyggelse som i dag omtales med en præpositionsforbindelse, er museumsgården *På Lynget*, og her er der tale om en gammel form som er genoptaget i sidste halvdel af 1900-tallet på baggrund af skriveformer i ældre kilder.

Spor efter saltsydning og gammel skovvækst i Læsøs stednavne

Det er kun nogle få stednavne på Læsø som vidner om den omfattende saltindustri som prægede øen gennem flere århundreder, og man kan undre sig over at ikke flere navne fortæller om saltsydningen og de boder den foregik i. Der skal have været ganske mange af disse saltboder; geologen Jens Morten Hansen skriver at man har fundet hele 1700 ruiner af saltboder fra tidsrummet 1150–1652⁵. Man må forestille sig at saltboderne er blevet benævnt på en eller anden måde i dagligdagen. Men de navne boderne må have haft, har kun i meget lille udstrækning fundet vej til skrevne dokumenter, og derfor kender vi kun nogle få i dag.

Udbredt er naturligvis navnet *Bobakker* som henryder til den store mængde af saltboder der har været i klitterne langs den sydøstlige kyst og på Rønnerne. Forleddet er ordet *bod*, og efterleddet er flertal af *bakke*. Blandt andre stadig eksisterende navne er *Bangsbo* i Hals Sogn som tidligst skrives Bongsbodh (1486), forleddet er sandsynligvis personnavnet *Bang*. Et an-

det stednavn er det nuværende *Sybo Holm* som er en lille holm ved Kringelrøns sydside. Navnet skrives på det tidligere omtalte Videnskabernes Selskabs Kort fra 1786 *Siøbunden*, og forleddet er sandsynligvis oprindeligt **Søboden* hvor sø ifølge Espegaard⁶ snarest skal forstås som 'vand der koges (i saltkedel)', og forleddet, det nuværende *Sybo*, betyder således 'boden ved det sted hvor man tager vand til at koge salt af'. Af nu

Spør fra saltsydning. Arkæolog Jens Velleus uddgravning i 1992 på Rønnerne. Foto: Privat eje

Nuværende blandet bevoksning med skovplantage i baggrunden. Foto: Privat eje

forsvundne navne kendes gennem kilder fra 1400- og 1500-tallet navnene *Havnebo*, *Landboder* og *Skelboder* samt et *Salteboden* som dog synes at være et noget upræcist navn i den mængde af saltboder der var på den tid.

Som bekendt var saltfremstillingen hovedårsagen til at den gamle skovbevoksning på øen forsvandt. Træfældning og tørveskær umuliggjorde ny skovvækst, og saltsydningen blev indstillet fordi man ikke havde brændsel nok. Der hvor den gamle skov havde stået, var der nu et stort område med sandflugt tilbage.

Mange steder er man i dag ved at have genvundet skovvæksten på Læsø, men den gamle skov kan spores gennem en række af øens stednavne. Omtrent midt på øen findes slet og ret *Skoven* og *Lunden*, og det område er det eneste sted der har været kontinuerlig

skov på Læsø. Et gammelt navn *Furnæs* er overleveret i nogle få kilder fra 1219 og 1221 i formen *Furnæs*, og det vidner om den gamle fyrreskov på Læsø. På øens østligste kanter finder vi navnet *Jegens* der oprindeligt er dannet som *Egenæs* og altså fortæller om egebevoksning, i Hals sogn ligger *Irum* som vidner om taksbevoksning idet forleddet, ordet *i*, er et gammelt ord for taks. Mod vest ved Vesterø Havn finder vi *Lundbæk* og *Lovskov Bakke* som også må have med skovbevoksning at gøre. Nuværende gårdnavne som *Lundsgård*, *Skovensgård* og *Stoklund* fortæller også om den tidligere udbredte skovbevoksning.

Stednavne langs kysten og i havet omkring Læsø

Når det gælder navne på naturlokaliteter, er de mange navne med endelsen *-røn* et særligt kendetegn for Læsø. Der findes navne på *-røn* ved kysten mange steder i Danmark, men den store koncentration af disse navne der er ved Rønnerne syd for øen og ved Nordre Rønner, er helt særlig for Læsø. Ordet *røn* betyder 'holm eller lille ø eller på lavt vand liggende, af (store) sten dækket grund, ofte kun tør ved lavvande'⁷, og det tilhører den store mængde af terrænbetegnende ord som i dansk hovedsageligt er overleveret i stednavne og dialekter⁸.

Hele vejen rundt om øen findes stednavne der vidner om små og store hændelser som har fundet sted langs med kysten. Det gælder for eksempel steder hvor skibe er gået på grund. Blandt de karakteristiske af disse navne er *Danzigmand*, som er navnet på en klit ved øens nordøstre kyst. Navnet vidner om en stranding af et skib fra *Danzig* (det nuværende Gdansk i Polen). Efterleddet er navneord *mand* som er brugt i betydningen 'skib, fartøj' svarende til andetleddet i ordet *engelskmand* som betyder 'engelsk fartøj'⁹. Denne betydning af ordet *mand* findes kun når det optræder som andet sammensætningsled i sam-

Danzigmand. Foto: Læsø Museum

mensatte ord. Der findes flere steder ved Læsøs nordøstkyst som også har navne efter skibsvrag hvor ordet *mand* indgår i stednavnet sammensat med ord for ladningens art eller skibets herkomst¹⁰. Nogle kilometer vest for Danzigmand findes *Kridemands Dal* som vidner om strandingen af et skib med kridt (læsøsk: *kride*) ud for kysten ved dette sted¹¹. Ud for kysten ved Danzigmand findes *Engelskmandsbanke* og *Rusmandsbanke*, og lidt øst af Læsø findes *Tællemandsbanke*. Disse navne vidner ligeledes om strandinger. De to første af henholdsvis et engelsk og et russisk skib, og det sidste efter sigende af et russisk skib som havde en stor last af talg (tælle).

Brugen af ordet *mand* med den specielle betydning 'skib, fartøj' i stednavne ved Læsø er koncentreret i et lille område, men der har været utallige strandinger ved Læsø gennem tiden. Alligevel er det kun ganske få der har ført til dannelsen af et stednavn, og hvorfor det lige er disse steder der har fået disse navne, er uvist. Enten tilhører de omtalte navne en bestemt tid og nogle hændelser der har været forbundet på en eller anden måde, eller også er de udtryk for at det særligt har været i dette område strandingerne fandt sted. Faktum er at man ikke længere ved præcist hvilke skibe det var der strandede på disse steder. Der er sandsynligvis tale om navne fra før 1800, i hvert fald

findes *Danzigmands Klit* og *Kridemand's Dal* begge på Videnskabernes Selskabs Kort fra 1786, mens de tre øvrige dog først findes i kilderne lidt efter 1800.

Danzig-skibet "Alexander de Comte Dohna" strandede natten imellem d. 27. og 28. november 1741. Skibet var med sit jernskrog (modsat et i træ) synligt selv igennem længere tid fra kysten, og har måske netop derfor givet navn til en lokalitet på Læsø. Se årsskrift 2008 s. 16-17. (Red.)

Om udgivelsen af bogen *Læsøs Stednavne*

Som nævnt i indledningen kommer udgivelsen om Læsøs Stednavne til at være et bind i serien Danmarks Stednavne¹² som laves af medarbejdere på Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet¹³. Serien er udgivet siden 1922 og dækker nu ca. 2/3 af Danmark og er altså en langsommelig affære. Det skyldes at alle navnetolkninger baseres på den skriftlige overlevering af det enkelte navn, og alle middelalderlige belæg noteres, hvilket medfører mange arkivbesøg og grundig granskning af mange gamle kilder. I hvert bind er stednavnene ordnet alfabetisk inden for hvert enkelt sogn, og nav-

nene behandles enkeltvis. I indledningen findes dog samlede behandlinger af hyppigt forekommende navneled. Skriftseriens formål er at beskrive de stednavne som blev brugt i Danmark før udskiftningen omkring år 1800, og det betyder at yngre gård- og husnavne fra slutningen af 1800-tallet og frem til i dag ikke er med, men må forventes at blive beskrevet i anden sammenhæng en gang i fremtiden. Arbejdet med Læsøs stednavne pågår fortsat, men er efterhånden så fremskredet at manuskriptet vil kunne færdiggøres i løbet af 2013 og bogen forhåbentlig trykkes i 2014.

Noter

- 1 Jf. fx Bjarne Stoklund: "Bosættelse og bebyggelse på Læsø". I Vendsyssel Årbog 1980.
- 2 Bent Jørgensen: Danske Stednavne. 3. udgave. København 2008.
- 3 Bjarne Stoklund: "Bosættelse og bebyggelse på Læsø". I Vendsyssel Årbog 1980, pp. 15 ff.
- 4 Arne Espegaard: Liv og sprog på svundne tiders Læsø, bind 2. Esbjerg 1980, pp. 117 f.
- 5 Jens Morten Hansen: "Nordens første storindustri". I Geovidnen. Geologi og geografi nr. 2 2012, p. 14.
- 6 Arne Espegaard: Liv og sprog på svundne tiders Læsø, bind 2. Esbjerg 1980, p. 301.
- 7 Ordbog over det danske Sprog, grundlagt af Verner Dahlerup. Bind 1-28. København 1919-56, opslag: II:Røn.
- 8 Peter Skautrup: Det danske sprogs historie 1-4 + Registre. København 1944-70, bind 3 p. 217.
- 9 Ordbog over det danske Sprog, grundlagt af Verner Dahlerup. Bind 1-28. København 1919-56, opslag: engelskmand.
- 10 Louis E. Granjean: Søkortets Stednavne 1-2. København 1945-46, p. 72.
- 11 Arne Espegaard: Liv og sprog på svundne tiders Læsø, bind 2. Esbjerg 1980, p. 166.
- 12 Danmarks Stednavne 1 ff. Udgivet af Stednavneudvalget / Institut for Navneforskning / Afdeling for Navneforskning. København 1922 ff.
- 13 Se mere om instituttet på hjemmesiden: www.nfi.ku.dk

Birgit Eggert f. 1973. Ph.d. i navneforskning med hovedinteresser i skovbetegnende stednavne samt middelalderens og nyere tids stednavne samt brugen af fornavne fra 1800-tallet og frem til i dag. Lektor på Afdeling for Navneforskning ved Nordisk Forskningsinstitut på Københavns Universitet. (Foto: Suzanne Reitz)

Barndom og ungdom i Klitten

Jeg har tit tænkt på at nedskrive nogle af de minder jeg har fra min barndom og første ungdom på min fødeø Læsø. Nu har jeg fået mere tid, og da jeg samtidig er blevet lykkelig ejer af en computer, har jeg besluttet mig for at kaste mig ud i projektet, så må det briste eller bære.

Jeg ved ikke om nogen kan have fornøjelse af at læse det jeg skriver, måske vil børn og børnebørn synes at det er lidt sjovt at læse om hvad jeg gik og lavede dengang. Men jeg er helt sikker på, at jeg selv vil have megen glæde ved at genopfriske minderne, inden de helt forsvinder af hukommelsen.

Jeg har egentlig ikke lavet research på det jeg skriver, men jeg har dog rådført mig med mine søskende, mest hvad angår familien. Nogle vil måske synes at det er en gang sammenrod, men det får være, for meget af det er nedfældet efterhånden som det nu er dukket frem af hukommelsen, og det er mere eller mindre skrevet i den form, som det er tænkt.

Noget om min familie

Jeg er født den 17. oktober 1938 som yngste søn af Ingeborg og Anton Nielsen. Der var fire ældre søskende, nemlig Juel, Esther, Kristian og Else. Mine søskende var fra 7- 15 år ældre end mig, og da de, bortset fra

Mit barndomshjem på Vestre Himmerigvej 9. Ca. 1955.

Foto: privat eje

Else, flyttede ret tidligt hjemmefra, var jeg nærmest at betragte som enebarn, og et noget forkælet et af slagsen ifølge mine søskende. Og der var nok noget om snakken, hvis jeg nu skal være ærlig.

Min far er født i mit barndomshjem, der dengang var en lille ejendom med tangtag. Far overtog ejendommen i 1922, og farmor kom på aftægt. Han byggede trinvis nyt til, og det gamle blev samtidig nedrevet. Det fik efterhånden det udseende, som det stort set har i dag

Min farmor og farfar har jeg aldrig kendt, men jeg har hørt mange beretninger om dem, især om farfar, der vel var en såkaldt "klunte", dvs. en tilrejsende der

tog forskelligt arbejde på øen, tit for at hjælpe kvinderne når mændene var på langfart. Han kunne vistnok være en temmelig stridbar person, når jeg nu skal sige det pænt. Og jeg tror nok det tit gik ud over min mor. Min farmor var født på stedet. De blev aldrig gift med hinanden, og far var deres eneste barn.

Anderledes var det med mor, som var født på Hankærgaard (Linievejen 8) ca. en halv kilometer nord for mit barndomshjem. Hun var ud af en søskendeflok på elleve, ni piger og to drenge. Drengene emigrerede i en ung alder til Canada og stiftede familie der. De har aldrig siden besøgt Danmark, men har dog haft en vis kontakt med noget af familien. Jeg kan svagt huske min mormor, der på det tidspunkt

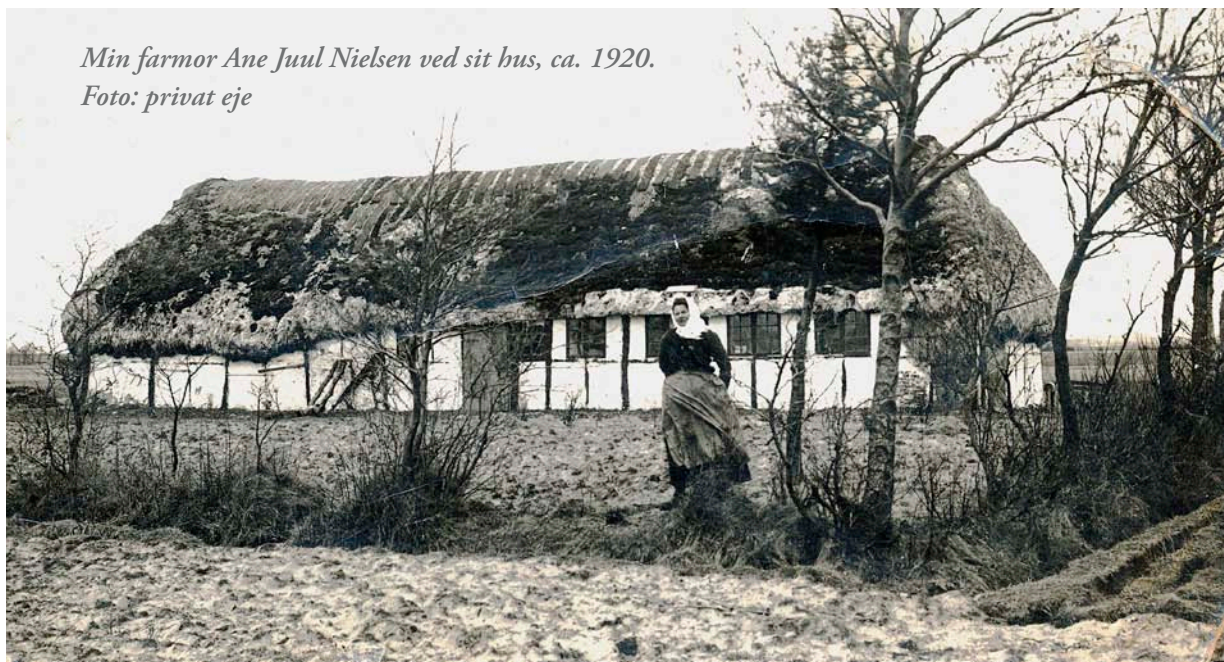
boede hos hendes døtre Marie og Kathrine i Byrum. Min morfar døde i en ret ung alder, og efterlod sig ni ukonfirmerede børn, så det må have været en hård tilværelse for mormor. Jeg mener ikke, at hun var uden for øen i hele sit liv.

Jeg har egentlig aldrig følt at mit hjem var præget af direkte fattigdom, men der er ingen tvivl om, at det i perioder kneb med at få pengene til at slå til. Men jeg er aldrig gået sulten i seng.

Mine forældre var stærke i deres tro, og det kom helt naturligt til at præge deres børns opvækst. Jeg blev ikke så sjældent taget med i kirke og i Betel til møder og andre arrangementer. Især mor var meget

Min farmor Ane Juul Nielsen ved sit hus, ca. 1920.

Foto: privat eje

optaget af, at jeg ikke blev udsat for fristelser og påvirkninger, der kunne have en skadelig indvirkning på mig. Mor var i det hele taget et utroligt retlinet og samvittighedsfuldt menneske. Hun havde meget svært ved at afvise mennesker der var rigtig fattige, og dem var der trods alt nogle stykker af.

Men mor havde lange perioder, hvor hun ikke var rask, så det kneb sikkert med overskuddet til at gøre de ting for andre som hun uden tvivl gerne ville.

Efterhånden som jeg blev lidt ældre, var jeg vel som børn og unge var flest, der var så meget andet der trak, ikke mindst leg og fiskeri i Bouet.

Far havde rent arbejdsmæssigt prøvet lidt af hvert. Han kom selvfølgelig ud at sejle som dreng. Arbejdede senere i kryolitminerne på Grønland. Var i en årrække fyrskibsmand, og da jeg kunne begynde at huske ham, havde han en skomagerforretning i Byrum. Den afhændede han omkring 1947, og herefter mener jeg han begyndte at arbejde på uldspinderiet. Han havde også lidt landbrug og en frugtplantage. Og selvfølgelig drev han også lidt fiskeri. Han havde hummertejner i Horneks og drev en overgang krogfiskeri efter ål i Bouet. Far var ikke den der gjorde større væsen af sig, men var, som jeg husker ham, for det meste rolig og besindig. Jeg mindes ikke at have set ham ophidset eller rigtig gal, måske lidt vrissen en gang imellem.

Jeg synes selv jeg har haft en utrolig god og tryk barn-dom. Man kan vel ikke sige, at mit hjem bar præg af liv og glade dage, dertil var den daglige kamp for tilværelsen for hård. Jeg føler ikke at jeg, i modsætning til mange andre, skulle hjælpe særlig meget til derhjemme. Selvfølgelig var der perioder med høst og æbleplukning, hvor jeg blev sat lidt i arbejde.

Men ellers kunne jeg stort set gøre de ting jeg nu havde lyst til.

Jeg mindes kun at have fået en enkelt øretæve af mor, og af far slet ingen. Jeg var vel 5-6 år, og jeg bad mor om en sigtebrødsmad med puddersukker om eftermiddagen.. Men mor gav mig en rugbrødsmad med leverpostej, men det var jeg ikke tilfreds med, så jeg gik ud i stalden og smed den ind til en kalv, der gik i en sti. Desværre var den heller ikke interesseret, og så kom mor i det samme. Jeg fik en på siden af hovedet og blev sendt i seng, for jeg skulle ikke smide min mad ud når andre sultede. Efter en halv time kunne hun ikke klare det længere, så hun kom og trøstede mig. Det var typisk for mor. Men jeg havde fået en lærestreg som jeg aldrig siden har glemt, og det er nok ikke så skidt endda.

Det er ret begrænset hvor meget jeg kan huske om mine ældre søskende mens de boede hjemme. Juel arbejdede hos slagter Peder Christensen i Byrum, fiskede lidt med Hans Pedersen, og rejste ret tidligt efter soldatertjenesten til Skanderborgegn, hvor han også arbejdede som slagter. Han blev gift med Anna og vendte aldrig tilbage til Læsø. De havde en overgang en slagterforretning i Ørting, men flyttede senere til Vejle, hvor han arbejdede på Tulip.

Kristian var en tid ude at tjene på en gård, og han var herefter også hos Peder Christensen, begyndte så at fiske fra Østerby, en overgang med en svensk kutter. Jeg kan huske at han i 1953 købte en ny BSA motorcykel. Den kunne jeg næsten ikke få nok af at kigge på, og køre med bag på. Senere blev han påmønstreret havundersøgelsesskibet Dana, og herefter blev han ansat i fyr- og vagervæsenet, og sejlede med et af deres inspektionsskibe. Han blev gift med Inge, og de byggede hus i Vesterø Havn. Efter nogle år flyttede de til Elling, og han endte sit arbejdsliv på fyrskibe rundt omkring.

Det er ikke meget, jeg kan huske om Esther da

Øvest: Mine forældre Anton og Ingeborg Nielsen fra sidst i 60'erne.

Nederst: "Fint" besøg. Kurt Pedersen og jeg sidder på jorden. Det er mig til venstre. Fotos: privat eje

hun boede hjemme, men jeg har indtryk af at hun forkælede mig en del da jeg var lille. Jeg kan også huske at hun sommetider havde nogle veninder med hjem, nogle store tøser, som lavede noget fis med mig. Hun flyttede ret tidligt til København, hvor hun bl.a. arbejdede hos en grosserer. Hr. og fru grosserer holdt engang lidt ferie på Læsø, og kom på besøg hos os. Det husker jeg som en spændende oplevelse – sådan at få lidt finere folk på besøg fra den hovedstad.

Else kom på realskole, og boede hjemme de år. Det var før man fik eksamensret på realskolen, så de måtte opholde sig nogen tid i Jylland for at tage eksamen. Jeg mener nok at vi havde nogle mindre sammenstød, for jeg var lige i en irriterende drillealder. Hun flyttede også til København, hvor hun bl.a. var ansat i telefonselskabet.

De kom begge tilbage til Læsø med få års mellemrum, og blev gift med henholdsvis Aage og Egon, der var brødre. Esther og Aage indrettede en lejlighed hos Aages forældre i Vesterø Mejeriby. Else og Egon boede først i en lejlighed i et hus i Vesterø Havn, og flyttede herefter til Byrum og senere Klitten, og endelig til Byrum igen sammen med mor og far.

Det var lidt om min familiære baggrund, så nu vil jeg skrive noget om de oplevelser jeg særligt husker.

Efter hvad jeg er blevet fortalt, var der alvorligt bud efter mig, da jeg var et par år gammel. Vi havde været med en nabo oppe efter et læs tørv i Nordmarken, og vi sad på toppen af læsset, da vognen væltede, og jeg blev begravet under tørvene. Mor og far har aldrig fortalt mig meget om det, så jeg ved ikke så meget om enkelthederne, men doktor Petersen fik genoplivet mig, og det var han forståeligt nok stolt over, hvilket han også senere bemærkede overfor mig flere gange.

Noget af det første jeg sådan lige kan huske, var

da der kom postflyver til øen i isvintrene 1941/42, hvilket af årene husker jeg ikke. Maskinen skulle lande på isen ude i Bouet, og jeg kan huske jeg sad på mors arm, da den lagde an til landing. Et par af mine ældre søskende ville ud og se den, og jeg ville med. Det fik jeg selvfølgelig ikke lov til, og så vrælede jeg.

Noget om krigen på Læsø

De første år af min opvækst var under krigen. Nu var der ikke særlig meget krig på Læsø, men der var da en del tyskere, og de havde bygget nogle store barakker, bl.a. henne ved Hankærvejen.

En dag jeg var med mor henne hos Anton Christensen som boede ca. 1 km fra os, kom et par tyske soldater og ville købe æg. En af sønnerne, Niels, var ikke sådan at dupere, så han gik ud og hentede nogle rugeæg (glasæg) og gav dem. De tog det nu meget pænt, men jeg var skrækslagen, for tyskere var jo onde mennesker havde jeg hørt.

En anden dag da jeg havde været hos købmanden, kom et par soldater cyklende bagfra. Den ene løftede mig op på stangen og cyklede af sted med mig. Jeg var stiv af skræk, men han satte mig da pænt af igen, og smilede venligt til mig. Han havde måske også sådan en som mig derhjemme.

Som jeg opfattede det var tyskerne såmænd meget fredelige, men der blev noget ballade, da en af barakkerne brændte ned en nat. Der blev talt om sabotage, men hvad det egentlig førte til ved jeg ikke.

Lige efter krigen, jeg tror det var i efteråret 1945, var jeg med mor og far i København. Mor havde 3 søstre i København og Tåstrup, og der var også noget andet familie vi skulle besøge. Det var en uforglemmelig og stærk oplevelse for mig, for alt bar stadig præg af besættelsen. Vi så bombeskadede bygninger og ruinerne af Den Franske Skole, som var blevet bombet ved

en fejltagelse. Der var mangel på næsten alt, og der var rationering i adskillige år efter afslutningen.

Da vi var hos en moster i Tåstrup, havde hun skaffet en lille pose rigtig kaffe, og det var lidt af en sensation, for jeg havde kun oplevet kaffeerstatning, og jeg mener også at mor og far havde forsøgt sig med at brænde noget korn.

Jeg havde hørt at der var mange miner i farvandet, så da vi sejlede til Frederikshavn stod jeg hele tiden forude og kiggede efter drivende miner. Men alt gik godt, og vi kom velbeholdne tilbage til den hjemlige trygge havn.

Juel blev indkaldt som soldat lige efter krigens afslutning. Jeg mener det var i nærheden af Frederikshavn. Han skulle bl.a. være med til at rydde op efter tyskerne, indsamle våben mv.

Det forekommer mig at et par stykker af det endte hjemme hos mor og far. Jeg tror ikke mor var tryk ved det, for han havde det bl.a. liggende i kommode-skuffer på sit værelse.

Noget om leg og legetøj

Vi havde ikke meget købelegetøj som børn, vel både fordi det kostede penge, og der var vel heller ikke meget at få under og efter krigen. Men vi fandt på råd, for når man lever midt i naturen, er der altid mulighed. Vi kunne f.eks. altid finde noget på stranden vi kunne bruge. Noget vi fik meget tid til at gå med var strandskaller, og de blev så til vores husdyr. Konk-sneglen var heste, blåmuslinger var køer, flade hvide var gæs, små buttede var høns osv.

Vi bandt snor i heste og køer og satte dem på græs, og de skulle selvfølgelig flyttes med mellemrum.

Vi lavede både af træ og satte sejl på, eller forsynede dem med elastikmotor. Da der tit var blæsevejr var det naturligt at vi lavede drager. De var ret primitive,

men de kunne flyve. Vi lavede et kors af nogle lette pinde, og så fik vi fat i noget brunt indpakningspapir og noget tapet- eller melklister. Halen var en lang snor, hvorpå vi satte stykker af avispapir med mellemrum. Vi kunne sende post op til dragen ved at sætte et stykke papir om snoren.

Da vi fik cykler, blev de sommetider til drabelige biler eller motorcykler. Et stykke pap eller noget andet, der kunne larme blev sat på bagstellet og ind i egerne, og så var det en motor.

Eller vi bandt et cykelhjul vandret på styret, og så blev det til et rat. Vi kunne også pille egerne af et cykelhjul, og så kunne vi trille det ved hjælp af en pind på fælgen, og der gik selvfølgelig kapløb i det.

En lidt mere ”drilagtig” beskæftigelse kunne være, at vi bandt en tynd snor i en pung eller taske. Så lagde vi den på landevejen, og gemte os bag nogle buske med snoren. Når nogen stod af cyklen for at samle den op, så rykkede vi alt hvad vi havde lært i snoren. Det affødte mange forskellige reaktioner. De fleste grinte lidt og satte sig hurtigt op på cyklen igen, men en dag var der en mand, der blev gal i skralden og satte efter os, og så tog vi benene på nakken og flygtede, og så var det slut med den leg.

Jo, det var herlige tider, og fantasien fejlede som regel ikke noget. Vi beskæftigede os selvfølgelig med mange andre ting i vores fritid, men de bliver beskrevet i senere afsnit.

Noget om min skolegang i den stråtakte

Jeg startede min skolegang i Hals Skole i 1946. Det var en ret undseelig bygning med stråtag.

Lærerboligerne ved siden af var betydelig flottere. Der var to ret store skolestuer på hver side af et ind-

gangsløse med knagerækker mv. Der var tre klasser, og vi gik to år i første, to år i anden og tre år i tredje.

Førstelæreren hed Sofus Vinther Jensen, og han havde vi meget respekt for. Ikke fordi han ikke var flink nok, men han forstod helt sikkert at skabe ro i klassen. Den anden lærer hed Else Petersen. Den næsten legendariske frk. Johnsen var gået på pension, men vi havde hende som vikar nogle gange i en af de første klasser. Hendes ”øjne i nakken” var vi meget imponerede over.

Jeg gik til skolen de første år, tværs over rimmerne derhjemme ved, og videre ad skolestien. Jeg vil tro der var omkring 4 kilometer. Senere arvede jeg Elses gamle damecykel. Den var for stor til mig, så sadlen blev sat ned på den lodrette stang, og der blev sat trækklodser på pedalerne, så jeg bedre kunne nå. Og så blev den malet lysegrøn. Den var ikke helt ufarlig, så i starten endte jeg også andre steder end på vejen.

Selve undervisningen foregik på en måde der var helt anderledes end nu til dags. Vi blev bl.a. sat til at regne stykker, og vi skulle helst nå så mange som muligt. Vi skulle også lære salmevers udenad, og katekismussen, den havde vi det ikke altid let med. Når vi havde fået noget for til næste dag, blev vi tit overhørt i samlet flok. Der var elever, der var dygtige til deres stof (nok mest pigerne), og andre der sad og dukkede sig bagved.

Der foregik ikke egentlig eksamen, men pastor Ravnkilde Møller kom med mellemrum til overhøring, mon ikke det var en gang om året, men det vil jeg ikke hænges op på. Vi var helt sikkert godt forberedt i forvejen på det vi skulle overhøres i, og det foregik så vidt jeg husker i kor. Præsten sagde også altid, at det var udmærket.

Frikvartererne var altid sjove, for der legede vi nogle ret voldsomme lege. Det var f. eks Robin Hood eller andre helte, og det foregik med selvgjorte sværd,

bue og pil eller spyd. Der var tit noget uenighed om hvem der skulle være heltten, men som regel lykkedes det at blive enige om at skiftes. Det kunne godt være nogle ret hidsige jagter, og engang blev en af de andre ramt af et spyd i nakken så det sad fast, så han måtte vist til lægen.

Vi lavede også en ubåd. Den var vel 12-15 meter lang, og vi lavede omridset af stammer og grene mv., som vi fandt inde i skoven. Der var både kommandotårn, kanoner og torpedoer, og så legede vi ellers 2. verdenskrig. Selv Vinther Jensen kom og kiggede på, og kom med kommentarer.

Der var en del tilflyttere på øen, og de var ikke altid lige meget inde i varmen hos de lokale. Det gik næsten altid ud over børnene, ikke mindst i skolen. De blev drillt og ofte tævet. Jeg tror nok at lærerne af og til vendte ryggen til når der var ballade. Det er egentlig sørgeligt at tænke på, men det er såmænd nok ikke meget anderledes i dag.

Jeg fik "ørerne i maskinen" et par gange, den ene gang stod vi uden for Else Petersens skolestue og ventede på at komme ind til time. Hun havde time derinde, og vi havde åbenbart været lidt for højrosted, for pludselig åbnede hun døren, og langede de der stod nærmest et par på siden af hovedet, og der var jeg den ene.

Den anden gang var i Vinther Jensens time. Han skulle et ærinde over i privaten, og sagde, at vi skulle sidde stille på vores pladser. Men jeg bevægede mig desværre op til en af pigerne oppe foran, og i det samme kom Vinther Jensen forbi vinduerne. Han kunne ikke undgå at se mig, og da han kom ind, tog han mig ved det ene øre, og satte mig uden for døren, og idømte mig samtidig en times eftersidning. Efter et kvarter fik jeg dog lov at gå, han skulle også nok hjem til eftermiddagskaffe.

Mig på Elses gamle cykel ca. 1948-49. Foto: privat eje

Den sidste skoledag inden sommerferien glædede vi os meget til, dels fordi vi skulle have ferie, og dels fordi hele skolen skulle på udflugt til Danzigmand. Så mødte nogle af fædrene op på skolen med hestevogne, der var pyntede med grene og blomster i dagens anledning. Herefter gik det østover med sang, hurraråb og vinken til alle vi så og mødte. Det var næsten som studenteroptog i vore dage.

I Danzigmand badede vi og legede i klitterne hele dagen, spiste vore madpakker, og vi havde måske endda fået en sodavand med. Sidst på eftermiddagen gik det hjemover igen. Det var altid en herlig dag, og der var altid godt vejr dengang. Det var en god måde at indlede den lange sommerferie på, hvor vi som regel selv måtte sørge for underholdningen.

På et tidspunkt fandt Vinther Jensen og far i fællesskab ud af at jeg skulle gå på realskole. Det var jeg absolut ikke begejstret for, og jeg strittede imod det bedste jeg havde lært, men til sidst måtte jeg give mig. Syv år i skole måtte være nok, og jeg ville hellere ud at fiske og tjene nogle penge. Da far havde været oppe og melde mig ind, sagde han da han kom hjem, at nu havde han ”solgt mig”. Nogle år klogere måtte jeg indrømme, at ideen nok ikke var så tosset endda.

Noget om feriebørn

I årene efter krigen var der en del der tog udenlandske børn på ferieophold. Jeg husker at jeg legede med både franske, østrigske og italienske børn. Vores naboer, Asta og Hans Pedersen, havde en fransk pige på omkring min alder (8-9 år). Hun hed sådan noget som Yghet, og det var en pige med krudt i. Vi kunne ikke snakke sammen, men det gik fint alligevel. Engang vi var ovre hos dem, gav hun mig pludselig et kys midt på munden, i alles påsyn. Jeg blev meget flov, og flygtede hjem. Det må have været mit første kys.

Vores anden nabo Ruth Albertsen, der var kunstmaler og boede sammen med sin gamle far, havde en overgang to italienske drenge, og man skulle stå tidligt op for at følge deres tempo. Der var også en østrigsk dreng, han lærte at forstå dansk på nogle få måneder, men ikke at tale det.

Ruth havde også et år en københavnerpige, der hed Grethe. Hun brød sig ikke meget om at være der, men var hos os meget af tiden, så enden på det blev, at hun kom hos os året efter og de følgende 10-12 år. Vi havde det sjovt sammen, og mor og far var meget glade for hende. De havde også kontakt med hendes forældre og besøgte dem i København. Hun flyttede senere til USA, men besøgte pludselig Læsø, jeg tror det var til mors 80 års fødselsdag.

Noget om bagning og slagtning

Vi havde en rigtig indmuret stenovn. Den var placeret sådan, at man skulle fyre fra bryggerset. For mig virkede den stor, og den var vel også omkring 1 x 1,5 meter. Den kunne rumme meget brød, og når der skulle bages, kom mors to søstre Agnes og Emma, som endnu boede på Hankærsgaard, ned og fik bagt deres eget brød. De havde selv lavet deres dej, så det var kun at lave brødene og bage dem. Der blev både bagt rugbrød og sigtebrød. Ovnens blev varmet op med lyng og brænde, og måske også lyngtørv, og når den var så varm som den skulle være, blev gløderne raget ud med en skraber af træ. Brødene blev lagt ind i ovnen med skjøden, der var en træplade med et langt skaft.

Der blev bagt brød til ret lang tid, så efterhånden kunne det blive temmelig tørt og hårdt.

En måneds tid før jul skulle der slagtes gris. Den havde fået lov til at spise sig tyk og fed. Der blev så sendt bud efter en hjemmeslagter, han kom fra morgenstunden, for det var noget der varede det meste af dagen. Jeg ville gerne være med til det hele, men som helt lille fik jeg ikke lov til at se på selve aflivningen, men det var også temmelig dramatisk. Grisen blev lagt op på en bænk og for- og bagben blev bundet. Så fik den et snit i halsen, og blodet fossede ned i en balje, og den døde vel egentlig af blodtabet. Da jeg blev lidt ældre fik jeg lov til at overvære det hele, det var en begivenhedsrig dag for mig.

Det var en travl dag, for der skulle foretages mange forskellige ting. Grisen skulle parteres og udskæres, tarme skulle renses mv. Der skulle også laves blodpølse og hvidpølse. Blodpølsen var jo nok det vigtigste, og hvidpølsen blev vistnok lavet afhængig af, hvor mange tarme der var tilovers. Den blev lavet af bygryn, mælk, fedtterninger og måske rosiner. Pølserne

blev kogt i gruekedlen, så der kunne ikke vaskes kogevask den dag.

Grisekødet blev nedsaltet i et stort saltkar, så når vi skulle have en flæskesteg, måtte mor eller far ud og rode en op af karret. Den skulle sikkert også udvandes en dags tid. Når kødet havde ligget længe i saltkarret, kunne det godt få en ram og harsk smag.

Den samme dag vi slagtede, fik vi om aftenen en mørbrad fra grisen. Det var fast tradition, og jeg tror vi alle sammen nød det i fulde drag, det var jo ikke hver dag vi fik helt frisk kød. Dagen efter fik vi blodpølse og hvidpølse med sirup, og det var bestemt heller ikke at foragte.

På et senere tidspunkt blev der bygget et frysehus i Byrum, hvor man kunne leje plads til sit kød. Jeg tror far spændte Prins for vognen, når der skulle køres kød derop efter slagtingen.

Det var et stort fremskridt, frem for altid at få saltet kød.

En gang imellem kom der en vaskekone og vaskede tøj for os. Hun hed Dagmar Larsen, og hun boede sammen med sin mor, indtil hun døde, i et lille hus op mod Nordmarken. Senere blev hun gift med Hans Pedersen, efter at hans kone Asta var død nogle år forinden. Dagmar brugte gruekedlen, en stor vaskebalje og et vaskebræt, og så kunne hun stå og vaske det meste af en dag.

Noget om julen

Når julen nærmede sig tog far den store vaskebalje og noget varmt vand med op på loftet, der var helt uopvarmet, og så gik han faktisk i bad i baljen. Vi andre blev nedenunder, der var trods alt lidt varmere. Mon ikke vi klarede det med en grundig rundvask.

Jeg husker julen som en dejlig tid. Mine ældre søskende kom hjem fra hvor de nu var. Esther og senere

Else kom hjem fra København. Jeg syntes det var meget spændende, og jeg følte mig vist noget forkælet, hvad jeg nok også var. Og gaver, der var købt i den store hovedstad var altid utrolig spændende at lukke op.

Men en gave som var svær at hamle op med fik jeg engang af Juel og Kristian. Det var en luftbøsse, en Diana af "forladertypen". Den var jeg godt nok stolt af, men far var ikke helt så begejstret. Han syntes ikke jeg var gammel nok, men efter mange velmente instruktioner og formaninger, fik jeg lov at bruge den. Jeg brugte den bl.a. til at skyde fugle med, også små sangfugle, men det tav jeg stille med.

Julemaden var helt traditionel med and, flæsksteg og risalamande med mandel, som jeg næsten altid fik. Og så havde mor selvfølgelig kogt klejner og lavet andet julebag. Det var jo ikke hverdagsmad, så det var himmerigsmundfulde.

En kilometer nordøst for os, helt oppe mod Nordmarken, boede en ældre mand alene. Han hed Kristian Andersen. Han havde ikke meget familie, men kom en del rundt hos folk, så han blev tit inviteret til juleaften. Hvis mor sidst på eftermiddagen juleaften så, at der var lys deroppe og hvis der stadig var lys ved sekstiden, blev en af mine søskende sendt op og hente ham, så han ikke skulle sidde alene juleaften. Sådan var mor, hun kunne ikke klare at holde juleaften, hvis han sad alene.

Vi gik som regel i kirke juleaften eller juledag, det var meget stemningsfuldt og højtideligt.

Der var 6-7 kilometer til kirken, så vejret var meget afgørende for, hvordan det foregik. Hvis vejret var godt kunne vi sagtens cykle, men det kunne også ske, at far lejede øens lillebil.

Jeg syntes der var noget helt specielt ved julen på Læsø, ikke mindst den særlige stemning der var, når

familiemedlemmer kom hjem til jul fra de steder hvor de boede og havde arbejde, eller gik i skole. Her havde kirken stor betydning, for her mødte man bekendte mv., og folk som var kommet hjem til jul, og som man ellers sjældent så noget til.

Jo, julen var, af flere årsager, noget man så hen til med stor forventning. Der var ikke mange og store gaver, som børn er vant til i dag, men alene det, at man fik noget, og at der skete noget man ikke var forvænt med i det daglige, var fantastisk.

Noget om fars lille landbrug og frugtplantage

Der hørte ca. seks tønder land opdyrket jord til mit barndomshjem, så far var langt fra godsejer.

På et tidspunkt havde han også noget jord henne i Hankær, der lå et par kilometer vest for os. Han forsøgte at dyrke æbletræer der, men det måtte han opgive bl.a. på grund af haren, for den gnavede simpelthen barken af træerne. Han måtte nøjes med noget græsningsareal og korn. Jeg kan huske at vi drev vores køer derhen om morgenen efter malkning, og hentede dem igen om aftenen. Det endte med at han solgte jorden igen.

Afgrøderne på jorden derhjemme var mest korn, græs til hø og roer. I en del år dyrkede han spiseløg, jeg tror nok at den lette jord var godt egnet til det formål. Det var nogle år meget udbredt på øen, men så holdt de fleste op igen, det var åbenbart ikke rentabelt mere.

Der hørte også en lille skov og lidt brakjord med til ejendommen. Og der løb en lille strøm igennem, og der var hundestejler, frøer og mindre ål. Det var en herlig tumleplads for os børn, men herom senere.

Far havde 130-140 æbletræer med forskellige sorter, både spise- og madæbler. Jeg tror nok frugtplantagen var fars hjertebarn, for den blev passet og plejet,

og var meget velholdt. Fars æbler blev også rost fra mange sider. Da jeg blev lidt ældre, vel i konfirmationsalderen, begyndte jeg at hjælpe med at plukke æbler i september/oktober måned. Det var et stort arbejde, for der var tit mange på, og nogle af træerne var store, så man måtte bruge stige. Æblerne måtte absolut ikke tabes på jorden, for så rådnete de hurtigt.

En del af æblerne solgte far ved at han kørte fra dør til dør, det meste til faste kunder. Han kørte med hestevogn, og meget til Østerby. Det kunne være en risikabel tur, for Prins var ekstremt bange for biler, ikke fordi der var mange biler på vejene, men på en tur til Østerby mødte de dog som regel nogle stykker. Når der kom en bil imod os ville Prins løbe baglæns, og far måtte derfor have en pisk eller en kæp, og så fik hesten nogle svirp bagi. Men når han standsede baglænsløbet, kunne han finde på at sætte i fuldt firspring fremad, og det var ikke meget bedre. Men det gik heldigvis aldrig rigtig galt.

Far havde hestefællesskab med Anton Christensen, så når der skulle laves markarbejde, der krævede to heste, lånte de hinandens.

Prins blev meget forkælet af far, så han havde sin egen mening om tingene, hvilket godt kunne være problematisk, når Anton Christensen skulle låne ham.

Når vi f.eks. skulle på udflugt til Horneks, og vi nåede til Højsande, kunne vi være sikre på at Prins stoppede og kiggede sig tilbage, og han gik ikke et skridt videre før vi alle var stået af vognen.

Prins blev aflivet, og så mener jeg, at far fik en lidt større hest, inden han fik en lille traktor, en "Pony".

Noget om "Gammel Kristian"

Kristian Andersen havde været sømand i sine yngre dage, og efter hvad han fortalte, havde han været mange steder rundt omkring i verden.

Meget i hans hus bar præg af hans fortid som sømand, og når jeg somme tider besøgte ham som 8-10 årig, var jeg meget opslugt, både af ham og alle hans ting. Man kom først ind i hans "fine stue". Den stod nærmest kun til pynt, og her var mange spændende ting, ikke mindst nogle glasmontrer med modeller af gamle sejlskibe, og dem havde han selv lavet, sikkert ombord i skibene.

Næste rum var tømmerstuen, og det var her han opholdt sig. Der var lidt varme på om vinteren, og det var en lidt rodet blanding af værksted, køkken og dagligstue. Når jeg besøgte ham, tog han sig egentlig ikke særlig meget af mig, men det betød ikke så meget, bare jeg kunne få lov at sidde og kigge på hans ting og gøremål.

Han drev lidt fiskeri, bl.a. efter hummere i Hornøks, og ellers krogfiskeri i Bouet. Alt hvad han foretog sig tog utrolig lang tid. Hvis han var nede og spise hos os, kunne han bruge en til halvanden time til at spise, hvor vi andre måske brugte en halv time. Han skulle jo fortælle historier "fra de varme lande", og somme tider kom der nogle engelske brokker med. Det meste havde vi hørt ikke så få gange, så det kunne blive lidt trættende i længden. Jeg var helt benøvet når han tog gafflen op til munden og snakkede samtidig, han kunne godt tage den op og ned til munden fire til fem gange, inden han fik maden ind.

Han plukkede også bær oppe i Nordmarken, bl.a. tranebær. De var ikke meget udbredt på øen, men han kendte stederne, og han holdt det for sig selv. Han havde så afgang rundt omkring på øen. Når han færdedes var det altid på gåben, og når der skulle transporteres større ting rundt, brugte han trillebør.

Noget om Bøje

Bøje Larsen har jeg haft temmelig meget med at gø-

re, nogle gange nok med større fornøjelse end andre gange. Han var en gammel ungkarl, og var vel lidt af en særting. I den tid jeg kendte ham, boede han på et ikke særligt stort loftsværelse oven på Remmers forretning i Byrum.

Han boede meget spartansk, og gjorde ikke selv meget for at gøre det lidt hyggeligt. Han havde ingen mulighed for at lave mad, og kunne vel heller ikke, så det fik han på "Bakken" eller andre steder, og så reddede han sig tit et måltid mad hvor han kom rundt hos folk. Han havde ikke engang anskaffet sig en radio, så han kunne høre nyheder, og aviser købte han ikke.

Før han fik folkepension, gik han rundt og lavede forefaldende arbejde hos folk. Det var absolut ingen fyrstelig løn han fik. Hvis han f.eks. stod og savede brænde derhjemme i halvtredserne, forlangte han 8 kr. om dagen, og så fik han selvfølgelig sin mad.

Han kom en del hos mor og far, og da jeg var i konfirmationsalderen, kastede han sin kærlighed på mig. Det foregik på den måde, at han kunne sidde og stirre på mig i timevis når vi var i stue sammen. Det kunne godt være generende. Da jeg gik på realskole, begyndte han at invitere mig op på "en lille en". Han stod så nede på mejeripladsen når jeg skulle hjem. Så havde han købt en "kylling" og to gamle Carlsberg, hverken mere eller mindre. Det var ikke altid det jeg havde mest lyst til, for jeg ville gerne hjem og lave lektier mv., men jeg havde svært ved at sige nej, for så blev han virkelig såret og skuffet.

En gang imellem inviterede han på smørrebrød på værelset, og så havde han fået en eller anden til at lave det. Så var vi som regel fire mennesker, for der var ikke plads til flere. Han havde forskellige emner som han inviterede, det kunne være førstelærer Svendsen, landmand Ole Johansen, Ingeman Olesen fra Bangsbo mv. Jo, det var skam udmærkede mennesker han

*Chr. Juul ved vores kåge i Bouet omkring 1956.
Foto: privat eje*

omgikkes. Men der var aldrig damer tilstede. Det er sket flere gange, at vi var glade for at trappen havde gelænder, når vi skulle hjem.

Bøje var såmænd god nok, og ganske fredsommelig, men han var ikke meget talende, så det var som regel os andre, der skulle stå for underholdningen. Han kunne sommetider f.eks. komme med bemærkningen: Har du nogensinde været i Sverige? Så måtte jeg jo sige, at det havde jeg da været nogle gange. Men så behøvedes der ikke at snakkes mere om det. Mor og far kunne vist godt være lidt trætte af, at han kom i tide og utide, men de nænnede ikke at afvise ham.

Men hvis man spurgte ham om nogens alder og fødselsdag, var han på hjemmebane. Det var helt utroligt hvad han vidste i den retning, og han var meget svær at fange. Det behøvede ikke at være mennessker, som han ellers havde kontakt med, men hvad det

angik, havde han åbenbart klæbehjerne. Han kunne også den store tabel, og den kunne han godt lide at høre én i.

Da jeg flyttede til Sjælland meldte han pludselig sin ankomst. Nu ville han gerne holde lidt ferie hos os, så han blev afhentet på stationen i Roskilde. Det var ikke så let, for vi skulle jo på arbejde noget af tiden, og børnene skulle i skole. Når han gik ture i omegnen, kunne han ikke altid finde hjem, for som han sagde: Husene ligner jo hinanden. Han gik nogle gange ind til et forkert hus og bankede på, og så måtte han hjælpes på rette vej. Da jeg spurgte ham om der var noget specielt han ville se, sagde han: Du kan køre mig på Langelinie, og så gjorde vi det, og jeg tror han var helt stolt.

Når vi kom på ferie på Læsø, var han hurtigt på pletten, så skulle vi have vores øl og snaps, og selvfølgelig smørrebrød en anden dag i ferien.

Noget om mine bedste kammerater

Jeg havde selvfølgelig andre kammerater, men vi var fire knægte, der særlig holdt sammen. Det var Chr. Juul, der boede et par kilometer øst for os. Han var den ældste af os, og han blev mere eller mindre vores førerhund. Hans far hed også Chr. Juul, så de gik, af praktiske årsager, under navnene "Gammel Juul" og "Bette Juul".

Kurt boede ca. ½ kilometer øst for os, og var et års tid yngre end mig. Hans far, Søren Pedersen, var skipper på kvasen "Flora", der sejlede levende rødspætter til København. Engang jeg skulle holde ferie hos noget familie, fik jeg lov at sejle med til København. Det var spændende, og turen tog det meste af et døgn.

Peder Degn var søn af købmand Karl R Larsen. Han var nok lidt mere frisk i sproget end os andre, og var naturligt nok lidt mere forkælet hjemmefra end

os. Men han var en god fyr, der altid fandt på udveje, hvis noget skulle ordnes eller skaffes.

Vi gik tit op til nordstranden, for der var altid nogle spændende ting at finde. Jeg kan huske, at vi lige efter krigens afslutning bl.a. kunne finde appelsiner, der sikkert var skyllet overbord fra fragtskibe. Vi havde aldrig smagt hverken appelsiner eller bananer, da der gik flere år efter krigen før de kunne købes i forretningerne. Vi spiste dem med stor fornøjelse, selvom de tit var gennemsyret af saltvand.

Peder Degn kom tit sjoskende et godt stykke bag os andre, så vi måtte vente på ham. En dag stillede han sig op med krydsede ben og kiggede lige ud i luften. Jeg skal ski... sagde han, men han ville ikke gøre det før han kom hjem. Han stod på den måde en halv times tid, og det kunne gentage sig flere gange. Resultatet blev, at tiden løb fra os og det blev mørkt. Mor var blevet urolig for os, og sendte Else op for at lede efter os. Hun mødte os oppe i Højsande, og da jeg kom hjem var mor gal. Hun sagde, at hvis jeg var så glad for at være ude i mørke, kunne jeg gå op til Hankærgaard og aflevere noget. Det var jeg ikke begejstret for, fordi det var rigtig mørkt, og jeg var alene.

Vi fire havde det fint sammen, men engang blev Kurt og jeg dog rygende uvenner. Vi havde fundet ud af, at vi skulle give hinanden gaver på skift. Vi tømrede hver især en slags postkasse sammen, som blev sat op uden for huset. Så skulle vi om aftenen gå over og lægge en pakke i kassen. Det kunne være et stykke legetøj, et par æbler, pærer mv. Det gik fint et stykke tid, indtil en dag jeg skulle hente min pakke. Da jeg åbnede den indeholdt den en frisklavet kolort.

Da blev jeg gal, og jeg for over til Kurt, og ukvemsordene fæg omkring os, og så var vi uvenner et stykke tid, indtil vi ikke gad det mere, og blev gode venner igen. Men det var slut med gaverne.

Noget om livet i Bouet

Hvis der var et sted, hvor vi brugte rigtig meget af vor fritid, var det Bouet. Derude har jeg nok haft nogle af de bedste oplevelser i hele min barndom. Det var mest Chr. Juul og mig, der boltrede os derude, men det hændte ikke så sjældent, at Kurt også var med. Det interesserede ikke Peder Degn så meget. Vi var ikke fyldt 10 år før vi begyndte at stage over øst for stenrevet ud for Værebros for at stikke skrubber.

Far havde en kåg, som vi brugte sammen. Den lå forføjet et stykke fra land helt inde i den vestre krog af Bouet. Den blev kørt hjem om vinteren, og om foråret blev den tjæret i bunden både ud- og indvendigt, og resten blev malet hvidt. Det var en hel festdag, når den blev læsset på den stive vogn, og Prins blev spændt for, og det gik mod Bouet. Den var utæt som en si, så den skulle ligge nogle dage og trække vand inden den kunne øses tom igen.

Når vi skulle stikke skrubber, skulle vandet være blikstille, der skulle være "bleg", for ellers kunne vi ikke se dem, det kunne være svært nok endda, for de gravede sig ned i sandet, og tit var kun øjnene og lidt omrids synligt. Men efterhånden lærte vi kunsten, og så var det ikke nemt at være skrubbe. Vi kom også efter at ramme dem i hovedet, så der ikke var huller i det man skulle spise. Vi stod i hver side af kågen, og stagede os forsigtigt frem, for ved bare den mindste lyd, flygtede skrubberne hen over bunden, og vandet var kun 60-70 cm dybt. Vi smed skrubberne ned i bunden af kågen, og vi kunne sagtens tage et par snese eller mere på nogle få timer.

Så længe vi fiskede fra samme kåg, delte vi altid fangsten, og det foregik efter princippet: jeg vælger den første, og du vælger den næste osv. Vi tog skrubberne med en flynderpig, der var en slags U-formet bøjle af smedjern, det var banket fladt i enderne, og der var lavet modhager. Det blev sat fast på en stage

på ca. 3 meter. Vi kunne få lavet den hos den lokale smed.

Men snart lokede det noget dybere vand i Skåret, så nu forlod vi ”børnehaven”. Der var også lidt bedre størrelse på skrubberne, men det bedste var, at der også var ål. På et tidspunkt fik Chr. Juul sin egen kåg, og så var det slut med at dele fangsten. Der gik nok noget konkurrence i det, men det var kun sjovt. Om sommeren stak vi skrubber om dagen, og vi kunne nå langt omkring, sommetider helt over til Løbet, ikke langt fra Knotten. Det var en smal dyb rende, hvor der kunne gå en masse strøm. Men der lå tit nogle store skrubber på skråningerne, og dem kunne vi nå med flynderpiggen. På en varm sommerdag kunne vi også være heldige at støde på en stor ål i ny og næ. Så var det om at være hurtig, og få skiftet til ålejern.

Ellers var det i sommernætterne vi stangede ål. Så brugte vi en Petromax bluslampe, og sådan en nat følte man bare at livet var skønt. Den første tid brugte vi vores båd, for jeg tror kun vi rådede over én bluslampe.

Chr. Juul boede tættest på Bouet, så når han kunne se at der var ”bleg”, sprang han på cyklen og spurtede hen til mig, for ingen af os havde telefon. Så læssede vi cyklerne, og skyndte os af sted. Det var typisk i området syd for Lerstenen vi stangede ål, men på en aften og nat kunne vi nå vidt omkring. Vi listede os frem henover bunden, og pludselig kom en stor ål mod lyset fra lampen, og så skulle man være hurtig med ålejernet.

Vandoverfladen skulle være helt blank, og hvis der kom krusninger på vandet, var det umuligt at se ålene. Engang vi lå derude, kom der lidt vind, og så var det slut med fiskeriet. Da vi var på vej hjem, skete der pludselig noget. Vi var havnet i en stor stime hornfisk, og vandet var helt levende. Hornfisken går længere

oppe i vandet, så dem kunne vi nogenlunde se, og så gik vi i gang med ålejernet. Vi huggede simpelthen jernet ned i mylderet, og i løbet af ingen tid havde vi en hel sæk hornfisk, så vi fik alligevel udbytte, selvom det var af en anden art end det vi havde regnet med.

Sommetider, når vi kom hjem ved firetiden om morgenen, skulle vi møde i Hals Skole kl. halv otte. Jeg kan ikke huske det, men jeg tror ikke vi var særlig modtagelige for lærdom den dag.

I vinterhalvåret stangede vi ål ”på blind”, dvs. at vi prikkede med ålejernet ned i bunden, og pludselig kunne vi mærke at der var en ål på jernet. Det var ikke helt let, for vi skulle finde de rigtige steder med brinker mv., hvor bunden var blød, men som ikke virkede bundløs. Ålene lå ikke særlig langt nede i den bløde bund. Det kunne give rigtig godt, tit et par snese eller tre.

En dag vi lå og prikkede fik Chr. Juul noget stort på ålejernet. Da han ville hive den ind, vred den sig af ålejernet lige under rælingen. Neej, neej skreg han, den var kæmpestor, og han var grædefærdig. Nu skal jeg snuppe den sagde jeg nærmest for sjov, så jeg begyndte jeg at prikke ivrigt, der hvor den var løbet ned. Og pludselig sad den der, og den var stor, jeg mener den vejede halvandet pund. Det var den samme ål, for vi kunne se mærkerne efter Chr. Juuls ålejern. Jamen hvad gjorde vi så med sådan en krabat, hvis det skulle gå retfærdigt til? Jo, vi delte den i to, og så var den klarat.

En decemberdag, hvor jeg var alene ude, knækkede stagen på ålejernet, da jeg ville trække mig frem over bunden, og jeg gik på hovedet i vandet. Jeg kom lynhurtigt op i kågen, og så var det bare med at ro hjemad i en fart. Der var langt til land, og et godt stykke at cykle bagefter, men jeg mener ikke engang jeg reddede mig en ordentlig forkølelse.

Om efteråret tog vi ud med kroge efter skrubber. De skulle ud om aftenen, og skulle ind igen næste morgen. Dagen før skulle vi grave sandorm, og det foregik i det lave vand inderst i Bouet. Så skulle krogene agnes og lægges i sand på en speciel bakke af træ, heraf udtrykket ”ud med bakker”. Man kunne så ro eller stage krogene ud, for de skulle gerne ligge sådan i sandet, at de løb ud af sig selv.

Det kunne godt være en lidt barsk tur, for vi skulle flere kilometer ud, og det var sæson for uroligt vejr. Men hvis man først havde sat bakkerne ud om aftenen, skulle de også hentes næste morgen, for ellers blev de fyldt med møg, og drev måske væk, og skrubberne ville under alle omstændigheder være døde eller ædt af krabber efter en dag eller to. Når vi skulle hjem, kunne det godt ske, at vi ikke lige ramte den hjemlige havn, når der var mørkt, og måske tåget. Så måtte vi bare følge kystlinjen til vi nåede til det rigtige sted, det tog vi bare med.

Det skete selvfølgelig også, at vi gik ud for at ”træde” skrubber. Så listede vi os ind på dem, helst bagfra, og trådte lynhurtigt på dem, og så kunne vi tage dem op med hænderne. Det var nu ikke altid så let, for hvis de observerede os, var de bare væk.

Når vi skulle ud i ”Skåret” måtte vi over en lavvandet sandrevle (fjæren), der strakte sig hele vejen over bugten fra kyst til kyst. Det kunne godt være hårdt arbejde at trække kågene over ved lavvande. Sandbunden havde nogle steder et fedtet lag, og hvis der så kun var et par centimeter vand, kunne vi få kågene til at glide af sted. Det var næsten som at løbe en bil i gang. Når først kågen var kommet op i fart, kunne man næsten skubbe den med en finger.

Da vi blev lidt ældre, lagde vi kågene ud på den anden side af revlen, men så havde vi til gengæld længere at cykle eller gå.

Når Bouet var dækket af is, gik eller cyklede vi ud

*Mig og feriepigen
Grethe efter fiskeri
i Bouet ca. 1950.
Foto: privat eje*

for at stange ål. Så huggede vi hul i isen, og stangede på "blind" ligesom fra kågen. Vi havde fordel af at vi kendte "stederne" i forvejen, og kunne hugge hul de rigtige steder. Det var en sjov og afslappende form for fiskeri, og det kunne give helt godt.

Når der kom kuling eller storm fra nordvest, kunne det ske, at vandet blæste ud i det indre af bugten, og så lå skrubberne frit tilgængeligt. Så fik Chr Juul og jeg travlt, og i skarp konkurrence med mågerne, samlede vi skrubber op, og masser af dem. Jeg husker at vi en dag samlede 23 sneise (460 stk.) op på få timer. Jeg er ikke sikker på, at de holdt målet alle sammen, men det tænkte vi ikke så meget på dengang. Vi kunne ikke selv slæbe dem hjem, så jeg måtte hjem og hente far og hestevognen. Sikke et arbejde der blev for mor og far, for jeg rørte helst ikke en finger, når jeg kom hjem med fisk. Det måtte være tilstrækkeligt, når jeg havde fanget dem.

Mange af de skrubber vi fangede, blev saltede og hængt til vindtørring. Når de var godt tørrede, blev de hængt på en tørresnor oppe på loftet, og blev brugt til vinterforråd. Når de skulle spises, blev de først udvandet nogle timer, for der var meget salt i dem. Herefter blev de kogt, og nogle, bl.a. min far, kunne godt lide at de blev ristet på panden efter kogningen. De blev som regel serveret med kartofler og løgsovs. For mig var det ikke altid den store nydelse, især ikke når de havde hængt på loftet det meste af vinteren.

Vi kørte også en gang imellem til Østerby for at fiske fra havnemolen. Det var mest skrubber og ising med bundsnøre, men også makrel og fjæsing, når der var sæson for det. Fjæsing kunne være lidt problematisk, for hvis vi blev stukket af den, var det ikke den rene spøg. Så dansede vi sanktvejtsdans på stenene en halv times tid, indtil smerten fortog sig. Og så fiskede vi videre igen.

Det var også sjovt at bade i havnen og springe på hovedet fra kajen eller fra en kutters styrehus. Men hvis havnefogeden så det, blev vi jaget væk. Så fandt vi ud af, at han gik hjem og spiste frokost kl. 12, og sov til middag til kl. 2, så der var fred og ingen fare i det tidsrum.

Vi løb også på skøjter i Bouet, og også andre steder, hvor der var lidt vand med is. Mine første skøjter var et par træskøjter. De bestod af et stykke fodformet træ, hvor skøjtejernet var sat op i en rille. De havde nogle finurlige bindinger af kraftig snor, og de blev sat på mine gummistøvler. Men de sad sjældent særlig godt fast, så jeg løb mere på støvlerne end på skøjterne. De næste jeg fik, var et par jernskøjter, der skulle skrues på et par skistøvler el. lign. De blev skruet på sålsiderne med en speciel nøgle, og jeg tror også der var et par læderremme. Det var et stort fremskridt, men rigtig godt blev det, da jeg købte et par rigtige støvleskøjter af en kammerat, der var vokset fra dem. Han havde fået dem fra noget familie i USA. Nu var jeg rigtig stolt, for det var ikke hver dag man så sådan nogle skøjter.

Der kunne være mange børn og unge mennesker på isen. Så legede vi "ta" som vi kaldte det. Vi afmærkede et stykke is, sådan godt og vel på størrelse med en håndboldbane, og så var der en eller to der skulle "fange" når vi krydsede banen.

Vi lavede også en enmands isbåd af noget gammelt træ, og så fik vi Johannes Andersen, der var cykelsmed, til at lave skøjterne. Sejlet lavede vi af nogle gamle sække, som vi syede sammen. Senere fik vi fat i en større isbåd, hvor der var plads til flere. Desværre fik vi ikke reddet den ind, da isen brød op, så den drev til havs.

Om foråret var det en stor fornøjelse at samle mågeæg i strandengene i Bouet. Vi startede f.eks. en søndag ved tre-fire tiden om morgenen, så var vi forsynet

med en madpakke og lidt at drikke. Vi gik og løb helt ud til Hornfiskrøn, og vi blev de rene eksperter i at spotte rederne flere hundrede meter væk. Det gik der selvfølgelig også lidt konkurrence i, og vi samlede alle de æg, vi kunne få fat i. Jeg mener ikke vi brugte dem til noget særligt, slet ikke efter en dag, hvor mor skulle lave spejlæg af nogle af dem. I stedet for blomme og hvide, faldt der en stor unge ned på panden.

I dag forstår jeg ikke, at vi fik lov til alt det som vi gjorde, måske har forældrene tænkt, at så længe vi var i Bouet, lavede vi da ingen gale streger andre steder. Men det var en herlig tid, som jeg aldrig glemmer.

Noget om fars hummerfiskeri i Horneks

Da jeg vel var en halv snes år gammel, kom jeg sommetider med far ud og røgte hummertejner. Det var nogle herlige ture, for så kom jeg også ud på ”det rigtige hav”. Far brugte en ret stor kåg, som han lånte af Hans Pedersen. Han lavede selv sine hummertejner, og jeg tror han havde godt en snes stykker. Det var en tremmekasse på godt en meter, og ca. 40 cm bred og høj. Den ene ende var åben, og der var anbragt et tragtformet net, og midt i tejen sad et fladt net, sådan at hummeren godt kunne komme ind, men ikke ud igen. I hver ende af bunden var fastgjort sten eller beton. Tejnerne kunne også laves af et skelet af bøjet træ (pilegrene), hvorpå det var udspændt net.

Tejnerne var afmærket med bøjer, der var lavet af et stykke tømmer på 70-80 cm i længden, og ca. 10 cm bred/høj. De blev malet hvide, og forsynet med ejerens kendetegn.

Der blev ophængt saltede eller tørrede fisk som madding inde i tejen, det kunne være hornfisk eller skrubber, som jeg måske havde fanget i Bouet. Tejnerne blev sænket ned på stenbund på 4-6 meter vand eller mere, og skulle røgtes hver anden eller hver tredje

dag. En fangst på 4-5 hummere hver gang, betragtede far som helt godt fiskeri, men en pæn stor hummer kunne vist også indbringe 4-5 kroner. Han havde et hyttefad liggende et stykke ude i vandet, og når han havde fået samlet hummere nok, gik eller roede han hen til Østerby Havn, hvor han solgte dem til en opkøber.

Vi gik hele vejen op til Horneks, og vi startede meget tidligt om morgenen. Mange steder var der kun en smal sti, og jeg gik pænt lige i hælene på far. Der var som regel nok at slæbe på, for vi skulle have lidt mad og drikke med, og ikke mindst fisk til madding. De var ikke altid lige friske, så jeg tror ikke vi duftede af violer, når vi kom gående. Vi var så hjemme igen omkring middag eller først på eftermiddagen.

Far brugte Hanses hummerhus, det var småt og primitivt, men alligevel hyggeligt. Der kunne være mus og andet kryb, men det tog vi os ikke så meget af. Det skete også at vi overnattede i huset, men det var mest, når der skulle sættes garn efter stenbidere om foråret. Garnet skulle sættes om aftenen og røgtes om morgenen. Der var lidt køkkengrej, så vi kunne lave en kop kaffe og måske stege en fisk. Det kneb med at skaffe ferskvand deroppe, der var godt nok en mindre brønd, men der var tit druknede mus deri, så det var ikke så lækkert.

En dag, da far var alene ude, kunne vi ikke forstå han ikke kom hjem, så hen på eftermiddagen kunne jeg ikke holde det ud mere, så jeg løb op til stranden for at kigge efter ham. Det var blæst op, og jeg kunne ikke se kågen ude på vandet, så jeg frygtede det værste. Da jeg kom ned til slæbestedet lå kågen heldigvis på sin plads, men far var ikke at se nogen steder.

Jeg løb hjem igen, og heldigvis kom han lidt efter, han var taget hen til Østerby Havn for at sælge sine hummere. Vi var lettede, men mor var vist lidt gna-

ven, men han havde jo ikke kunnet ringe hjem, for telefon havde vi ikke.

Efter nogle år fiskede far med Hans Pedersen fra Østerby Havn. Han havde en lille kutter, der hed Skjold. Jeg mener han brugte sine egne hummertejner, sådan at de havde hvert sit fiskeri. Jeg var af og til med ude, og det var rigtig sjovt at komme ud med en rigtig kutter, selvom den var lille.

Hverken Hans eller vi havde telefon, så når han besluttede sig for at tage ud, hejste han en kurv op i fløjstagen (de boede en halv kilometer øst for os), og så cyklede de af sted til havnen.

Jeg mener, at det var da far startede på uldspinderiet, at han holdt op med hummerfiskeriet.

På et tidspunkt forsøgte han sig også med krogfiskeri efter ål i Bouet, men det blev vist aldrig den store succes, jeg tror det var for bøvlet i forhold til udkommet.

Noget om spejderliv

Da jeg var elleve år fandt far og jeg i fællesskab ud af, at jeg ville have godt af at prøve spejderlivet. Vi kørte op til lederen, så han kunne tage mig i øjesyn. Nu var det sådan, at der ikke var noget der hed ulveunger mv., så man skulle faktisk starte som "stor spejder", og man skulle derfor være fyldt 12 år. Men da han mente, at jeg så stor og stærk ud, kunne jeg godt få dispensation.

Lige efter at jeg var startet, skulle vi på pinselejr et sted i Nordjylland. Jeg kan huske, at der var en forfærdelig masse drenge fra mange forskellige steder. Vi skulle på nogle øvelser, hvor der var venner og fjender. Vi havde en uldtråd på armen, og hvis den blev revet af, ja så var man død. Det var noget af en ilddåb, og de fleste af drengene var noget ældre end mig. Men

det gik fint, og vi nåede velbeholdne hjem efter en dejlig tur.

En gang vi lå i weekendlejr i Vesterø, blev vi vækket midt om natten, og sat ind i en stor lukket varebil med tildækkede ruder. Så blev vi kørt til et øde sted, som viste sig at være et eller andet sted i sydvesten. Vi blev delt op i hold, og fik besked på selv at finde hjem. Hvis der var et sted på øen, hvor jeg ikke var stedkendt, så var det sydvesten. Så jeg tror ikke jeg var til meget hjælp, og der var mørkt, men vi fandt da hjem efter flere timer til et fortjent morgenmåltid, som vi selvfølgelig selv skulle lave.

En anden gang da vi lå i lejr, gentog historien sig, men denne gang blev vi kørt op til Kæmnerkontoret i Byrum. Her modtog selveste kæmner Petersen os, og han fortalte, at der havde været et røveri, og at røveren var sluppet af sted med temmelig mange penge. Han ville gerne have at vi hjalp med at fange røveren, der muligvis var blevet set oppe i Storskoven.

Vi blev kørt derop, og vi var fyr og flamme, men vistnok også lidt nervøse. Da vi ledte rundt i skoven så vi pludselig et glimt fra en lommelygte, og så gik det over stok og sten. Vi indhentede manden og fik ham overmandet, vi tog vist ikke særlig blidt på ham. Det viste sig at være en tidligere spejder, der hed Madvig, og det var først der, vi fandt ud af at det var en øvelse. Vi var meget lettede og også lidt stolte, og det hele endte i en masse grin.

Spejdertiden endte efter et par år, og troppen blev opløst, fordi der ikke kunne skaffes ledere.

Vi var lidt kede af det, for det havde været en sjov og spændende tid med mange gode kammerater.

Noget om overtro og spøgelser

Der var uden tvivl stadig en del overtro på øen, da jeg var dreng, vel nok mest hos den ældre generation.

Og nok ikke så underligt med alle de mørke og øde steder, samt det, at der i ældre tid skete en del strandinger med druknede søfolk til følge. Man sagde bl.a. at når døde søfolk drev ind på stranden om natten, stod de op og gik op til et hus, hvor de bankede på døre og vinduer og larmede. De ville have folk til at finde dem, så de kunne blive begravet i indviet jord.

Mange af de ældre folk havde stor fornøjelse af at fortælle os drenge den ene hårrejsende historie efter den anden. Også Chr. Juuls far havde nogle gode historier i ærmet, og vi lyttede med store ører. Men mon ikke nogle af dem selv troede på det de fortalte.

Der var mange steder, der havde sine egne spøgelse. Et sted gik nogle mørke skikkelser over vejen lænket sammen med kæder. Et andet sted gik nogle over vejen med en kiste.

Jeg havde da også mine betænkeligheder, når jeg skulle cykle hjem om aftenen, f.eks. efter et spejdermøde. Der var også nogle steder jeg helst helt undgik, i hvert fald når jeg var alene, f.eks. omkring Værebros i Bouet.

Jeg havde da også en oplevelse, som jeg den dag i dag ikke kan give nogen naturlig forklaring på. Jeg var omkring tolv år og havde været til spejdermøde i Byrum. Klokken var henad elleve, og jeg cyklede hjemad i mørke med lidt måneskin. Fra landevejen skød jeg genvej over rimmerne, der var et øde sted med lyngheide og lidt spredt bevoksning. Der var ikke en vej, men en smal sandsti, og det var ikke et sted, hvor der kom mange mennesker, og slet ikke på denne tid af aftenen. Men jeg var fri for at cykle helt hen til Himmerigvej.

Der lå en klat træer lidt inde på den anden side af strømmen, ca. hundrede meter fra mig, og der så jeg en skikkelse i udkanten af bevoksningen. Skikkelsen var helt i hvidt, og jeg blev bagefter enig med mig selv

om, at det lignede ligklæder. Jeg skal love for at jeg fik fart på cyklen, og jeg skulle over strømmen med kun et løst bræt over. Hvordan jeg kom over og hjem, husker jeg ikke, kun at jeg gik direkte i seng uden at fortælle nogen om min oplevelse.

Jeg har heller ikke siden fortalt nogen om det, fordi jeg var bange for at blive til grin. Men det rumsterede i mit hoved i lang tid efter. Jeg ved ikke om det var min fantasi, der spillede mig et puds, for selvfølgelig var der en naturlig forklaring. Men her mere end halvtreds år efter, er det en af de oplevelser, der står klart i min erindring.

Men én ting var sikkert: Jeg kørte aldrig mere over rimmerne når det var mørkt.

Noget om vores hytte ”Skovly”

En periode der fyldte meget i mine drengeår, var da vi havde vores dejlige hytte ”Skovly”. Chr. Juul, Kurt, Peder Degn og jeg havde besluttet at lave en jordhule. Vi havde sjældent langt fra tanke til handling, så vi begyndte at grave ved siden af fars roekule. Men vi havde gjort regning uden ham, for da han kom hjem, sagde han, at vi godt kunne dække det til igen, og at hvis vi ville lave en hule, måtte vi gøre det ude i skoven.

Den vendte vi et par gange, men enden på det blev, at vi gik i gang, men nu skulle det være en rigtig hytte, og den skulle ligge i en lille lysning i skoven.

Vi lavede skelettet af grene og rafter fra træer, som vi fældede i skoven. Set forfra skulle den have form som et A, og være på 5-6 m². Vi skulle bruge noget tækkemateriale, og kreative Peder Degn sagde, at der på en ubeboet gård nede ved landevejen lå nogle langhalmneg. Gården var ejet af Kristian Christiansen, som boede et par hundrede meter derfra. Peder Degn påstod, at vi gerne måtte tage nogle af negene. Vi gik

i gang med at slæbe dem ned fra loftet og hjem i skoven. Men pludselig kom ejerens søn Gerner farende og råbte op om tyveri og politi. Vi stak af i en fart, og jeg er ikke sikker på, at Peder Degn havde fået den helt rigtige tilladelse.

Nå, men vi fik fat i noget andet halm, og byggeriet skred godt frem. Vi skaffede et par gamle vinduer, og døren tømrede vi sammen af nogle brædder. Der var både køkken og stue, adskilt med en skillevæg. Der var pikkede sten i køkkenet og rigtigt trægulv i stuen. Jeg mener endda, at der var tapet på skråvæggene. Vi havde både køkkengrej, bord og stole, samt en gammel petroleumsovn til opvarmning. Til madlavning brugte vi en primus eller en trefod udenfor. Tingene var tiltusket hos forældre mv.

Vi mødtes så en gang imellem, og sommetider

lavede vi mad, som kunne bestå af fisk eller duer fra Kurts og mit dueslag. Vi fik os også en pibe tobak ved festlige lejligheder, men det måtte vore forældre absolut ikke vide noget om.

Om vinteren fangede vi gråspurve, som vi plukkede og stegte. Det kunne foregå på den måde, at når det blev mørkt, gik vi hen og spurgte på en af gårdene, om vi måtte kigge efter gråspurve, som sad i huller oppe under tagskægget. I de fleste tilfælde fik vi lov, men nogle ville ikke have os rendende rundt om huset. Vi lyste op i hullet med en lommelygte, og sad der en gråspurv, var det let at snuppe den.

Der var ikke meget kød på dem, men de smagte skam godt nok, lige indtil den dag vi fandt en, der var fuld af hvide pletter da vi havde plukket den. Vi blev enige om, at den nok havde tuberkulose, og så var det slut med at spise gråspurve.

En dag i december holdt vi jul med god mad og gaver. Vi betalte hver især et bidrag til husholdningen, men jeg tror det var 10 øre om ugen, så det kneb lidt med økonomien, når vi skulle holde jul. Den klarer jeg sagde Peder Degn, vi laver et lille aftenbesøg på min fars købmandslager. Så en mørk aften mødte vi op. Peder Degn og en af os andre gik ind på lageret, en anden stod klar til at tage imod ved et vindue, og den sidste stod vagt ved Karl Larsens privatbolig. Så kom der mange gode sager ud gennem vinduet, der var også tobak og en flaske kirsebærvin til desserten.

Jeg var absolut ikke glad ved situationen, for det var jo faktisk det rene tyveri vi begik, men vi kom godt hjem til hytten med godterne.

Uden overvældende dårlig samvittighed holdt vi så vores egen juleaften. Vi havde også et lille juletræ fra skoven, og vi havde pyntet op. Jeg kan ikke huske hvad menuen bestod af, men vi havde nok tigget os til noget hos vore forældre. Men kirsebærvinen skulle

Vores hytte "Skovly" 1951-52. Foto: privat eje

vi nok have holdt os fra, for den havde den virkning, at vi blev temmelig lystige.

Jeg mener at det var Kurt, der var den mest højrostede, og da de gik hjem, skulle de forbi mor og fars soveværelsesvindue. Jeg fik ingen bemærkninger fra mor og far, men engang efter midnat bankede Karl Larsen på soveværelsesvinduet. Han var ude at lede efter Peder Degn, og jeg sagde, at han vist var gået med Kurt hjem. Det var ikke så heldigt, så efter den tid var vi lidt mere forsigtige.

Men vi havde nogle utrolig dejlige stunder i vores lille hytte, med godt kammeratskab og sammenhold.

Der var ikke andre børn, heller ikke piger, der fik adgang til hytten. En aften kom Gerner og ville lave ballade, men han blev tævet med cykelslanger og flygtede, mens han hylede i vilden sky. Han kom aldrig mere. Jeg fik senere et ganske godt forhold til Gerner og besøgte ham i ferier, efter at jeg var flyttet fra øen.

Vi havde med vilje lavet døren ganske lav, således at voksne ikke bare kunne komme brasende, men så vi kunne nå at få eventuel tobak væk inden de nåede ind.

Engang havde der være indbrud i hytten, og der var vist også rodet noget op. Det ville vi ikke finde os i, så vi gravede et hul foran døren, og fyldte det op med frisk kolort, og dækkede det til med blade og grene. Nogle dage senere kunne vi se fodaftryk i kolortet, og det var en voksen fod. Vi fandt aldrig ud af hvem det var, men der var aldrig mere indbrud.

Vi havde hørt, at der gik rygter om, at vi lavede både det ene og det andet i hytten. Nu blev piber, tobak mv., pakket sammen og gravet ned i skoven, indtil der faldt ro over sagen igen. Men skæbnen ville, at vi ikke kunne finde gemmestedet igen, så det ligger der sikkert endnu.

Jeg kan ikke helt huske hvor længe vi brugte hytten, vel et par år, men efterhånden gik det stille og

roligt i sig selv. Peder Degn og jeg begyndte på real-skolen og fik mindre tid, og der var vel også andre ting der trak, måske piger og bal i forsamlingshuset. I dag bor Amy og Chr. Juul i mit barndomshjem, og når vi er på besøg, har jeg flere gange været ude i skoven for at se, om der er noget tilbage, men alt var så sammengroet, at man dårligt kunne se hvor hytten havde ligget.

Noget om nytårsaften

Nytårsaften var noget vi drenge så meget hen til, for der gik vi rundt til næsten alle huse i Klitten. Vi skød fyrværkeri af, det var mest mindre kanonslag og hundepropper. Vi havde ikke råd til raketter, men så op søgte vi de steder, hvor vi vidste at de blev fyret af. Når vi skød af, blev vi for det meste inviteret indenfor til en småkage eller andet julebag. Når vi gik igen lavede vi nytårsløjer, hvor vi flyttede rundt på landbrugsredskaber, højste et eller andet op i fløjstagen mv. Men vi lavede aldrig hærværk.

Engang var der nogen, der havde tømt lokums-spanden på trappen hos Peter Jensen. Nytårsdag ringede han til os, og ville tale med mig. Han var rigtig gal, og han ville vide, om jeg havde været med til det, for han vidste, at jeg havde været der. Det kunne jeg med god samvittighed svare nej til, og jeg hørte da heller aldrig mere til sagen.

Da jeg vel var 15 år, havde Kurt og jeg købt en halv flaske kirsebærvin, som vi skulle have ud på aftenen. Vi havde gemt den inde i en skov, og da vi havde drukket den, blev vi et vældigt humør. Nu var det sådan, at Chr. Kristiansen og hans kone, der boede overfor købmandsbutikken, holdt åbent hus når der var nytårsaften. Så blev der bagt æbleskiver hele aftenen, så det var noget af et samlingssted.

Ved midnatstid samledes man ude på landevejen, og Chr. Kristiansen fyrede en masse raketter af.

Kurt og jeg ville også derhen, og da vi kom mødte vi Peder Degn, og han opfattede hurtigt situationen, og den skulle følges op. Han hentede en halv flaske kirsebærvin i sin fars forretning. Kurt var i mellemtiden forsvundet, men Peder Degn fik da hældt noget vin på mig, så hvis jeg ikke var i opløftet stemning i forvejen, så blev jeg det nu. Jeg underholdt vist hele forsamlingen. Hvordan jeg kom hjem i seng ved jeg ikke, men jeg tror ikke mor og far opdagede noget, men mor syntes nu nok jeg kom noget sent hjem – halv fire sagde hun.

Hvis vi en sjælden gang ikke havde fået brugt alle kanonslagene, gik vi ud i skoven dagen efter og lavede en større bombe af det. Så sprang vi trærødder eller lignende i luften. Det havde vi også meget fornøjelse ud af.

Vores forhold til piger vil jeg gå let hen over, for det var ikke dem vi brugte mest tid på. Selvfølgelig havde man hen ad vejen skolekærestere, og var småforelsket en gang imellem, men ellers var pigerne vel egentlig bare venner og kammerater på lige fod med drengene.

Noget om min tid på realskolen

Jeg startede på realskolen i 1953, og da jeg i forvejen var temmelig skoletræt, var det med lidt blandede følelser, jeg mødte op til min første skoledag. Vi der gik på realskolen, blev nok betragtet som lidt ”finere”, og det var ikke altid positivt ment. Men det blev såmænd en dejlig tid, for jeg fik en masse nye kammerater, og vi havde også en masse gode oplevelser med udflugter og ture til fastlandet. Og så fik vi da også trods alt noget lærdom med i bagagen.

Nora Jensens Myrna, Peder Degn og jeg kom

dette år fra Hals Skole, og vi cyklede de 6-7 kilometer til Byrum året rundt. ”Østerbyerne” kom som regel cyklende i samlet flok, og jeg mener at Myrna sluttede sig til dem. Vi mødte klokken halv otte, og jeg stillede hver dag hos Peder Degn klokken kvart i syv. Vi kom dog sjældent af sted før den var over syv, med det resultat, at vi altid kom i sidste øjeblik.

En dag havde Peder Degn fået en helt ny knallert, det var vist en Mobylette. Jeg oksede så efter ham på cykel, eller jeg fik en trækker. Jeg ville også gerne have en knallert, men det havde far bare ikke råd til. Men så en dag fandt jeg ud af, at cykelsmed Gaarn Larsen havde en gammel ”røvskubber” liggende, en Tiki tror jeg det var. Den kunne jeg få for 25 kr., og det gik far med til.

Gaarn Larsen havde cykelværksted på et lille husmandssted et stykke forbi Hals Skole, og han boede sammen med sin bror Svend, som havde lidt landbrug. De var Peder Degns farbrødre. Der var temmelig rodet både ude og inde, selvom de også havde en husholderske. Men det var et par elskelige mennesker, og jeg holdt meget af at komme der, for der var altid noget spændende at se på.

Nå, men jeg kørte derud på min konfirmationscykel, og så blev knallerten spændt fast bagpå. Den kunne køre stærkt hvis den altså ville, men hvis der var problemer, kunne jeg heldigvis vippe den op, og så træde i pedalerne. Men hvis den var i sit gavmilde hjørne, kunne jeg godt køre fra Peder Degn.

Kammeraterne døbte den ”Vimmerhale”, og det var på grund af udstødningen, der lignede en fuglehale. Den dryppede benzin, så i frikvarterene skulle jeg ned og tømme en dåse, som jeg havde stillet under den. Det blev der grinet meget af. Gasreguleringen foregik med en lille vippearms, og en dag hvor jeg kørte med armen i bund satte den sig fast, så jeg måtte

køre ud i rabatten, og så bremse det bedste jeg havde lært for at få den stoppet igen. En skønne dag kunne den ikke mere, og den blev afmonteret. Det var en hel lettelse at køre på almindelig cykel igen. Jeg fik aldrig siden en knallert mens jeg boede på øen.

Vores skolebestyrer hed Børge Rasmussen, og han var helt sikkert enehersker på skolen. Jeg vil endda påstå, at hans ord var lov. Han havde et heftigt temperament, og han kunne give den mest frygtindgydende skideballe, jeg nogensinde har oplevet. Han var heller

ikke bleg for at lange lussinger ud. Hvis han mente, at vi havde været dovne eller ikke lavet vores hjemmeopgaver godt nok, kunne han afsætte en hel time til at give en kollektiv skideballe. Men det var jo ikke alle, der var lige umulige, og så sagde han før han startede: Dette her gælder ikke Karen Inge og Jytte, eller hvem det nu kunne være. Jeg blev aldrig nævnt.

Asger Melchiorsen kunne godt være lidt af en døven rad, og han havde ikke altid let ved det. Da vi en dag skulle aflevere aritmetikopgaver, opdagede lærer Rasmussen, at Irenes og Asgers var helt ens, og Asger

Realklassen omkring 1955.

*Det er stående fra v.:
Ernst Dalsgård
Teddy Thomsen
Thorkild Nielsen
Peder Degn Larsen
Hilmar Sørensen
Asger Melchiorsen*

*Siddende fra v.:
Grethe Seehausen
Myrna Jensen
lærer Hillerup Jensen
Karen Inge Stoklund
Foto: privat eje*

måtte indrømme, at han havde skrevet af efter Irene. Lærer Rasmussen blev så gal, at han smed heftet i hovedet på Asger, og langede ham et par lussinger. Og så blev han sendt hjem for den dag.

Jeg må desværre indrømme, at jeg selv har været lidt på snydeholdet. Jeg havde sommetider problemer med at løse mine aritmetik- og geometriopgaver, og da Else jo havde gået på skolen nogle år forinden, fandt jeg på at finde hendes gamle opgavehefter frem. Og minsandten, der var flere opgaver, som svarede til mine. Og Else havde nok været lidt kvikkere end mig, for jeg kunne faktisk bruge dem til at skrive af efter. Det blev heldigvis ikke opdaget, og ideen var heller ikke særlig god, for det var ikke så heldigt, hvis man blev kaldt op til tavlen for at forklare, hvordan man var kommet frem til facit.

Lærer Rasmussen kunne også gå i den modsatte grøft. Engang købte han sin første bil, det var vist en ældre Renault. Nu brugte han en hel formiddag på at give os elever en køretur. Der blev fyldt så mange i bilen, som der kunne være ad gangen, og så gik turen ad de små veje op i Nordmarken.

Ingen kunne være i tvivl om, at matematik havde hans store interesse, og han havde svært ved at indse, at vi ikke altid syntes, at det var så sjovt endda. De karakterer han gav, lå da også i den lave ende, og det trak vores gennemsnit ned. Efter at han gik på pension, har han da også rejst rundt for at holde foredrag om sine matematiske figurer mv., og han har også flere gange været i fjernsynet.

Jeg var på vej til at forlade skolen flere gange, og engang havde jeg også fået overtalning til at gå op og melde mig ud. Det var midt i skoletiden, og da far var cyklet hjem igen, kom lærer Rasmussen farende ind i et klasseværelse, hvor vi havde time med en anden lærer. Han bad mig om at følge med, og han tog mig med ned i fyrrummet, det var nok for at ingen skulle

høre hvad der nu skulle foregå. Nu fik jeg en kæmpe-skideballe, han råbte og skreg ind i hovedet på mig. Jeg fik at vide, at jeg gjorde min far ked af det, og jeg havde bare at fortsætte, for jeg kunne sagtens klare det. Efter den oplevelse, turde jeg ikke engang tænke i de baner.

Der var hyppig udskiftning af lærere på skolen. Jeg syntes at de rejste hele tiden. Måske fik de Økuller, eller også kunne de ikke klare lærer Rasmussen. Jeg tror ikke det var fremmede for os elever med hensyn til at lære noget.

Engang i vores sommerferie fandt Teddy Thomsen og jeg ud af, at vi ville cykle hele vejen ned gennem Jylland og tilbage igen. Det var ikke racercykler vi kørte på, men nogle gamle havelåger. Vi havde et lille tomandstelt og overnattede hvor vi kunne komme til det, og få lov til det. Vi levede mest af leverpostej og røde pølser, som vi varmede på et spritapparat.

På det tidspunkt havde Anna og Juel en slagterforretning i Ørting mellem Skanderborg og Horsens, så dem skulle vi besøge. Vi ankom hen under aften og slog teltet op i deres have. Vi skulle have aftensmad, og hvad blev der stillet foran os? Et kæmpefad med røde pølser. Men de smagte dejligt, de var bedre end dem vi selv varmede.

En aften, da vi var på vej til en campingplads, slog vi følge med et par piger, der også var på cykeltur. Alt tegnede rigtig godt, men pludselig sprang kæden på min cykel, så vi nåede ikke længere den dag, og pigerne var over alle bjerge. Teddy var ret utilfreds med mig, nu havde han lige set frem til lidt pigesjov.

Den sidste aften inden vi skulle hjem, det var i Løkken, ville vi i biografen. Vi havde fået lov til at slå teltet op på en mark ved en gård. Vi havde lagt vores hjemrejsetøj pænt frem i teltet. Da vi kom tilbage var der noget, der rørte sig i teltet, og det viste sig, at det

Mig omkring 1954. Foto: privat eje

var ejerens store schæferhund der var i gang med at fortære vores mad, og rodede rundt i vores fine tøj. Teddy flygtede langt væk, for han var ikke tryk ved store hunde; den var nu meget fredelig, men vi fik ikke morgenmad næste dag.

Men vi havde en dejlig tur i det jyske, og vi fik set en masse. Vi nåede velbeholdne hjem og havde samlet nye kræfter til at begynde skolen efter ferien.

Til vores afsluttende eksamen kom der censorer fra fastlandet, og de kom med damperen om formiddagen. Vi var meget optagne af hvordan vejret var, for hvis der var rigtigt møgvejr med søsyge mv., mente vi nok, at deres humør kunne have en vis indflydelse på karaktererne.

Meget kan siges om Børge Rasmussen, men jeg er ikke i tvivl om, at jeg kan takke ham for at jeg fik min eksamen i juni 1956. Den var ikke superfin, men

dog ganske pæn, gennemsnittet for klassen taget i betragtning.

Før jeg begyndte på realskolen fik jeg stort set ikke lomme penge, måske en krone til en biografbillet eller en is i ny og næ. Da jeg så kom på realskolen aftalte jeg med far, at jeg skulle have fem kroner om ugen. Så for at have lidt ekstra til den søde tand, arbejdede jeg lidt på gårdene i ferier, og efter skoletid.

Om foråret skulle roerne tyndes ud, og det foregik nede på alle fire, med et knæ på hver side af rækken. Vi blev ikke betroet et roejern, for som de sagde: Der skal jo gerne være lidt roer tilbage. Vi fik typisk en krone pr række, og den kunne være flere hundrede meter lang, så det var ikke det man blev rig af.

En sommer fik jeg noget høstarbejde hos Peter Johansen på Østergård. Det var nogle hårde og lange dage, sagtens ti timer. Men så fik jeg skam også femten kroner om dagen, så da jeg efter en uge fik udbetalt næsten hundrede kroner, følte jeg mig som øens rigeste.

Om efteråret pillede jeg kartofler op. Det var mest på Hankærgaard, der på det tidspunkt havde skiftende ejere, og jeg mener at jeg gjorde det både da Valdemar Jensen og Peter Johansen og derefter Magnild Jacobsen havde den. Der var en maskine til at kratte kartoflerne op, og så skulle de samles i kurve eller baljer og bæres hen til en vogn med heste eller traktor foran. Det foregik også på knæ, og det kunne godt være en kold og fugtig oplevelse.

Jeg pillede også løg op, men det var mest for far, og det var der ingen rigtig indtægt ved.

Noget om jagt og jægere

Da jeg fyldte seksten skulle jeg have et jagttegn, og det foregik oppe hos Frandsen på politistationen. Der var ikke så mange betingelser, bare jeg havde tyve kroner

med, og vistnok et billede. Jeg kunne så gå på jagt på store dele af øen, undtagen på statens arealer, og så de af de private, hvor jagten var ”aflyst”. Det kunne være fordi jagten var udlejet til andre, eller fordi man ikke ville have jægere på jorden. Det blev så annonceret i Læsø Posten.

Jeg lånte Kristians gamle kaliber 12 haglbøsse. Jeg tror nok den havde haner, der skulle spændes.

Det var mest harer, fasaner, agerhøns og ænder vi gik efter. Det var før der kom dyr [råvildt] til øen.

Jeg husker tydeligt den første gang jeg var på jagt, for der var jeg så heldig at skyde en stor flot hare. Da var jeg stolt, og jeg fik også ros af far.

Chr. Juul, Kurt og jeg gik mest sammen, men det skete, at jeg kom med en af de ældre jægere, f.eks. Albert Jensen, der var søn af Tine og Thuren Jensen. Albert var en gammel erfaren ræv, så jeg kom lidt i skole hos ham. Vi kunne gå rundt det meste af en dag uden at gå de samme steder - så store var områderne vi kunne gå på. Det var nu ikke altid vi fik noget, men det betød mindre, for det var dejligt og spændende.

Det meste af det jeg skød, sendte jeg med posten til Vendsyssels Handelshus i København, der var skønt, når der kom en tier for en hare, så var der lidt til patroner og lommepenge,

Efterår og vinter gik vi på andetræk på strandengene i Bouet. Det skulle ske i mørkningen, når ænderne kom ind fra havet og til vandhullerne længere inde. Vi satte os til at vente tæt på vandet, og med et par hundrede meters afstand, og når så ænderne kom flyvende bragede det løs. Det kunne være svært at finde anden, hvis man havde skudt en, for den kunne falde langt fra hvor vi sad, og hund havde vi ikke. Det hændte da også, at nogen måtte ud at lede næste morgen, men der var stor risiko for at ræven havde været der.

Jeg blev nu aldrig nogen superjæger, det gik bed-

re for Chr. Juul og Kurt, og de har faktisk gået på jagt lige siden den gang. Jeg havde især besvær med at ramme ænderne når de kom farende i tusmørket, ikke mindst krikænderne. Så jeg blev aldrig en trussel for vildtbestanden på øen.

Der var en del sælhunde ude på Knoben, men jeg nåede aldrig ud efter dem, og mon ikke også de var fredede allerede dengang. Jeg kan huske, at Juel og Kristian – da jeg var mindre - af og til kom hjem med en sælhund.

Efter at jeg forlod øen, har jeg aldrig følt mig fristet til at gå på jagt igen, selvom jeg blev lokket fra flere sider. Jeg holdt mig til fiskeriet, bl.a. rusefiskeri efter ål i Roskilde Fjord.

Afslutning

I månederne efter realskolen daskede jeg lidt rundt og tjente lidt lommepenge på gårdene.

Omkring november fik jeg hyre på det gode skib ”Østerby”. Det var ejet af skibsprovieranten i Østerby, og det sejlede fortrinsvis til Ålborg efter olie og forsyninger til erhvervslivet. Ind imellem havde det også en rejse til København. Vi var tre mand ombord, skipper Antonius, bedstemand Svend Aage og jeg, og jeg fik den fyrstelige løn af 200 kr. om måneden. Det kunne godt være nogle barske ture i vintermånederne, og især i starten led jeg meget af søsyge, og det var samtidig med, at jeg skulle styre, lave kaffe mv.

I december var vi i København for at hente julevarer, og vi måtte vente i flere dage på at komme af sted på grund af meget uroligt vejr, men det blev alligevel en halvhård tur på en snes timer.

Da vi var klar til at sejle hjem først på eftermiddagen, ville Antonius og Svend Aage på værtshus og nyde en lille en. Jeg tror det hed ”Huggeblokken”. Da de sidst på eftermiddagen kom ombord, var de ikke

“appelsinfrie”. Men nu skulle der sejles, og Antonius fik os ud af havnen og et stykke op i sundet. Men så skulle de have sig en lur, og jeg måtte overtage skuden til vi var et stykke oppe i Kattegat. Det var egentlig utroligt at det gik godt, for der er meget at tage sig i agt for i Øresund.

Efter et par måneder besluttede jeg mig til at prøve lykken i København, og jeg afmønstrede. Nogen tid efter forliste ”Østerby” i Læsø Rende, og besætningen blev samlet op af en fiskekutter.

Omkring februar 1957 drog jeg til København og boede hos min moster Emma. Jeg købte en avis hver morgen og kiggede efter stillingsannoncer. Efter et par uger fik jeg arbejde hos et stort ingeniørfirma, dog ikke på elevbasis. Jeg fik 625 kr om måneden, så det oversteg alle mine forventninger.

Beretningen skal handle om min opvækst på Læsø, men jeg synes alligevel, at jeg vil fortælle kort om hvordan jeg anvendte den realeksamen, som jeg jo nok i nogen grad kan takke andre, mere end mig selv, for at jeg fik.

Jeg måtte forlade ingeniørfirmaet, da jeg blev indkaldt som soldat ved 10. regiment på Nr. Uttrup kaserne d 2. januar 1958. En tid, som kunne være barsk, men som jeg alligevel nødigt ville have undværet.

Lidt før min hjemsendelse i april 1959, søgte jeg ansættelse i Toldvæsenet. Nogen vil nok sige: Hvorfor det? men for det første skulle jeg ansættes et sted, hvor jeg kunne leve af min elevløn, og for det andet havde jeg den ide, at det dog lugtede lidt af havne og skibe. Og DSB eller Postvæsenet fristede mig ikke.

Jeg blev ansat og startede d. 19. maj 1959 på et kontor i Københavns Frihavn. Det med havnen og skibene fik ret hurtigt en ende, og jeg kom mest til at arbejde med administration og virksomhedskontrol.

Jeg havde min sidste arbejdsdag den 19. maj 1999, på min 40 års jubilæumsdag.

Jeg har tre børn fra mit tidligere ægteskab, og fire skønne børnebørn. Jeg er nu gift med Hanne på to og tyvende år. Vi holder ferie på Læsø mindst hvert andet år, plus det løse. Hanne har en vis tilknytning til Læsø, da hun er kusine til Orla Steffensen og Amy, der er gift med Chr. Juul, så vi har stadig vores gang i mit barndomshjem.

Jeg omtaler altid min fødeø med en vis stolthed i stemmen og forsømmer ingen anledning til at reklamere lidt for dens fortræffeligheder. Det har da også bl.a. resulteret i, at en kunstmaler jeg kendte i treserne, købte noget jord i Nordmarken. Men hvad der siden er sket med det, ved jeg ikke.

Til sidst vil jeg nævne, hvordan det er gået de nære familiemedlemmer, som jeg har skrevet om. Far døde i 1975, mor kom senere på plejehjem, og døde i 1989. Juel døde i 1990, og Anna et par år senere. Egøn døde i 1988, og Aage i 2001. Inge døde i 2005. Flere af dem døde i en alt for tidlig alder. Kristian bor nu i Sæby, og Esther og Else bor begge i Byrum.

Thorkild Nielsen, født 1938 på Læsø. Har boet i Fløng mellem København og Roskilde siden 1964. Ansat i toldvæsenet 1959. Pensioneret i 1999 som toldfuldmægtig. Har arbejdet alle årene i København. Interesserer sig for fiskeri, både med stang, faste redskaber og snorkel (meget på Læsø). Har også haft en del mindre både. Holder ferie på Læsø næsten hvert år.

Kalines hus

Real Dania købte i 2010 "Kalines hus", som er et tanghus der ligger Tangborgvej 4 i Østerby på Læsø. Det blev købt med henblik på at restaurere og bevare det historisk værdifulde hus for eftertiden. I den forbindelse har jeg fået til opgave at belyse historien bag huset: Hvem har bygget det, hvem har ejet det osv.

Jeg har inddelt artiklen i flere afsnit. Første afsnit omhandler ejerforholdene for selve grunden, som oprindeligt har haft matrikelnummer 82 og senere er blevet delt i matrikelnummer 82a og 82b. Herefter kommer der et afsnit hvor jeg påviser hvornår huset blev færdigopført og af hvem. Efterfølgende er der et afsnit om hvad huset blev brugt til og hvem der har boet deri. Det næste afsnit har overskriften "Hvem var Kaline?" og vil fortælle om Kalines herkomst, familien og hendes forhold til huset. Sidste afsnit stiller spørgsmålet: Hvorfor kaldes huset "Kalines hus"? og jeg forsøger også at give et svar derpå.

Ejerforholdene for matrikel nr. 82 og 82b

Historien om matrikel 82b starter ved udskiftningen af Læsøs jorder, som foregik i perioden fra 1845 til 1855. Udskiftningen eller med et andet ord omfordelingen af jorden skete i den øvrige del af landet i slutningen af 1700-tallet og i starten af 1800-tallet. Formålet med denne udskiftning var at skabe mere

rationelle produktionsforhold for bønderne. Men på Læsø var der ikke samme behov, da bebyggelser og dermed også markerne på Læsø altid har været spredt. Derfor kom udskiftningen først på det nævnte, meget sene tidspunkt. Men der var ikke kun tale om udskiftning men, endnu vigtigere, også tale om en omfordeling af udmarksjorderne: Disse udmarksjorder havde tidligere ligget brak og blev mest brugt til tørvegravning og græsning af husdyr. Ved denne omfordeling blev matrikel 82 oprettet.

På de to kort nedenfor og øverst th. ses området før og efter fordelingen:

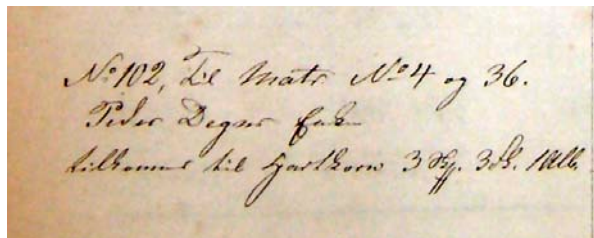
Kort gældende fra 1853-1885

Kort gældende fra 1817-1853

På Læsø lokalhistoriske arkiv findes der en del dokumenter fra denne udskiftning og omfordeling, hvor vi får mulighed for at se hvem der på det tidspunkt ejede matriklen nr. 82:

Herunder ses ejeren af matrikel nr. 82. Det er Peder Degns enke, som hed Maren Jensdatter Terben. Matrikel nr. 82 hørte til gården med matrikel nr. 4 og 36. Det er den gård vi i dag kender som Bakkegården.

Lodden sydvestlig for Mødel og Møndens.			
af Matr. N.º 53 i Hals Sogn, Østherby			
af Mødel m. 40	133 600	h	1392
41	3 700	h	10
	137 300		1402
Lodden sydvestlig	2 060		21
	139 360		1423

På udsnittet herover ses den del der omhandler matrikel 82 ved omfordelingen: "Lodden sydvestlig for Stedet ved Stranden af Matr. 53 i Hals Sogn Østerbye....."

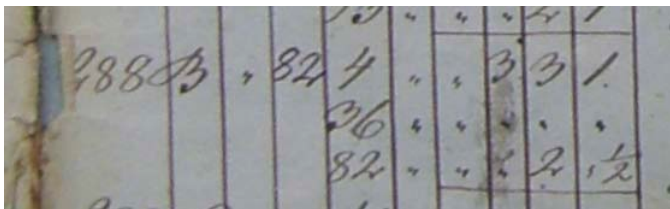
Bemærk det samlede areal 139360 alen som stemmer overens med kortet ovenfor til højre.

Men det er ikke bevis nok, for den opmærksomme læser har nok set at der ved ejernes navn står "Nr. 102" Dette nummer er et løbenummer der blev tildelt ved udskiftningen.

Begge numre, matrikel 82 og løbenummer 102, ses på kortudsnittet herunder, som er fra det originale udskiftningskort. Kortet befinder sig på Landsarkivet i Viborg.

Men ellers ses at stednummer 288b omfatter matrikelnumrene 4, 36 og 82.

Jeg underskrevne Maren Jensdatter Terben, Enke efter afdøde Lods Peder Degn, boende i Østerby paa Læsø med antagen Laugværge Ole Rasmussen ibid., overdrager og tilskjøder herved Viceconsul Strandings Coms. P.C. Axelsen ibid. det mig tilhørende og paaboende Stød No.288 Lit. B, med Eiendom af Hartkorn nŷ Matricul 3 Skjepper 3 Fjerdingkar 1 Album, dog efter den ældre Matricul ikkuns Een Skjeppe Hartkorn, og paastaaende Bŷgninger, som i Landet almindelige Brandkasse ere forsikkrede, med iværende muur- og nagelfaste Dele efter Skik herpaa Øen, alt

for accorderet Kjøbesum 450 Rbdlr. Sølv. Da nu denne Kjøbesumma fire hundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler Sølv, er mig fyldestgjort og betalt, saa skal beskrevne Stæd med Eiendom fra nu af tilhøre ovenmt. Kjøber med samme Ret og Rettighed som det hidtil har tilhørt min sal. Mand og mig uden Nogens Paatale i navnlig Maade. Dette Skjøde udstædes herved under mit Navn og Segl i Overværelse af 2de Vitterlighedsvidner, og underskrives tillige af benævnte min Laugværge. Østerby paa Læsø den 11te Decbr. 1845, Maren Jensdatter Terben, Sal. Peder Degns Enke med paaholdt Pen (L:S) Som Laugværge Ole Rasmussen (L:S) Nærværende til Vitterlighed, P.T. Jørgensen, Ole C. Steffensen m.p.P.

Fra Skattevæsenets Side er intet til Hinder for dette Skjødes Tinglæsning. Klitgaard paa Læsø den 4 Marts 1848, Gjern. Foreviist Undertegnede d. 4 Marts 1848. Til Fattigcassen erlagt 2 mk. Býrum Præstegrd. paa Læsø, Jantzen. Læst paa Læsø Birketing den 6te Marts 1848 og protocolleret Folio 133 og 134.

Anmærkning: Der findes intet Adkomst tinglæst for Udstæderinden af nærværende Skjøde paa det herved afhændede Stæd, C.M.R. Ørum.

No.6 CR viii 1845. Tredie Klasse for Sum af over 400 til ikke over 500 Rbdlr. Sølv. 30 Rigsbankskilling Sølv. - At der om den Handel der efter vedhæftede Skjøde af Dags Dato er indgaaet, ei har været oprettet nogen skriftlig Contract, men derimod alene mundtlig aftalt, attesteres herved under Eds Tilbud. Læsø den 11te Decbr. 1845. Som Sælger Maren Jensdatter Terben Sal. P. Degns Enke m.p.Pen. Kjøberen, P.C. Axelsen.

For at handelen kunne falde helt på plads, så var det nødvendigt med en lovlig adkomst til gården for Maren Jensdatter Terben. Den blev tinglyst d. 29. maj 1848:

Aar 1848 den 29de Mai blev Læsø Birketing sat, og blev da - tinglæst - No.1 - No.3 CR viii 1848. Fjerde Klasse til Documenter efter Stempletpapirs Forordningens § 5 lit. c. 20 Rigsbankskilling - Udskrift af Læsø Birks Skifte Protocol - Aar 1836 den 15de Juli anmeldte Ole Christian Stephansen at Peder Degn af Østerby ved Døden idag var afgaaet, samt at Enken Maren Jensdatter Terben ønskede som Husmandskone, og da ingen Særkuldbørn af nogen af Ægtefolkene existere, at hensidde i uskiftet Bo med hendes med den Afdøde avlede Børn i overensstemmelse med Forordng. af 21de Juni 1799, C.M.R. Ørum. Udskriftens Rigtighed bekræfter C.M.R. Ørum (L:S) Gebühr 3 mk. 7 sk. Justitsf. 11 sk. Papir 1 mk. 4 sk., 5 mk. 6 sk. Fem Mark sex Skilling. Læst som Adkomst for Enken paa Stædet No.288 Lit. B i Østerby af nyt Htk. 3 Skp. 3 Fkr. 1 Alb., hvorpaa Skjøde til Viceconsul Axelsen nu er tinglæst - inden Læsø Birketing den 29de Mai 1848 og protocolleret Folio 141, C.M.R. Ørum.

Peder Christian Axelsen var en af datidens rige folk. Han ejede flere gårde og huse på Læsø. Grunden til at han købte gården af Maren Jensdatter Terben, kan vi kun gisne om. Var det hendes pakhus han var interesseret i?, eller var det jorden? Men ét er sikkert, det var ikke for at bo på gården, hvilket han aldrig gjorde.

Peder Christian Axelsen solgte ejendommen videre i 1854, det samme år som Maren Jensdatter Terben døde. Efterfølgende ses skødet til den næste ejer, som hed Peder Jørgensen:

14/12 1854. - Skjøde fra Viceconsul Strandingsc. P. Chr. Axelsen, boende i Østerby, Hals Sogn her paa Læsø, skjøder herved og overdrager fra mig og mine Arvinger til Peder Jørgensen sammesteds, den mig ifølge Skjøde af 11 dec. 1845, tinglæst d. 6 Marts 48 tilhørende Sted N° 288b, beliggende i Østerby med

tilliggende Jorder, ind og udmark, der staar for Htk. 4 Skp. 1 Fk. 1½ alb. og paastaaende Bygninger der i Øens Brandforsikringsforening er forsikret for 1000 Rbd. – alt for den accorderede Købesum 600 Rbd. Rigsverdi, og da disse 600 Rbd. er mig betalt, saa skal beskrevne Sted med Eiendom tilhøre omnævnte Køber Peder Jørgensen med samme ret og Rettighed, Byrde og Forpligtelser som jeg har eiet samme. Det solgte hvorpaa Bankhæftelsen hviler er jeg pligtig at hjemle paa lovlig Maade. Østerby paa Læsø den 14 dec. 1854, P. Chr. Axelsen,

Lad mig her røbe, at Peder Jørgensen, som nu var ejer af ejendommen, var ham der byggede ”Kalines hus”; men mere herom i næste afsnit.

Der knytter sig iøvrigt en lille historie til Peder Jørgensen. Ved folketællingen i 1850, altså 4 år før han købte gården, finder vi ham som tjenestetyende hos Peder Christian Axelsen. Ved samme folketælling er der også en ung dame, Ane Poulsdatter Winther, i tjeneste hos Axelsen. Begge, Peder og Ane ses også ved folketællingen i 1855 hos Axelsen. De blev gift d. 26 november 1854 i Byrum kirke og overtog gården, som det ses af skødet. Måske fik de den til en fornuftig pris for lang og tro tjeneste.

Her ses Peder Jørgensen og familie ved folketællingen i 1860:

Peder Jørgensen, 42 aar, gift, Jordbruger og Huusfader, født i Voer sogn i Hjørring amt.

Ane Poulsdatter Winther, 38 aar, gift, hans kone, født i Vesterø sogn på Læsø

Ane Cathrine Pedersen, 5 aar, ugift, Deres Datter, født i Hals sogn på Læsø.

Peder Jørgensen, der senere blev strandfoged boede og ejede ejendommen med det gamle nummer 288b i mange år. Han solgte den til svigersønnen Lars Jacob Jespersen i 1886. Her følger et udsnit af skødet,

hvor også det ses, at Peder Jørgensen gennem årene har udvidet ejendommen med matriklerne nr. 37 og 74, som nu også er en del af det gårdkompleks som han påboer.

Aar 1886 den 27. Septbr. blev tinglyst Nr. 1:

Enhører til vedhæftede Købekontrakt af 7de d. M. hvorved Peder Jørgensen sælger til Lars Jacob Jespersen Huset Mtr. 4, 36, 82, 37 og 74 i Østerby for Købesum eller anslaaet Værdi 4000 Kr. og løse Gjenstande for 2000 Kr. Læsø Birk den 12 April 1886, Hoffmann Fr. (L:S) Betalt 33 Øre.

Kjøbekontrakt. Jeg underskr. Peder Jørgensen tilstaaer herved at have solgt til min Svigersøn Lars Jacob Jespersen, den mig i Østerby Hals Sogn tilhørende Eiendom der bestaar af:

Matk. No. .4 af Hartk. 3 Skp. 3 Fkr. 1 Alb.

Matk. No. 36 af Hartk.

Matk. No. 82 af Hartk. 2 Fkr. ½ Alb.

Matk. No. 37 af Hartk.

Matk. No. 74 af Hartk. 1 ¾ Alb.

4 Skp. 2 Fkr. ¼ Alb.

Med samlet Gammelskat 82 Skilling, alt med de Rettigheder og Byrder, der hidtil har været mig tilhørende, saaog al min Besætning, Avlsredskaber, Ind- og Udbo, item med de Indskrænkninger herefter gjøres. Salget er sket paa følgende Vilkaar.....

Vilkårene følger senere i forbindelse med afsnittet om ”Hvem har boet i huset og hvad blev det brugt til”

Den nye ejer, Lars Jacob Jespersen, var svigersøn til Peder Jørgensen. Lars var gift med Ane Cathrine Pedersdatter. De blev viet i Østerby d. 5. februar 1882.

Her ses familien ved folketællingen 1901:

Ane Kathrine Jespersen, født 22/9 1855, gift, medlem af Folkekirken, født i Hals sogn, Husmoder.

Jesper Peter Herman Jespersen, født 14/11 1885, ugift, medlem af folkekirken, født i Hals sogn, Barn
 Peder Alfred Charles Jespersen, født 18/1 1889, ugift, medlem af folkekirken, født i Hals sogn, Barn.
 Ane Nielster Poulsdatter, født 24/11 1822, Enke, medlem af Folkekirken, født i Vesterø på Læsø, hun tog ophold i sognet i 1840, Moder. (*Peder Jørgensens enke*)

Lars Jacob Jespersen var ikke opført på folketællingens hovedliste. Det skyldes at han var borte, hvilket han var den største del af året. Han var matros på Fyrskibet Kobbergunden, som var et af de fyrskibe som lå i farvandene omkring Læsø, for at skibene der passerede øen kunne undgå forlis på Læsøs mange flade udgrunde.

Lars Jacob Jespersen og Ane Kathrine ejede ejendommene frem til 1921 hvor de solgte til sønnen Peder Alfred Charles Jespersen. En del af skødet ses her:

St. 92,00 Kr. Nr. 554 & 555. 15. juni 1921 3/1 33 E654 - Skøde og Aftægtskontrakt:.

Underskrevne Gaardejer Lars Jacob Jespersen, af Østerby paa Læsø tilstaar herved fra mig og øvrige Arvinger at have solgt og afhændet, ligesom jeg herved sælger, skøder og aldeles afhænder, til min Søn Peder Alfred Charles Jespersen, med de mig tilhørende Ejendomme beliggende i bemeldte Østerby, Hals Sogn paa Læsø, skyldsatte saaledes Matr. Nr. 4 af Hartkorn 0 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., 36 0 Td. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb., 82 0 Td. 0 Skp. 2 Fdk. 0½ Alb., 37 0 Td. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb., 74 0 Td. 0 Skp. 0 Fdk. 1 ¾ Alb., 5 0 Td. 4 Skp. 0 Fdk. 2 Ab., 73 0 Td. 0 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. af Hartkorn i alt 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. ¼ Alb., med jorder og de paa disse værende Bygninger, med deri værende mur og nagelfaste Genstande herunder indbefattet 2 Kakkellovne, 2 Komfurer og

1 jerngrubekedel. Af løse Ting følger 2 danske Heste, 9 Malkekøer, 2 Kvier, 1 Tyrekalv, 4 Faar, 4 Svin, 1 So, 20 Høns, 2 Arbejdsvogne, 1 Fjedervogn, 1 Plov, 3 Harver, 1 Tromle, 1 Slaamaskine, 1 Hakkelsmaskine, 1 Hestegang, 1 Tærskemaskine og 1 Rensemåske, 1 Ajlepumpe, og 1 Møgbør samt Parter i 1 Hestehave og 1 Ajletønde, samt mulige andre Besætnings- og Inventardele, der henhører til Landbruget, ogsaa om end saadanne ikke her er specielt nævnt. Yderligere følger Avl og Afgrøde, Saavel i Hus, som paa Marken uden Undtagelse samt Gødning. Handelen er iøvrigt indgaaet paa følgende Vilkaar, nemlig 1. Overtagelsen finder Sted samtidig hermed, og henligger derefter fra nu af og fremdeles paa Køberens Regning og Risiko, saaledes at han i Ulykkestilfælde hæver assurancesummerne for den faste Ejendom og Løsøret til anordningsmæssig Anvendelse. 2. Alle Kongelige og Kommunale Skatter samt andre Afgifter af det Solgte svares fra Overtagelsen af os fremdeles af Køberen eller Efterfølgere i Retten herefter. 3. Den kontante Købesum andrager 8000 Kr., skriver Otte Tusinde Kroner, der afgøres og berigtiges saaledes: a. Køberen overtager, fra 11 Juni Termin d. A. forrenter, og til sin tid indfries, saaledes som han med Pantekreditor, Læsø Spare og Laanekasse, derom kan forenes den i de solgte Ejendommers indestaaende Førstepunkt. 4000 Kr. b. Restkøbesummen udbetaler Køberen eller Ejeren af den solgte Ejendom til Køberens Broder, Gaardejer Jesper Peter Hermann Jespersen, Østerby med Halvdelen 2000 Kr. i førstkommende 11 Decbr. Termin 1921, og den anden Halvdel i 11 Decbr. Termin 1922, 2000 Kr., i alt 4000 Kr. – I alt 8000 Kr. 4. Foruden den fornævnte kontante Købesum forpligter Køberen eller.....(*De øvrige vilkår, som omhandler aftægt følger i et senere afsnit*)

Vi er nu fremme ved ejeren Peder Alfred Charles Jes-

persen, eller Peder Jespersen som han er bedre kendt under. Det var ham der opdelte den jordlod, hvorpå ”Kalines hus” ligger og solgte den til Ole Ørnsholt. Denne Ole Ørnsholt er også omtalt i bogen ”Kalines tanghus på Læsø”.

Huset blev altså solgt til Ole Ørnsholt af Peder Jespersen, og ikke af Kaline. Hun har aldrig ejet det.

Men først lige et blik ind i Peder Jespersens husstand ved folketællingen i 1930:

Østerby Matr. 4 og 5:

Peder Alfred Charles Jespersen, bopæl: Østerby på Læsø, født 18/1 1889 i Hals sogn, dansk statsborger, gift, husfader og gårdejer, blev gift i 1915

Gerda Jensine Jespersen, bopæl: samme, født 28/10 1894 i Hals sogn, dansk statsborger, gift, Husmoder.

Ellen Jespersen, bopæl: samme, født 22/8 1915 i Hals sogn, dansk statsborger, Barn, Husassistent

Niels Broch Bay Jespersen, bopæl: samme, født 10/2 1919 i Hals sogn, dansk statsborger, Barn.

Kaj Ingemann Jespersen, bopæl: samme, født 15/3 1923 i Hals sogn, dansk statsborger, Barn.

Gerda Louise Jespersen, bopæl: samme, født 1/8 1927 i Hals sogn, dansk statsborger, Barn.

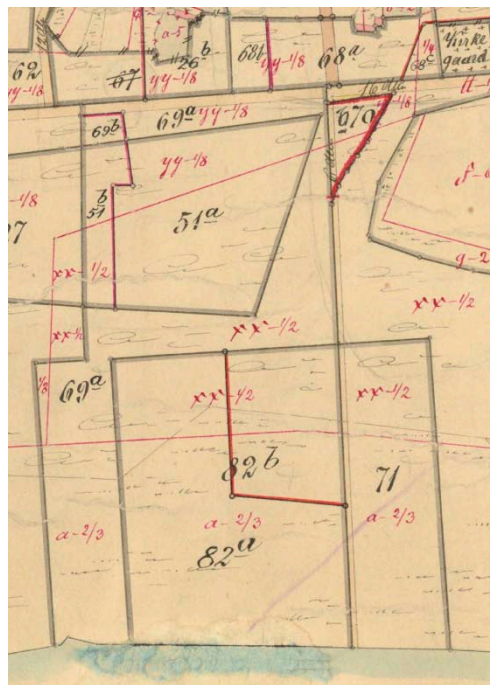
Det har ikke været muligt at finde skødet ved salget fra Peder Jespersen til Ole Ørnsholt. Jeg har søgt på Landsarkivet i Viborg, hos retten i Hjørring og hos Tinglysning retten i Hobro. Forklaringen jeg har fået er, at skøderne henlægges under datoen for den efterfølgende handel, og det er ikke altid at disse henlæggelser passer med det givne årstal. Men i stedet har jeg fundet hovedskattebogen fra Hjørring Amtstue gældende for perioden 1940-1950, som viser at det var Peder Jespersen der solgte til Ole Ørnsholt, og forinden havde opdelte matrikel nr. 82 i matrikel 82a og 82 b, som ses af kortet her til højre: Kortet var gældende fra 1885-1957.

Det første udsnit, øverst til højre er fra Ole Ørnsholts side i hovedskattebogen 1940-1950, hvor ”appr. dato” (godkendelsesdatoen) er angivet til d. 31/10 49, hvilken dato går igen på Peder Jespersens side.

Derunder ses Peder Jespersens side i hovedskattebogen fra perioden 1940-1950. Det er også interessant at se hvordan ejendommen er vokset, når jeg tænker på at Peder Degns enke besad matriklerne nr. 4 og 36, inden hun fik tilført nr. 82.

”appr. dato” (godkendelsesdatoen) er den samme som Ole Ørnsholts, nemlig d. 31/10 49 – se pilene på de to udsnit.

Jeg er nu kommet frem til de ejerforhold der er beskrevet i Bogen ”Kalines tanghus på Læsø” udgivet af Realdania i 2012. Det sidste jeg derfor vil vise, er tingbogsbladet for matrikel 82b, som starter hvor Ole

[illegible]

Ørnsholt købte hus og grund af Peder Jespersen, og efterfølgende solgte det til Ruth og Poul Rude

Sidstnævnte var dem der solgte huset til Realda-
nia Byg i 2010.

Tingbogsbladet for matrikel nr. 82b:

Se pilen øverst herunder: "31/10 1949 fra 82"

Efter oplysning fra Kort og Matrikelstyrelsen, så blev matrikel 82b atter opdelt i 2005, hvilket medførte at den fraskilte del fik matrikel nr. 82f.

Hvornår blev huset bygget?

Jeg har i det tidligere afsnit røbet at det var Peder Jørgensen der byggede huset. Han ejede gård og grund hvorpå huset kom til at ligge fra 1854 til 1886. Hvor-
når Peder Jørgensen startede med at bygge huset, ved jeg ikke, men det blev færdigopført i 1869. Det byg-
ger jeg på følgende:

[illegible]

Dette er en regning hvori der står: ”for Opmaaling
igaar af et Peder Jørgensen tilhørende af Fyrskipper
Farrer beboet Huus i Østerby, Hals sogn paa Læsø, til
Bygningsafgifts Svarelse, hvilken Forretning ikke med-
tog 4 Timer”

Denne regning som er fundet i Læsø Birk forstrandsregnskaber på Landsarkivet i Viborg, skal sammenholdes med en skattekob, som findes på Lokalhistorisk arkiv på Læsø. Det er Peder Jørgensens skattekob.

I denne skattebog svarer Peder Jørgensen bygningsafgift fra samme år, nemlig 1869.

[illegible]

Her til højre ses siderne med årene 1869 og 1870, hvor Peder Jørgensen betalte bygningsafgift.

Men det at han betaler bygningsafgift er først rigtig interessant når det holdes op mod den lovgivning der fandtes for denne afgift.

Følgende er fra bogen ”Dansk skattehistorie bind V, fra skat på hartkorn til indkomstskat, 1818-1903” På side 17 i denne bog står der:

”Grundlaget for bygningsafgiften var forordningen af 1. oktober 1802, som der i de efterfølgende hundrede år talrige gange skulle blive henvist til. Købstædernes bygninger i lighed med bygninger på landet, der ikke havde med landbruget at gøre, skulle derfor opmåles, således at et flademål i kvadratalen kunne lægges til grund for beskatningen. Nybygninger og ændringer af de bestående skulle løbende registreres og måles, således at der for hele det 19. århundrede i princippet har foreligget en ajourført opgørelse af den samlede bygningsmasse udenfor landbruget”

Det er specielt denne sætning man skal hæfte sig ved: *”i lighed med bygninger på landet, der ikke havde med landbruget at gøre”*. Det viser at det ikke var gårdens matrikel nr. 4 eller en del deraf der blev opmålt, da denne var at regne for landbrug.

Går vi nu tilbage til skattebogen, så ses at Peder Jørgensen betalte bygningsafgift til og med 1871. Her ses siderne for 1871 og 1872.

Hvorfor betalte han ikke bygningsafgiften fra 1872 og fremefter?

Jeg har søgt i Læsø Birks journal ligeledes på Landsarkivet i Viborg, hvoraf ses at andre har søgt om ændring af bygningsafgiften, men det har Peder Jørgensen ikke gjort. En anden mulighed kunne være en ændret lovgivning, som den der kom i 1873 hvor det var størrelse på huset der var afgørende for betalingen. Men den kom for sent i forhold til det der står i

Peder Jørgensens skattebog. Jeg kan derfor kun se en mulighed og det er at han har bygget stalden til, for at få huset anført som en landbrugsbygning og på den måde slippe for bygningsafgiften. Iflg. bogen ”Kalines tanghus på Læsø” side 11 og 12 er stalden bygget til senere.

Med disse kilder mener jeg, som skrevet, at det kan konkluderes, at huset blev opmålt med henblik på bygningsafgift, da det var nyopført i 1869, og ikke skulle regnes for at være en landbrugsbygning.

Materialerne til huset kan jeg kun gisne om hvor de kom fra. Vi ved at Peder Jørgensen har haft sin gang tæt på vandet, og at der på Læsø igennem tiderne er afholdt mange auktioner, hvor det har været muligt at købe alt muligt fra strandede skibe, og materialer fra nedrevne gårde og huse. Ved opmålingen af Kalines hus der er omtalt i bogen ”Kalines tanghus på Læsø” hvor der nævnes ”at ikke 2 vinduer er ens” osv. så tror jeg at Peder Jørgensen igennem lang tid har samlet relevant byggemateriale og derefter er gået i gang med at bygge huset.

Hvem har boet i huset og hvad blev det brugt til?

Vi ved nu at huset blev færdigopført i 1869 og at det på det tidspunkt var lejet ud til Fyrskibskaptajn

Farrer. Men han boede der kun i kort tid, for ved folketællingen i februar 1870 havde han forladt øen.

Ved det tidligere skøde fra september år 1886, hvor Peder Jørgensen afhændede ejendommen var der også lavet en aftægtskontrakt hvori huset er omtalt:

”Salget er sket paa følgende Vilkaar: Saalænge jeg og min Hustrue Ane Poulsen leve, forbeholde vi os til Brug og Afbenyttelse Huset paa M. No. 37 og Halvdelen af Storstuen i Huset paa No 36, som Kjøberen besørger og bekoster afdelt ved forsvarligt Skillerum. Skulde vi ønske at tilflytte og bebo det paa Stedets Strandlod syd for Østerby staaende Hus, ere vi dertil berettigede, og er i saa Fald Kjøberen pligtig at tilbygge det to Fag af samme Størrelse som det gamle og iøvrigt forsvarligt, samt iøvrigt indrettet hele Huset som vi forlange, men til denne Tilbygning er Sælgeren pligtig at levere det fornødne Tømmer. Den Aftægtslejlighed vi benytter er Kjøberen pligtig forsvarlig at vedligeholde saavel ind- som udvendig. Tilflytte vi sidstnævnte Hus, forbeholde vi os af Jorden derved 15 Favne fra Huset i Syd, Vest og Nord og mod Vest ud til Skjelgrøften. Hvad enten vi vælge Bolig i sidstnævnte Hus eller i Huset M.No. 36 forbeholde vi os Kjøkkenhaven østen for Huset, samt den del af Haven der ligger syd for Aftægtslejligheden der. Endvidere forbeholde vi os Moselodden til Mno. 37 og 74 der tilgrænser den offentlige Vej til Nordstranden. Endelig forbeholde vi os fri Adgang til og Afbenyttelse i Forening med Ejeren af Brønden, Bryggers og Bagerovn med tilhørende Redskaber, ligesom vi have Ret til at færdes overalt paa Ejendommens de besaaede Jorder selvfølgelig undtagen. Som Aftægt leveres os aarlig med Halvdelen til hvert Aars 1 Maj og 1 Novbr. 4 Tdr. Rug og 3 Td. Byg gode Kjøbmands-vare og lovligt Maal, i hvert Aars rette Optagningstid 2 Tdr. Kartoffler, og dersom vi bebo Lejligheden paa Mno 37 skal Ejeren lægge for os aarlig 1 Skp. Kartof-

ler paa samme Sted og Maade som han lægger sine egne og Afgrøden derefter tilhører os. I Novbr. eller Decbr. Maaned leveres os aarlig 64 pund fersk Flesk, den 1ste i hver Maaned 2 pund Smør, den 1st i hvert Fjerdingaar 4 pund Ost, aarlig 48 pund tør Torsk eller Rødspætter, Halvdelen hvert Aars 1 maj eller 1 Novbr. Daglig leveres os 2 Potter nymalket Mælk, og i hvert Aars rette Bjergningstid 16 Læsø Tørv á 16 Snese og 2 Læsø Lyng af forsvarlig Størrelse og Godhed, hvilket Ildebrændsel indsættes i Stedets eget Tørvehus, men tilflytte vi Huset paa Strandloddet, da selvfølgelig i Huset der”

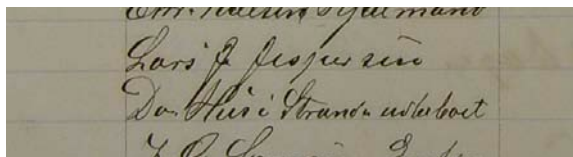
Jeg skrev tidligere at Peder Jørgensen havde bygget stalden til. Men jeg tror mere på at rummet har været tænkt til opbevaring af tørv og lyng, som det også fremgår af aftægtskontrakten at det i tilfælde af at Peder Jørgensen og hustru vil bosætte sig i huset, så skulle det leveres der. Da det ikke må blive vådt, så er der kun en mulighed, nemlig ”stalden”

Jeg ved ikke om Peder Jørgensen og/eller hans hustru flyttede ind i huset. Men uanset om de gjorde, så skal det jo stå til rådighed i deres aftægtsperiode, og kan dermed ikke lejes ud i længere tid ad gangen.

I Kort og Matrikelstyrelsen findes der et kort fra 1887, hvor huset er aftegnet. Et udsnit af kortet ses her, (se pilen):

Senere, i en periode på flere år kan vi følge huset om det er beboet eller ej. I Læsø Birks arkiv findes der en brandprotokol for Østerby i perioden 1900-1916. I den er opført hvad der er observeret ved de halvårslige brandsyn. Fra 1900 til 1903 står der "Lars Jacob Jespersen" to gange. En gang for gården og en gang for huset. Men d. 29. april 1903 ses tydeligt at det er huset der er tale om. Ved brandsynet d. 28. oktober samme år var huset også ubeboet, og også ved brandsynene d. 28. oktober 1904, d. 15. april 1905, d. 21. oktober 1905 og d. 9. april 1906, var huset ubeboet.

Dette udsnit er fra d. 24. oktober 1906. Der står, øverste linie:: "Lars J. Jespersen" og nederste linie: "Do. Hus i Stranden ubeboet"

D. 23. april 1907 og frem til d. 6. april 1911 står der ikke "ubeboet", måske har huset i den periode været udlejet. Men igen d. 29. oktober 1911 står der "ubeboet", og ligeledes d. 10. april 1912. D. 2. november 1912 er huset tilsyneladende beboet igen, men kun i en kort periode, da det står som "ubeboet" d. 15. april 1913. Ved de sidste fire brandeftersyn frem til d. 5. november 1915 er det atter beboet.

Det næste jeg ved om huset og en eventuel beboelse er ved det tidligere omtalte skøde fra d. 15. juni 1921, hvor Lars Jacob Jespersen afhændede ejendommen til sin søn Peder Alfred Charles Jespersen. I forbindelse med denne handel blev der oprettet en aftægtskontrakt, hvoraf en del ses her:

"Foruden den fornævnte kontante Købesum forplig-

ter Køberen eller Stedets Ejer sig til at yde Sælgeren Lars Jacob Jespersen og Hustru Ane Kathrine Petersen, Østerby, saalænge de leve deres forsvarlige Husly, Føde, Varme, Renlighed Pleje og Pasning, saavel i Almindelighed som i Sygdom og Alderdomssvaghedstilfælde, herunder Pligt til at befordre Læge og Præst, naar dette maatte blive forlangt. Saalænge vi Sælgeren og Hustru, leve, forbeholder vi os uindskrænket Ret over den 6 Fags Beboelseslejlighed, som vi nu beboer, samt lige ret med Køberen eller Stedets Ejer over Storstuen. Ligeledes forbeholder vi os Ret over Haven udfor forbeholdte 6 Fag Beboelseslejlighed samt lige Ret med Køberen eller Stedets Ejer til Brugen af Stedet, Brønde, Bryggers, Retirade, samt fri og uhindret Adgang lig med Ejeren til Stedets Enemærker samt til de Veje og Stier, der nu og i Fremtiden fører til Ejendommen, ogsaa for dem der agter at besøge os, uden nogen som helst Undtagelse. Køberen eller Stedets Ejer er pligtig at vedligeholde de af os forbeholdt 6 Fags Beboelseslejlighed saavel indvendig som udvendig og paa Tag som Fag. Ligeledes forbeholder vi os eller en af os saalænge vi leve uindskrænket Ret over det Hus med tilhørende Have samt 20 Mtr. Husjord omkring Huset, som er beliggende paa Strandlodden i Sønderstrand under Matr. Nr. 73. (*skrivefejl der er tale om nr. 82. senere i aftægtskontrakten er der en henvisning til en lejekontrakt på nr. 73*) Ligesom vi eller en af os saalænge vi lever forbeholder os Brugsret over Hedestykket i Mosen, samt over det Stykke Strandlod i Sønderstrand, der er beliggende mellem Niels Severin Sørensens Strandlod og Vandløbet, der gaar i formeldte Strandlod Matr. Nr. 74 og 82. Køberen eller efterkommende Ejere af Stedet er pligtig at lade grave og køre 8 er otte Læs Tørv og 1 er et forsvareligt Læs Lyng Aarlig til rette Bjergningstid, samt indsat i Hus for et for os bekvemt Sted. Bemeldte Ildebrændsel skal tages paa de af os forbeholdte Ud-

markslodder efter vort eget ønske. Aarlig leveres der os mig Sælgeren og Hustru Ane Kathrine Petersen, saalænge vi lever, følgende Præstation nemlig; til hvert Aars 1 Novbr. og 1 Maj 300 Kg. Rug, med 150 Kg. til hver af de anførte Terminer god Vare og lovligt Vægt, første Gang 1 Maj 1921. Rugen er Stedets Ejer pligtig at lade male og bage for os efter vort Forlangende. Til hvert Aars 11 Decbr. leveres os eller en af os 40 Kg. godt Fersk Flæsk. Hvert Aars 1 Oktbr. leveres os 300 Kg. Kartoffler til Vinterbrug og desuden have vi eller en af os Ret til om Sommeren eller til de Tider der findes Kartoffler og Gulerødder i Marken at udtage af disse til eget personlig Forbrug. Aarlig til forskellige Tider leveres os 10 er ti Snese Æg i hvilken Forpligtelse dog falder bort, hvis Sælgeren eller Hustru selv holder Høns. Daglig at levere os eller en af os 2 er to Liter sød Mælk, samt den fornødne skummet Mælk til eget personlig Forbrug. Sælgeren forbeholder sig af Gaardens Faareflokk Ret til at udtage et Faar med Yngel, som Ejeren af Stedet er pligtig at fodre og passe sammen med sine egne Faar. Skulde Sælgeren eller Hustrue føle sig beføjet til at tage Bopæl i det af dem forbeholdt Hus i Stranden eller et andet Sted, har de selvfølgelig Ret til at flytte tilbage igen til deres Lejlighed i Ejendommen, naar de maatte ønske saadant, eller naar de ikke boer i Ejendommen skulde de eller en af dem selv afhente de ovenfor betingede Præstationer med Undtagelse af Ildebrændselet. 5. Naar Sælgeren og Hustru Ane Kathrine Petersen, afgaar ved Døden, er Køberen eller Stedets Ejer pligtig at lade dem anstændig og hæderlig begraves efter Øens Skik og Brug”

Denne aftægtskontrakt minder om den som Peder Jørgensen tidligere oprettede. Huset på matrikel nr. 82 skulle stå klar hvis Lars Jacob Jespersen og hustru ønskede at benytte det. Men huset blev udlejet til Ka-

line og Gunnar Eriksen inden Lars Jacob Jespersen og hustru døde. Lars Jacob Jespersen døde d. 4. december 1935 og hans hustru Ane Cathrine Jespersen døde d. 27 januar 1942.

Jeg ved fra et familiemedlem til Kaline, at Kaline og Gunnar boede i huset fra en gang i 1932, og at de har boet i huset i mange år. De flyttede til Sverige i 1949, men forinden var de flyttet fra huset.

Hvem var Kaline?

Første gang jeg hørte om Kaline var i bogen ”Kalines tanghus på Læsø”. Her var min opfattelse af Kaline og hendes mand Gunnar at det var et ægtepar oppe i årene. Men det billede har jeg fået revideret efter at jeg har undersøgt deres baggrund.

Kaline eller som hendes rigtige navn var, Karoline Marie Nielsen, blev født i Østerby i Hals sogn d. 15. december 1912. Hun var datter af Fyrskibsmatros Karl Andreas Nielsen og hustru Amalie Kathrine Jespersen (*hun er ikke i familie med de tidligere nævnte Jespersen*).

Kaline blev født i Østerby, hvor præcis ved jeg ikke, men da hun var 3½ år gammel flyttede familien og blev nabo til Bakkegården,

Herunder ses et kortudsnit, som viser hvor Kaline og hendes forældre flyttede hen (se den højre pil), og dermed blev nabo til Bakkegården (se den venstre pil).

Nielsen	Karl Andreas	sk.	29/4	1886	Vestlars'
Nielsen	Emilie R.	H.	5/8	1890	Østerby Hals Sogn
Nielsen	Johannes R.	sk.	10/6	1890	"
Nielsen	Haroline sk.	H.	15/12	1913	"
Nielsen	Maja R.	H.	21/2	1915	"
Nielsen	Ester J.	H.	19/9	1916	"
Nielsen	Lars Jørgen	sk.	16/3	1918	"
Nielsen	Poul	H.	27/3	1920	"
Nielsen	Agnete R.	H.	5/4	1921	"
Nielsen	Doris E.	H.	17/6	1922	"
Nielsen	Beate	sk.	1/1	1923	"

Kaline
omkring 1960.
Foto: privat eje

Kalines Hus/Tangborg. Foto: privat eje

Familien boede som nabo til Bakkegården i en del år. Den efterhånden børnerige familie ses her ved folketællingen i 1925.

Kaline blev konfirmeret i Østerby kirke d. 27. april 1927, og allerede 2 år senere, nærmere bestemt d. 15. september 1929 blev hun gift i Byrum kirke.

I kirkebogen står der:

"Ungkarl Fisker af Østerby Hals sogn, Hakon Gunnar Eriksen, født i Stokkebro i Gerrild sogn, født 25 september 1902....."

Pige af Østerby Hals sogn, Datter i Hjemmet Karoline Marie Nielsen, født i Østerby Hals sogn d. 15. december 1912....."

I bemærkningsfeltet står der: Viet efter Kgl. Bevilgning af 23 August 1929 med Aldersdispensation for Bruden.

Kaline og Gunnar fik flere børn. D. 23. september 1929 fik de sønnen Hakon Eriksen, som desværre døde allerede d. 5. november samme år.

I 1931 fik de sønnen Jørgen Eriksen, der blev født d. 22. maj 1931.

Nu er vi ved det tidspunkt hvor Kaline og Gunnar flyttede ned i "Kalines hus". Denne oplysning har jeg fra et nærtstående familiemedlem til Kaline som jeg har talt med. Det er muligt at de flyttede ind i huset tidligere, men i hvert fald så blev de to yngste børn født i huset.

Det næst yngste barn, som dermed blev det første barn der blev født i huset var datteren Poula Eriksen, der blev født d. 11. august 1932.

Det sidste barn de fik var datteren Daisy Eriksen, der blev født d. 25. maj 1935, også i huset.

Alle børnene blev konfirmeret på Læsø. Den sidste, Daisy blev konfirmeret d. 2. oktober 1949. Det var kort tid før familien forlod Læsø og flyttede til Sverige, hvilket skulle være sket i 1949. Men inden de

flyttede til Sverige, nåede de at flytte fra ”Kalines hus” og hen på Ellegården, som ligger tæt ved huset. De skulle have boet der i en kortere periode.

I Sverige, hvor de boede på en ø der hedder Hönö, levede familien af det Gunnar kunne tjene som fisker. Kaline var hjemmegående husmoder.

Familien boede resten af deres liv på Hönö i Sverige, som er en af de mange øer der ligger ud for Göteborg. Gunnar døde på Hönö d. 25. juni 1962 og Kaline døde samme sted d. 5. juli 1977.

Hvorfor kaldes huset ”Kalines hus”?

Det er nu konstateret, at Kaline aldrig har ejet huset, og alligevel kaldes det ”Kalines hus”. Navnet ”Kalines hus” er skabt i folkemunde, med det simple formål, at alle vidste hvad man mente når man sagde ”Kalines hus”. Tidligere var det ”Peder Jørgensens hus”, og alle i lokalsamfundet vidste hvilket hus der var tale om. På samme måde var det da det blev kaldt ”Peder Jespersens hus” Denne måde at navngive huse eller for den sags skyld steder tog ikke hensyn til ejerforhold. Det tog udgangspunkt i at både hus og personer var kendt i lokalsamfundet.

I nyere tid blev huset kaldet ”Tangborg” og deraf vejnavnet Tangborgvej. Denne type navn har større chance for at blive et vedvarende navn, da det ikke er bundet op på en person, som kan flytte eller falde bort.

Med disse sidste betragtninger over Kalines hus, vil jeg ønske huset en god og lang fremtid, som med tiden bliver til husets historie.

Kilder

Kort

Kort og Matrikelstyrelsen - kort gældende fra 1817-1853.

Kort og Matrikelstyrelsen - kort gældende fra 1853-1885.

Kort og Matrikelstyrelsen - kort gældende fra 1885-1957.

Kort og Matrikelstyrelsen - digitalt kort - oprindeligt fra 1887. Originalt udskiftningskort fra Læsø på Landsarkivet i Viborg. Læsø lokalhistoriske arkiv.

Originalt udskiftningsmateriale fra 1845-1855.

Skattebog i kasse 63 på lokalhistorisk arkiv på Læsø.

Landsarkivet i Viborg.

B31-81-84 – Læsø Birk, Matriklen fra 1844 over Hals sogn.

B31-90 – Hartkornsfortegnelser.

B31-145 – Læsø Birk, Brandbøger 1900 1919 for Østerby, Hals sogn.

B31-170-172 - Læsø Birk, Journal 1832-1919.

B10-229CH - Hjørring Amtstue Hovedskattebog 1940-1950.

B31-149 Læsø Birk, Forstrandsregnskaber 1865-1919.

B31-SP4 – Læsø Birk, skøde- og panteprotokol 1844-1859.

B31-SP6 – Læsø Birk, skøde- og panteprotokol 1875-1897.

B31-SP13 – Læsø Birk, skøde- og panteprotokol 1920-1923.

www.arkivalieronline.dk

Øvrige arkivalier

Tingbogsblad for Østerby by ejerlaug Hals sogn, Læsø

Folketælling 1845 Østerby Hals sogn, Læsø.

Folketælling 1850 Østerby Hals sogn, Læsø.

Folketælling 1855 Østerby Hals sogn, Læsø.

Folketælling 1901 Østerby Hals sogn, Læsø.

Folketælling 1925 Østerby Hals sogn, Læsø.

Folketælling 1930 Østerby Hals sogn, Læsø.

Kirkebøger, diverse år, Hals sogn, Læsø.

Bøger

Kalines tanghus på Læsø, udgivet af Realdania 2012.

Dansk skattheorie bind 5. – fra skat på hartkorn til indkomstskat (1818-1903) .

Slægtsbog efter Eskild Eriksen Mols 1836 og Ane Marie Laursen 1843 – af Jørgen Jensen, Grenå 1994.

Øvrige kilder

Familie til Kaline

Kurt Dahl bor i Svenstrup, syd for Aalborg og arbejder til daglig på Tech College Aalborg. Han har arbejdet med Læsøs historie i snart 20 år og har udgivet flere bøger om emnet, samt skrevet adskillige artikler til årsskriftet.

Rids af det tidlige **jomfruhummerfiskeri i Danmark**

Ved juletid 2012 gennemgik en praktikant på museet de gamle udgaver af Læsø Posten i forbindelse med et forskningsprojekt om tunfiskeriet i de danske farvande. Den kvikke praktikant rapporterede løbende om de fremfundne artikler, og nævnte på et tidspunkt i forbifarten, at der også stod en del om fiskeri efter jomfruhummer i årgangene 1935 og fremefter. Dette medførte en vis forbløffelse, da jeg (og et par fiskeri-interessererede kolleger, jeg umiddelbart efter rådførte mig med) troede, at jomfruhummerfiskeriet, der jo for alvor blev profitabelt herhjemme i 1960'erne og fremefter, først så småt blev indledt i de sidste år af Anden Verdenskrig, og altså var af noget nyere dato.

For eksempel stod der at læse i en artikel fra 1935, at formanden for Frederikshavns Fiskeriforening beklagede den udvikling, fiskeriet af jomfruhummer havde taget, og anbefalede, at der nedsattes et udvalg mhp. frivillig indførelse af mindstemålsbestemmelser for at undgå statsforanstaltninger på området; det var nemlig yderst uheldigt, at man fiskede så små jomfruhummere, fordi det også ødelagde priserne.¹ I en anden artikel kunne man læse, at der i sommeren 1936 foregik trawlfiskeri i Læsø Rende og omkring Herthas Flak, hvilket gav temmelig gode fangster, overvejende af jomfruhummer, som betaltes med 50 øre pr. kg.²

Nogle år senere, i 1943, forlød det så, at der hav-

de været ”den største Tilførsel af Jomfruhummere til Fiskeauktionen i flere år”. Fiskeriet foregik nord for Læsø i forholdsvis små både, og [en samlet?] fangst på op til 6-7000 kg. pr. dag var almindelig. Prisen lå på 1,60-2,30 kr. pr. kg., og Frederikshavns Fiskehermetik aftog 50 % af fangsterne.³

De to første artikler var måske de mest interessante – det så jo ud til, at jomfruhummerfiskeriet allerede var rigtig godt i gang i midten af 1930'erne. Hvornår var fiskeriet egentlig startet, og hvordan var det forløbet?

Et opslag i Dansk Fiskeristat (1935) gav ikke nøjagtigt svar herpå, men jeg fik dog de oplysninger (vedrørende Frederikshavn) at ”I de sidste år har flere af de mindre Fartøjer anskaffet *Skovltrawl* til Fangst af Jomfruhummer og Rejer i det dybe østlige Kattegat”, og (vedrørende Skagen) at ”Fiskeriet efter *Dyb-vandsrejer* og efter *Jomfruhummer* er ligeledes af ret ny Dato. Efterspørgslen dels fra Konservesindustrien, dels fra andre Konsumenter har været tilstrækkelig stor til at skabe voksende Interesse for disse Fiskerier, der drives med et særligt Skovlvaad [trawl] i det dybe østlige Kattegat og i Skagerrak. I 1934 solgtes saaledes paa Auktionerne ca. 165.000 kg. Dybvandsrejer og ca. 70.000 kg. Jomfruhummer.”⁴

En efterfølgende gennemgang af Fiskeriberetningerne for årene 1930-1940 gav mange interessante oplysninger. For det første kunne jomfruhummerfiskeriets opkomst i Danmark dateres til 1931, hvor der "... landedes nogle faa 1000 kg. **Jomfruhummer** (Nephrops), der betales med 25-50 Øre pr. kg."⁵ Denne datering harmonerer jo fint med det faktum, at man i 1920'erne var begyndt at anvende trawl herhjemme til fiskeri efter demersale arter som torsk og rødspætte – jomfruhummer opholder sig jo på og i havbunden fra ca. 30 meters dybde og nedefter, og fanges derfor med bundgående redskaber – og at de første hermetikfabrikker ligeledes etableredes i Nordjylland i 1920'erne.

Fra de sølle ca. 2000 kg. i 1931 gik det slag i slag med jomfruhummerfiskeriet, med voldsomme stigninger i fangstmængderne, som grafen til højre viser.⁶

Som det ses, falder fangstmængden drastisk i 1940 (herefter ligger jomfruhummerfiskeriet i øvrigt stort set underdrejet indtil de sidste krigsår). Det er bemærkelsesværdigt, at fangstmængderne, da fiskeriet toppe i 1930'erne, ligger på omtrent en femtedel af de årlige fangster i vore dage (f.eks. omkring 5000 tons i slutningen af 1990'erne)⁷, hvortil kommer, at fangsterne i 1930'erne i modsætning til i dag udelukkende skete i sommermånederne. Der er altså ikke tale om et helt perifert eller betydningsløst jomfruhummerfiskeri i 1930'erne, hvilket også understreges af Fiskeriberetningernes udsagn om, at Dansk Biologisk Station i 1934 og årene efter foretog undersøgelser af fiskeriets virkning på bestanden af jomfruhummer (i 1937 anbefalede man således en mellemskandinaviske fredningstid for jomfrummer, så formanden for Frederikshavns Fiskeriforening havde altså haft god grund til at være nervøs, da han udtalte sig i 1935 ...) ⁸ Også ved Færøerne foretog man undersøgelser

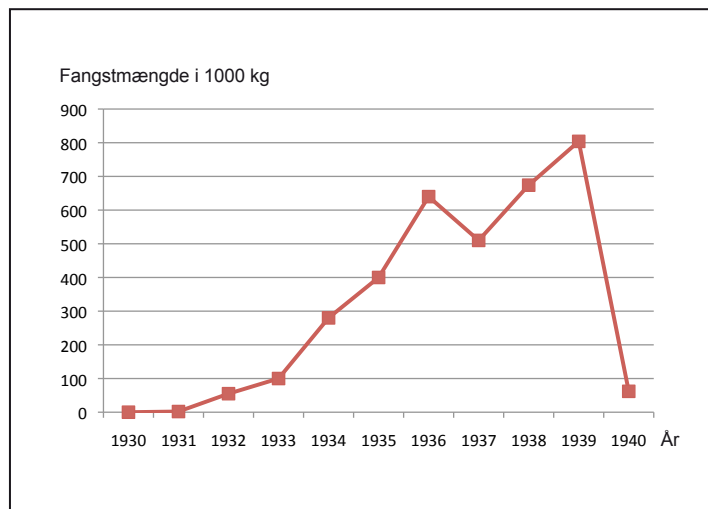

Foto: Privat eje

af jomfruhummerbestanden for at fastslå, om der var muligheder for at påbegynde et jomfruhummerfiskeri her.⁹

Om afsætningsmulighederne er det ganske tydeligt – som det også nævnes i Læsø Posten – at en pæn del af fangsten er blevet forarbejdet på hermetikfabrikker.

Eksempelvis nævnes det i Fiskeriberetning for Aaret 1938 (s. 27), at den indenlandske fiskeindustri i løbet af året tilvirkede 130 tons helkonserver af dybvandshummer (jomfruhummer), til en værdi af 500.000 kr. Sammenlignet med f.eks. konserverede sardiner (550 tons til en værdi af 650.000 kr.) er det tydeligt, at der var tale om et produkt i den dyrere ende – ligesom i dag. Der har selvfølgelig været tale om dåse-jomfruhummer, idet man dengang ikke kendte de behandlingsformer, der muliggør eksport af frossen eller fersk jomfruhummer.

Desværre nævnes det ikke i Fiskeriberetningerne, hvem der aftog jomfruhummer-konserverne (det nævnes løbende, at hovedparten af fiskekonserver generelt afsættes indenlands, men også at der er en pæn eksport til Storbritannien, Tyskland og det øvrige Mellemeuropa samt Sydeuropa). I 1939 får vi dog endelig sat navn på en af aftagerne af jomfruhummerkonserver – og det er såmænd Italien, der jo også i dag er en god kunde. De mellemstatslige handelsforbindelser var dengang strengt reguleret; der fastsattes således i 1939 et kontingent på 100.000 lire eller ca. 25.350 kr. for Dybvandshummer.¹⁰

Jon Voss f. 1972. Cand.mag. i Historie fra Københavns Universitet, med fokus på økohistorie, herunder fiskeri- og skovhistorie, samt maritim historie og militærhistorie. Leder af Læsø Museum 2009-2013. Er netop tiltrådt som leder af Rudersdal Museer, Holte.

Ovenstående er naturligvis blot et kort rids af en meget spændende periode i dansk fiskeri – et rids, der forhåbentlig kan give anledning til langt mere vidtgående undersøgelser, så vi for alvor kan danne os et indtryk af opkomsten af det danske jomfruhummerfiskeri i alle dets aspekter.

Noter

- 1 "Frederikshavns Fiskeriforening – Generalforsamlingen i Lørdags", Læsø Posten nr. 6, lørdag d. 9. februar 1935, s. 2
- 2 "Fiskeriet", Læsø Posten nr. 29, lørdag d. 18. juli 1936, s. 4
- 3 "Et mægtigt Fiskeri af Jomfruhummer i Juni og Juli Maaned", Læsø Posten nr. 32, lørdag d. 14. august 1943, s. 4
- 4 Dansk Fiskeristat, red. A. C. Strubberg, København 1935, s. 152, 383
- 5 Ministeriet for Søfart og Fiskeri: Fiskeriberetning for Aaret 1931, p. 11
- 6 Værdier fra Fiskeriberetning for Aarene 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939
- 7 http://www.aqua.dtu.dk/upload/dfu/publikationer/forskningsrapporter/159-05_optimering_af_fangstværdien_for_jomfruhummere.pdf s. 6
- 8 Fiskeriberetning for Aaret 1934, s. 79, Fiskeriberetning for Aaret 1937 s. 93
- 9 Se f.eks. Fiskeriberetning for Aaret 1937, s. 98-99 og Læsø Posten nr. 36, Lørdag d. 4. september 1937, s. 4
- 10 Fiskeriberetning for Aaret 1939, s. 25

Læsø-litteratur 2012

Beck, Rasmus Thirup: "Lokal is med globalt udsyn." *Mad og Bolig*. 2012-06-21. S. 104-106., ill. – I serien "Ildsjæle i Mad og Bolig" præsenteres Kirsten Lynge, der fremstiller sin egen "Læsø Is" blandt andet af lokale produkter som Læsø-salt og friske bær.

Brinch, Kari: "Rosa på Læsø: sølvskatten." Meloni. 2012. 32 s., ill. - Letlæringsbog fra 9 år. Rosa på 9 år er på sommerferie på Læsø og hører om spøgelser og en sølvskat.

Dahl, Kurt: "Læsø. Artikler og beskrivelser." Udgivet af forfatteren. 2012. 100 s., ill. – Forfatteren, der i mange år har efterforsket Læsø i arkiverne – i særdeleshed Landsarkivet i Viborg - og har udgivet en flot stribe af bøger med transskriptioner af kilder til Læsøs historie, har her samlet en række egne bidrag. Nogle har tidligere været publiceret i Læsø Museums og Museumsforeningens årsskrift, samt i "Fund & Fortid" og "Slægten", andre har ligget i skrivebordsskuffen. Desuden publiceres 5 indberetninger om forholdene på Læsø fra embedsmændene på øen i tidsrummet 1728-1772. Hæftet rummer også en række henvisninger til trykte Læsø-beskrivelser.

Erik Sparre – den hemmelighedsfulde mester: Læsø Kunsthø. 2012. 60 s., ill. Udstillingskatalog med gengivelse af læsøboen Erik Sparres skrotskulpturer i sort/hvidt. Introduktion af Jon Eirik Lundberg og Helene Høie-Lundberg med parallelle tekster på dansk, engelsk og tysk.

Gammelgård, Lars: "Unge tror på en fremtid i fiskeriet." *Fiskeri Tidende*. 2012-04-19. S. 31-34., ill. – To unge læsø-

boere, John Drachmann og Henrik Krogh Larsen, har realiseret deres drøm om at blive fiskeskippere på eget dæk.

Hansen, Jens Morten: "Nordens første storindustri." *Geoviden*. Nr. 2, 2012. S. 14-19, ill. – Temaet for hele dette nummer af Geoviden er salt. Artiklen om Læsø opsummerer den aktuelle viden om saltproduktionen på Læsø og de geologiske forudsætninger. Desuden gøres et forsøg på at beregne, hvor mange af de i alt ca. 1700 "saltkedler", der har været i drift samtidig. Dette sker ud fra den antagelse, at saltbrøndene er flyttet ud ad på den nye strandrevle, der blev dannet med gennemsnitlig 20 års intervaller, som en følge af Læsøs "naturlige landhævning" på 2,3 mm årligt, og varigheden af en "nodalperiode" (de 18,6 år det tager månen under dens spiralløb omkring jorden at komme én gang fra den nordlige vendekreds til den sydlige og tilbage igen til den nordlige). Månens skiftende tiltrækningskraft har bevirket, at vandstanden har forskudt sig i ryk og efterladt lave strandvolde lidt længere ude på sandfladen (fjæren) syd for Læsø. Det anslås, at der omkring år 1200 har været ca. 25 saltsyderier i drift samtidig. Et tal der stiger til mindst 135 samtidig, aktive anlæg i 1585 med en anslået årlig produktion på ca. 2.000 tons salt.

Hansen, Jens Morten; Aagaard, Troels; Binderup, Merete: "Absolute sea levels and isostatic changes of the eastern North Sea to central Baltic region during the last 900 years." *Boreas*. 2012. Bind 41, s. 180-208. – Artiklen udkom første gang i en netversion i 2011 (DOI: 10.1111/j.1502-3885.2011.00229.x) og er omtalt i Læsø-litteratur 2011.

Hansen, Jens Morten: "Læsøs strandlinier – i lokalt/globalt og historisk/fremtidigt perspektiv." *Geologisk nyt*. 2012. Nr. 6. S. 26-27, ill. – Læsøboen statsgeologen Jens Morten Hansen, der i en menneskealder har beskæftiget sig med øens geologi, gør status og opdaterer sin forskning til i dag. De geologiske resultater søges desuden bekræftet af arkæologiske fund (saltsyderierne) og historiske kilder og sat i en global sammenhæng. Det påvises, hvordan Læsøs komplekse, men "læsbare" tilblivelseshistorie på grund af strandliniernes gode bevaringstilstand, kan bidrage væsentligt til diskussionen om vandstanden i havene og klimadebatten. Det fremhæves, at vandstandsmålingerne gennem de sidste 120 år stemmer fint med den udvikling, som Læsøs strandlinier viser, dvs. en svag, jævn vandstigning gældende for Nordatlanten og den nordlige halvkugle. Ved hjælp af Læsøs 900 år gamle strandvolde er det også muligt at argumentere for, at det, der i dag af mange opfattes som en brat og truende stigning i vandstanden, kun er udtryk for naturligt forekommende periodiske udsving i havniveauet.

Hansen, Martin W.: "Mønske tangpølser eksporteventyr." *Sjællandske Næstved*. 2012-12-15. – På Møn har man haft tradition for at anvende ålegræs. En del eksporteres nu til Læsø i forbindelse med restaurering af tangtage. Men aktiveringsprojektet Praktisk Service i Stege forsøger sig nu også med "tangpølser" (strikkede net proppet med ålegræs) til både tagbelægning og isolering.

Haas, Norbert und Vreni: "Jorn auf Læsø". *Jorniana I. Chaosmos Press, Vaduz*. 2012. 22 s., ill. – Asger Jorn købte i 1964 gården Bangsbohøve på Læsø og ejede den til sin død i 1973. I 2010 besøgte forfatterne øen og samler på viden, erindringer og anekdoter om malerens ophold på Læsø.

Kibsgaard, Søren; Kaarup Jensen, Jørgen; Realdania Byg: "Kalines hus på Læsø." *Realdania Byg*. 2012. 67 s., ill. – Fonden Realdania Byg har købt et lille tanghus på Læsø for at redde et stykke kulturhistorie og et gammelt håndværk – at tænge med tang - i at gå tabt. Samtidig ønsker man at gøre verden opmærksom på ålegræsset som byggemateriale.

Det er en naturlig resurse, der er CO₂-neutral, ikke rummer skadelige stoffer, kan høstes år efter år og har en god isoleringsevne. Da huset er fredet, skal der ved istandsættelsen løbende tages hensyn til husets karakter og bevaringstilstand. Der gøres rede for reparation og nytængningen af taget og restaureringsarbejdet rum for rum. Men projektet standser ikke her. Man har også "Det Moderne Tanghus" på tegnebrættet. Dette skal rejses på nabogrunden, som et eksempel på ålegræssets fortrinlige isolerende egenskaber og anvendelighed både i gulv, vægge og tagbelægning - et moderne sommerhus bygget på lokale traditioner. Bogen er smukt illustreret.

Kolstad, Hans: "Guder og helte på Læsø." *Læsø Artes*. 2012. 26 s., ill. - Artiklen har før været publiceret i Årsskrift for Læsø Museum og Museumsforeningen for Læsø 2009. I denne udgave er artiklen oversat fra norsk og forsynet med noter og kilder. - "Der fandtes engang en mand, der hed Ægir og kom fra Læsø. Han kunne mange trolddomskunster." Sådan indledes en fortælling i den Yngre Edda om havjætten Ægir eller Hlers besøg hos aserne. Hans Kolstad har finkæmmet Edda-litteraturen og sagaerne for henvisninger til Læsø, ølbryggeren Ægir, hans grumme hustru Ran og deres ni døtre. Vi får en grundig gennemgang og udlægning af teksten gennem Ægirs og Læsøs plads i mytologien og af de centrale begivenheder: Ægirs gæstebud, Loke-trætten, Balders død og Lokes straf.

Men Ægir og Læsø har minsandten også sneget sig ind i sagaen om Gange-Rolf og Vølsungesagnet, som har sin oprindelse i det tyske Niebelungenlied fra år 1200 med stof fra folkevandringstiden og burgundernes kamp mod hunnerkongen Attila. Men hvad har fået den islandske digter til at placere handlingen på Læsø? Var Læsø så kendt i middelalderen, at en henvisning til øen må antages at have stor betydning for tilhørere og læsere af digtene? Hans Kolstad giver sit bud på et svar!

Omsider træder Læsø ud af mytologiens tåger og ind i historien. Øen havde en central beliggenhed mellem datidens vikingeriger Danmark, Norge og Sverige. Den kunne give læ og skjul og være samlingspunkt for en vikingeflåde på vej over Kattegat.

Hans Kolstad har med denne afhandling leveret et

smukt og værdifuldt bidrag til Læsøs lokalhistorie om et emne, der hidtil har været slet belyst. Men det er nok vigtigt at huske på Kolstads konklusion: Både når det gælder Læsøs funktion og placering i historien om guderne og i fortællingen om gjukkongerne, har vi mere at gøre med et mytologisk end et historisk Læsø.

Korsgaard, Kristine: ”Kirke blev kurbad: Man er tættere på himlen her.” *Politiken*. 2012-02-5. Sektion 4, Dagens Tema: Kirkelukning. - Vesterø Havnekirkes ombygning til kurbad præsenteres som eksempel på en ”vellykket” kirkelukning.

Kaarup Jensen, Jørgen: ”Tængemænd og vaskerpiger.” Projektmagieriet. 2012. 34 s., ill. – Historien om tagdækning med ålegræs på Læsø. Det gamle håndværk har været næsten uddødt, men med etableringen af Læsø Tangbank lever det igen. For det arbejde har Tangbanken modtaget Europa Nostraprisen, EU’s pris for bevaring af kulturarven. Læsøs tængemand Henning Johansen realiserer sin drøm og går fra at rive gamle tangtage ned til at rejse nye. Ålegræsset høstes på Møn og Bogø. Mange smukke illustrationer fra tængningen på Hedvigs Hus og Andrines Hus viser, hvordan man vedligeholder og fornyr tangtaget, samt hvordan man i dag med lidt moderne hjælpemidler indsamler, tørrer og lagrer tang.

Lauersen, Troels: ”Jorn og hans 10.000 kroners hus på Læsø købt i et tog.” *Nordjyske Stiftstidende*. 2012-11-15. Sektion Kultur s. 13. – En anmeldelse af Lars Morells bog ”Asger Jorn på Læsø.” Citat: ”Bogen er et fint stykke lokalhistorie med national og international kunsthistorisk bredde.”

Lings, Jens Kristian: ”Elisabeths dagbog I.” Udgivet af J.K. Ling i kommission hos Thylands Avis. 2012.– Særlig velskrevne dagbogsoptegnelser, der dækker årene 1886 – 1951. I julen 1891 kommer den 18-årige Elisabeth Høgsted til Læsø for at fejre sin forlovelse med Albregt Strøm på Strømsgård, s. 207-223.

Lombardo, Carlotta: ”Nelle’ isola degli scampi gara ull’

ultima chela.” *Corriere della Sera*. September 2012. – En omtale af Læsøs seværdigheder og ikke mindst hummerfestivalen i en af Italiens største aviser.

”Læsø Kunstfestival 2012” – red. af Kirsten Holm. 24 s. Program for Læsø Kunstfestival 2012 (24. juli til 28. juli 2012) med tekst og billeder af 34 kunstnere med tilknytning til Læsø. Smukt illustreret.

Melchjorsen, Kirsten: ”25 år som Ø-præst.” Læsø Kirkenyt. S. 6-10, nr. 3, 2012. – En samtale med Johannes og Birgit Christoffersen i anledning af deres 25 år som præstepar på Læsø.

Morell, Lars: ”Asger Jorn på Læsø.” Udgivet af foreningen ”Asger J’s venner.” 2012. 64 s., ill. – Asger Jorn havde en ejendom på Læsø i 10 år fra 1964 til sin død i 1973. Nabo til ejendommen Bangsbohave var Erland Stoklund, der blev en slags forvalter, som tog sig af hus og Land Rover. Der er nu dannet en forening ”Asger J’s venner”, som vil udbrede kendskabet til Jorns virke med afsæt i Albisola i Italien og på Læsø. Det er desværre begrænset, hvor meget tid Jorn tilbragte i huset på Læsø, men det blev hans navlestreng til Danmark. Ikke mindst fordi vennerne billedhuggeren Jørgen Haugen Sørensen og kunsthandler Børge Birch fulgte trop og købte hus på øen.

Lars Morell har samlet, hvad der vides om Jorns og vennernes færden i disse år. Jorn nåede at male 30 værker, der kan henføres til Læsø – inklusive ”de små hurtige,” som skulle hjælpe på likviditeten og det navnkundige murmaleri i laden på Birchs ejendom. ”Jeg kom til at svine din væg til,” sagde Jorn undskyldende. Det er siden ved en omhyggelig proces flyttet fra Læsø til Østre Gasværk og hænger i dag i Arken i Ishøj. Morell gennemgår alle værkerne nøje, så deres kunsthistoriske baggrund dokumenteres. Jorn var ikke på Læsø for lysets eller naturens skyld, han malede om natten i skæret fra et neonrør. Det var nok mere øens og ejendommens isolerede beliggenhed, der tiltrak ham. Her kunne han ”blive lidt glemt. Rådne lidt op. Lige så stille”, som han sagde til Ekstrabladet, ”måske er det starten på retræten. Man skal jo også tænke på sine gamle dage.” Bogen er smukt illustreret blandt andet med fotos af læsøboen

Bernth Christensen, der som journalist fik et eksklusivt interview med kunstneren.

Pedersen, Martin Poul: "Stilstanden kan blive redningen for ø-kommuner." *Berlingske Tidende*. 2012-07-26. Sektion 2, s. 6-7, ill. – Del af artikelserien "Succes på kanten." Af-folkningen på øerne kan ikke standses, men der er alligevel et innovativt potentiale. Naturperler som Læsø og Samsø skal banke livskvaliteten i top for dem, der bliver tilbage – og måske også for ældre tilflyttere, som tiltrukket af det gode liv medbringer formue og pension.

Petersen, Ryge Søren: "Læsøs tangtage er kulturarv." *Politiken*. 2012-09-30. Sektion 4, s. 10, ill. – En "tang"-bank med 50 ton ålegræs har gjort det muligt at holde liv i den gamle teknik med at lægge tage af tang på Læsø. For det arbejde har Tangbanken modtaget Europa Nostraprisen, EU's pris for bevaring af kulturarven. Med fondsmidler fra Realdania Byg og Kulturstyrelsen er det lykkedes at lægge et nyt tangtag på to gamle læsøhuse, og der er planer om også at bygge et helt nyt tanghus efter moderne standard.

Raahauge, Per: "Læsøs lækkerier." *Ekstrabladet*. 2012-11-04. S. 14, ill. – En opstilling af Læsø-specialiteter som hummere, salt, honning, frilandsgribe m.m.

Kay Johannsen. Født 1940 i Flensborg. Bor på Læsø. Lærer og skolebibliotekar ved Læsø skole 1968-2000. Formand for Museumsforeningen for Læsø 1982-1994 og 2001-2010. Formand for Læsø Museum 1982-1994. Har skrevet og redigeret bøger og artikler om Læsøs historie.

Saravalle, Enrico: "C'è del caldo in Danimarca." *Dove*. August 2012. S. 176-179; ill. – Et af Italiens førende rejse- og livsstilsmagasiner har været på Læsø og leverer en flot omtale af flere af øens spisesteder og attraktioner. Smukt illustreret.

Skov, Søren: "Blik for det fortællende landskab." *Nordjyske*. 2012-07-28. Weekend-sektionen s. 4-8. – En samtale med Jens Morten Hansen i Nordjyskes portrætserie "Mennesket." – J.M. Hansen er læsøbo og har hele livet følt en stærk tilknytning til øens natur som jæger, men også som forsker. En fascination, der har ført til, at han i dag er både statsgeolog og professor i naturfilosofi. Han har gennem årene varetaget mange opgaver som forsker og rådgiver for ministerierne, men interessen for Læsø har bevirket, at øens spændende tilblivelseshistorie gennem hans mange forskningsprojekter er blevet grundigt belyst, jvf. blandt andet de 3 titler af Jens Morten Hansen omtalt ovenfor. Det er derudover lykkedes at placere øen som et centralt forskningsobjekt i den aktuelle klimadebat.

Tarp, Peter B.: "Nærhed og samvær i Byrum." *Butikslederen*. 2012. S. 18-19, ill. – Den nye uddeler, Brian Buch, i Super Brugsen Byrum står overfor en stor udfordring med at skabe drift i butikken på baggrund af det faldende indbyggertal på øen.

Tarp, Peter B.: "Solid forening på Havnen." *Butikslederen*. 2012. S. 12-13. – Dagli' Brugsen Vesterø Havn har en god økonomi, men det bliver sværere og sværere at fastholde den daglige drift.

Toftlund, Jørgen: "Folkedans på Læsø." DVD-R. 2012. 35 min. – Videooptagelser af Læsø folkedanseres opvisning ved Museumsgården og Dyrskue 2008. Filmen introduceres af Louis Drewes med billeder af foreningens historie.

Westergaard, Astrid: "Danske perler, vi passer på: Læsøs tangtage – de sidste i verden." *Hjemmet*. 2012. Nr. 28. S. 10-13, ill. – En præsentation af specialiteter, seværdigheder og oplevelser – bl.a. tangtagene på Læsø.

Museumsforeningen for Læsø 2012

Oprettelse, formål og virke

Foreningen blev stiftet den 11. november 1982 og dens formål er at udbrede forståelsen og interessen for de natur- og kulturhistoriske værdier på Læsø. Foreningen virker som støttekreds for Læsø Museum, og foreningens bestyrelse er repræsenteret i bestyrelsen for Læsø Museum ved tre medlemmer.

Privatpersoner, firmaer og institutioner kan optages i foreningen som medlemmer.

Årligt kontingent er 70 kr. Medlemskab giver gratis adgang til museet, gratis årsskrift samt mulighed for at deltage i udvalgsarbejdet eller ved frivilligt arbejde for Læsø Museum.

Publikationsfonden

Fondens formål er bl.a. at støtte udgivelsen af publikationer om Læsø og gennem salg og formidling at sikre, at også "smalle" publikationer om Læsø-emner når ud til medlemmer og interesserede.

Adresse: Museumsforeningen for Læsøs publikationsfond
c/o Kirsten Larsen
Byrum Hovedgade 49
9940 Læsø
Tlf. 9849 1006

Hjemmeside:

www.laesoe-museumsforening.dk

Kontakt: pmilaesoe@mail.dk

Bestyrelsen

Preben Mikkelsen*, *formand*
Stoklundvejen 19
9940 Læsø
Tlf. 2132 6628
pmilaesoe@mail.dk

Birgit Stoklund, *kasserer*
Starbækvejen 10
9940 Læsø
Tlf. 2972 3089
birgit-stoklund@mail.dk

Søren Rasmussen*, *næstformand*
Erik M. Sørensen*, *sekretær*
Bodil Sørensen
Roger Rafn
Nina Jensen
Jan Nielsen, *suppleant*
Poul Christensen, *suppleant*

* Medl. af Læsø Museums bestyrelse

Læsø Museum 2012

Oprettelse, formål og virke

Læsø Museum blev oprettet den 22. april 1938 og har siden 1. januar 1985 haft status som statsanerkendt, kulturhistorisk lokalmuseum. Museets formål er at indsamle, bevare og formidle genstande og oplysninger om Læsøs kultur- og naturhistorie.

Bestyrelsen

Bente Faldt Faurholt, *formand*
repr. for Læsø Kommune
Folmer Hjorth Christensen, *repr. for Læsø Kommune*
Preben Mikkelsen, *repr. for Museumsforeningen*
Søren Rasmussen, *repr. for Museumsforeningen*
Erik Møller Sørensen, *repr. for Museumsforeningen*
Bertel Fog, *repr. for erhvervsforeningerne på Læsø*
Lena Christiansen
repr. for de kulturbærende foreninger på Læsø

Museumsinspektør:

Jon Voss

Museumsassistenter:

Niels Erik Nielsen
Lili Jepsen

Sommerkustoder:

Elly Thomsen
Aase Thomsen
Margit Pedersen
Jens Christian Olesen

Kontor

Gl. Østerbyvej 35, 9940 Læsø
Tlf. 9849 8045 / 4041 3004 man. - tors.
kl. 09-15, fre. kl. 09-12
E-mail: laesoe-museum@laesoe.dk
Hjemmeside: www.laesoe-museum.dk

Museumsgården

Museumsvej 3, Byrum
26. marts - 14. juni kl. 11-15, mandag lukket
15. juni - 31. august kl. 10-16.30
1. sept. - 18. oktober kl. 11-15, mandag lukket
Entré: Voksen kr. 60,-
Børn og unge under 18 år fri entré
Voksengrupper (mindst 10 pers.) kr. 40,- pr. pers.

Søfarts- og Fiskerimuseet

Vesterø Havnegade 5, Vesterø
Åbningstider: Se skiltning ved museet/hjemmesiden

Lokalhistorisk Arkiv

Gl. Østerbyvej 35, Gl. Østerby
Tlf: 9849 8045 / 4041 3004
E-mail: laesoe-museum@laesoe.dk
Åbningstider: 10.01 - 28.11: Torsdage kl. 10 - 14
Aftenåbent:
Vinter: 10.1-14.6 samt 1.9 - 28.11 i lige uger kl. 19-22
Sommer: 15.6 - 31.8 alle torsdage kl. 19-21

*Rundvisning på udstillingsstederne efter aftale:
Billet + 400 kr. (+600 kr. weekend og helligdage)*

ÅBNINGSTIDER 2013

ISBN 978-87-88683-47-9

ISSN 1903-8372